

DOM in SVET

LETO XV.
ŠTEV. 3.

1902.

LIST ZA LEPOSLOV-
JE IN ZNANSTVO.
UREDNIKA: DR. MIHAEL
OPEKA IN DR. EVGEN
LAMPE.

TISKAR KATOLIŠKA TI-
SKARNA V LJUBLJANI.

Vsebina.

	Stran
Nesrečno zlato! Povest. Spisal Bogdan Vened. (Dalje)	129
Trtje in povrtje. Zložil Anton Medved	138
O človeku, ki se je vračal. Parabola. — Spisal Ksaver Meško	139
O, splavajte lahnò . . . Zložil Cvetko Slavin	147
Ah, ta noč . . . Zložil Cvetko Slavin	147
Akvilejska cerkev med Slovenci. Zgodovinska študija. Spisal dr. Jožef Gruden. (Dalje.)	148
Sódi milo! Zložil Jožef Bekš	154
Na odru življenja. Drama v štirih dejanjih. Spisal Anton Medved	155
Roma la santa. Zložil M. O.	158
„Socializem.“ Nekaj misli h knjigi dr. Krekovi. — Napisal dr. Evgen Lampe	159
Od Save do Bospora. Potopisni spomini. Napisal Ivan Knific (Dalje.)	167
Kako prezimujejo metulji? Priobčil Mihejev	171
Spomin na malo Božo. Črtica. — Spisala Marija	175
Književnost	180
Slovenska književnost. Ljubezen. Postojna, nje slavna jama in okolica. — Hrvaška književnost. O Maruliću. Rječnik hrvatskoga jezika. — Češka književnost. Moje vzpominky. „Josefa Ehrenbergra sebrané spisy zábavne“. Pruské usilování o země české. — Iz drugih književnosti. Handbuch der Kunstpflege in Österreich. Die Heimarbeit in Österreich.	
Glasba	184
O. Hartmann in njegov oratorij „Sveti Frančišek“. Mladinski glasi.	
To in ono	190
Naše slike. Petindvajsetletnica svetega očeta. Kraljeva srbska akademija v Belgradu. Domača umetnost. Jan Kubelik v Ameriki. Zykmunt Ajdukiewicz. „Zveza poljskih umetnikov.“ „Harmonia“ v Krakovu. Spomenik Chopinu. „Towarzystwo oświaty ludowej.“ „Przewodnik bibliograficzny.“ Marcel Nencki. Domenico Morelli. „Balzacova nagrada.“ Don Ramon Campoamor. Georges Brandes.	
Šah na platnicah	3

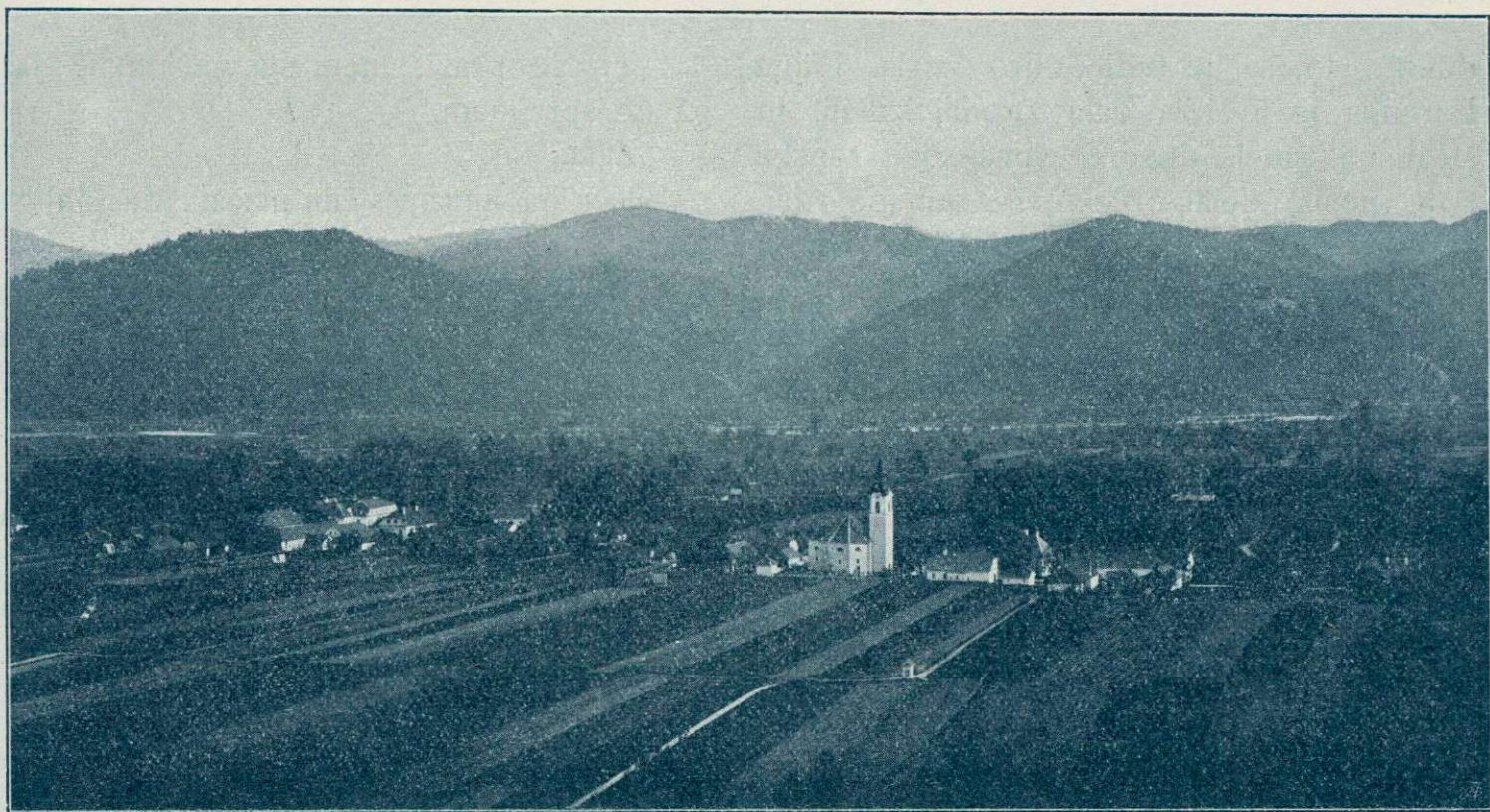
Slike.

Ecce homo! Slikal Van Dyck	137
Nevarna vrnitev. Slikal F. Streitt	152—153
Od Save do Bospora	167—170
Izliv Donave v Črno morje, str. 161; Pokrajina v Dobrudži, 168; Most pri Černi vodi, 169; Konstanca: Ovidijev spomenik, 170; Ob Bosporu, 177.	
Vinjeti	170, 174
Niagara v ledu	185
Portretna študija. Slikal Fr. Hrovat	191

„Dom in Svet“ izhaja prvega dne vsakega meseca.

Urednika: **dr. Mihael Opeka** za leposlovje, **dr. Evgen Lampe** za znanstvo in ilustracije. — Založnik in lastnik: **„Marijanišče“**. — Tiska „Katoliška Tiskarna“ v Ljubljani.

Naročnina: 9 K, za dijake 6 K 80 h, za Ameriko 2.5 dolarja, za Italijo 11 lir, za Nemčijo 10 mark. Sprejema lastništvo in upravištvo v „Marijanišču“.

Dol pri Ljubljani.

Nesrečno zlato!

Povest. — Spisal **Bogdan Vened.**

Peto poglavje.

Stara pesem.

In res sta se večkrat videli Maruška in Brigita.

Sicer je Maruška koj drugi dan potem, ko se je bila pogodila z Oplotarjevimi Primožem za stanovanje, dala od Strahovih prenesti svoje stvari v svoj novi stan na reber. Ljudje so se kar čudili, ko so videli to preseljevanje k Oplotarjevimi. Nekaterim ni šlo v glavo, kako da more Maruška, ki je bila vendar videti živahna, iti k Oplotarjevemu Primožu in Franci, ki sta tako odljudna in kar „gozdna“. Drugi so se pa bolj čudili temu, da sta Oplotarjeva dva, ki sta bila tako pusta in nezaupna do ljudi, sprejela Maruško pod streho. Bilo je dovolj vsakovrstne govorice. Vsi vaščani pa so bili edini v misli, da bo Maruški pri Oplotarjevih dolgčas.

In zdelo se jim je res kmalu, da so prav imeli, ko so tako mislili. Vsak dan je prihajala Maruška v vas, včasih po dvakrat, po trikrat. Prišla je ali v štacuno kaj kupiti ali pa kako staro znanko obiskat ali k Tončkovim do brata Antona. Največkrat so jo pa vaščani videli iti k Poljakovim šivat.

Pri Poljakovih je bila podnevi navadno Brigita sama doma. Domači so bili večinoma zunaj pri delu. Brigito je le semtertja vzela Manica s seboj na polje za družčino in razvedrilo. Silili je niso k poljskemu delu, ne samo zato ne, ker se jim je za težko delo zdela prenežna, ampak zlasti zato, ker so sami lahko vse obdelali, saj niso imeli ravno preveč zemljišča. Na delo so šli torej navadno sami, Brigito so pa pustili doma, da je šivala. In šivala je Brigita pridno, dan za

dnem. No, saj je tudi dobro znala. Rajna Lorenka jo je bila dala zgodaj izučiti. In šivanja je imela dosti. Že prej so ji ženske rade nosile delat obleko, še bolj pa zdaj, ker so smatrale za svojo dolžnost, da ji dajo kaj zaslužiti, ker je pri onem požaru vse izgubila. O dolgemčasu ni mogla tožiti. Navadno vsak dan je prišla k njej Maruška. Ali se je samo oglasila ali je pa tudi ona prinesla šivanje s seboj, in sta potem skupno šivali pod Poljakovo lipo.

Ljudje so se izprva čudili, da Maruška tako rada zahaja v Brigitino družbo. No, pa so rekli: Maruški je dolgčas pri Oplotarjevih; nekoga mora imeti, da se ž njim razgovori; ali se hoče mar z Oplotarjevo Franco, ki je pusta ko sodnji dan! Brigita pa tudi potrebuje razgovora in razvedrila!

Tončkov Anton je seveda po svoje tolmačil to stvar ljudem. „Pravite, zakaj ima moja sestra tako rada Brigito? Zakaj? Vse zavoljo mene! Vidite: sestra mene ljubi kakor samo sebe. Jaz ljubim Brigito kakor samega sebe. Torej more sestra ljubiti Brigito kakor samo sebe!“

Pa tudi Brigiti sami se je čudno zdelo, zakaj je Maruška tako prijazna ž njo. Ali se ji smili, ker je zapuščena reva, ker je sirota, ali kaj? Maruška ji ni bila nič posebno po godu, vsaj privlačne sile ni imela do nje-nega srca. Nekaj jo je kar odbijalo od nje. Pa če se je vprašala, kaj? — ni vedela odgovora. Nasprotno si je morala reči, da Maruška zasluži, da jo ima rada že iz hvaležnosti. Saj ji je bila dobra, še preveč! Zmerom ji je kaj prinesla. Kako se je začudila Brigita, ko je nekega dne, kmalu po Lorenkini smrti, prišel iz mesta šivalni stroj prav na njen naslov.

„Kako je pa ta stroj prišel náme? To mora biti pomota!“ je dejala Brigita. Maruška se je smehljala.

„Pa ne, da bi ga bili vi naročili?“

„In če sem ga jaz?“ je dejala Maruška in se smejala.

„Zakaj pa ne na svoj naslov?“

„Zato ne, ljuba Brigita, ker sem ga naročila zate!“

„To se pravi, meni sta ga kupili? Jaz ga ne sprejemem.“

„Zakaj ne?“

„Ker ga nimam s čim plačati. Zastonj ga pa nečem.“

„Saj ga vendar potrebuješ.“

„Potrebovala bi ga že. In si ga bom tudi kupila, ko si bom toliko zaslužila.“ — In Brigita ni pa ni hotela sprejeti stroja. Samo na ta način ga ji je Maruška vsilila, da je rekla, da ji ga dá na upanje, da ga bo že plačala, kadar bo mogla. Za „obresti“ si je pa Maruška izgovorila, da bo smela priti nanj šivat, kadar bo kaj takega imela.

In prišla je torej večkrat, malone vsako popoldne. Brigita, kakor rečeno, ni mogla tožiti, da je brez družčine. In vendar je bila zadnji čas tako nekamo resna, tako zamišljena. Res, da tudi prej pri Lorenčevih ni bila bogve kako živa, poskočna, razposajeno vesela celo ne. Bila je čudno dekle. V prvih letih že je bila Lorenki včasih kar neumljiva. Tiha, molčeča in skoraj preresna za otroško dōbo. Lorenka jo je večkrat dramila, naj bo vendar malo bolj vesela. — „Saj ne pravim, da moraš biti jezična ali prešerna, zijalasta, lahkoživa in razposajena. Ali malo življenja in veselja mora kazati mlad človek!“ — Pa ni dosti opravila. Dočim so Brigitine vrstnice uživale brezskrbno otroško življenje ter se smejale in igrale, je ona iskala najrajši samote. Najrajši je sedela tam za hišo in sanjala. In tudi potem, ko je odraščala in se je razvijala v krasno mladenko, ko so se marsikaterega mladeniča oči začele obračati za njo, ko so ji na uho dohajale laskave besede o njeni lepoti, ko so jo dekleta vabila v svojo družbo ob zimskih večerih ali o poletnih nedeljskih popoldnevih na mehke vrtove, kamor tako rada hodi tiha ljubezen — tudi tedaj se Brigita v svojem vedenju ni dosti izpremenila. Najrajši je še vedno imela samoto. In v samoti je v prostem času čitala, čitala mnogo, tako da ji je gospod župnik, pri katerem je dobivala knjig na posodo, komaj sproti ustrezal. No, taka čudakinja ni bila, da bi se docela odtegovala družčini svojih vrstnic in tova-

rišic; šla je včasih v njihov krog. Ali razposajena ni bila ž njimi nikoli. Fantje so pač občudovali njeno lepoto, njeno živahno in lahno kretanje, njeno sveže, milo lice in zlasti njene globoke, črne oči. Toda nobeden ni smel niti najmanjše nespodobne besedice reči vpričo nje, in kdor je morda tupatam mislil, da se bo z ubogo rejenko pač smel malo pošaliti, ta je moral kmalu izvedeti, da se je bridko varal. Brigita je takega tako ostro zavrnila, da se ni upal izlepa več blizu. Fantje je zato tudi niso kaj marali. Njihov užaljeni ponos je dejal: — Pustimo Brigito, saj nismo za njo! Mi smo prekmečki; zanjo, ki se je rodila v Trstu — gotovo v kaki palači — zanjo je kvečjemu kak grof ali baron! — Brigito je tako govorjenje sicer bolelo. A zopet je baš tako govorjenje in pa zavest, da je rejenka, brez roditeljev, brez domovja, budila in netila v nji čimdalje bolj oni pravi dekliški ponos, ki dostikrat obvaruje padca. Tako govorjenje fantov in ta zavest sta pa tudi bolj in bolj krepila njeno nagnjenje k samoti. Sicer je bila prijazna z vsemi ljudmi, zlasti z otroki in bolniki, katere je rada obiskovala. V vas pa, če je že šla kam, je šla najrajši k Poljakovim, k svoji botri in k Manici, kjer je bila popolnoma domača. Z Manico se je najrajši pogovarjala, ž njo se je vsaj včasih prostodušno smejala.

Od Lorenkine smrti sèm je bila Brigita še bolj tiha in vedno nekam zamišljena. Poljakova Manica se je trudila na vso moč, zlasti o lepih poletnih večerih, ko sta sedeli na klopi pred hišo, da bi jo spravila v dobro voljo. Pa kmalu je spoznala, da Brigita ni več tista ko poprej. Prizadevala se je tudi Maruška, da bi jo kdaj razvedrila; pripovedovala ji je mikavne stvari iz tujih krajev, kar je vedela in znala — pa se je večkrat prepričala, da je Brigita s svojimi mislimi vse kje drugje kakor v krajih, ki jih ona popisuje. Izprva je mislila, kakor Manica, da Brigita pač žaluje za Lorenko, katero je tako zelo spoštovala, katero je ljubila kakor rodno mater. Ko so bili ponedeljek po tisti usodni soboti dvignili nosači v Lipetovi hiši

nesrečne Lorenke telesne ostanke, da jih ponesó na božjo njivo, in so se na poti po stari navadi ustavili s krsto pred vaško kapelico nakoncu vasi, in je vse pokleknilo, in je Lipetov Jakob v imenu rajnice prosil vaščane-pogrebniške, naj ji odpusté, če je katerega kaj razžalila: navstal je nepopisno pretresljiv prizor. S klicem: „Mati, mati!“ je planila iz klečeče in moleče množice Brigita, se vrgla na krsto, se je krčevito oklenila in jo med vzdihom in ihtenjem močila s solzami, češ: „Mati! zakaj me zapuščate samo?!“ ... Vsem navzočim so kapale solze pri tem ginljivem prizoru in vseh ustna so šepetala: „Kako rada je imela Lorenko, da, prav kakor lastno mater!“ In tudi pozneje je Brigita tako lepo kazala ljubezen do pokojnice; če je le mogla, je pohitela v mraku na Lorenkin grob in ga zaljšala s cveticami in molila na njem.

Lahko sta torej mislili Manica in Maruška, da vedno otožna in zamišljena Brigita žaluje pač še zmerom po Lorenki. Pa v tej veri, da je žalovanje po Lorenki edini vzrok Brigitine molčečnosti, nista dolgo ostali. Maruška je kmalu izvedela še nekaj drugega ...

Neko popoldne je spet prišla k Poljakovim s šivanjem v roki, in sta z Brigito sedeli pod lipo. Kar naenkrat je stal pred njima Stoparjev Janko s smodko v ustih in s palčico v roki.

„Dober dan!“ je pozdravil. „Vedve pa lepo v senci!“

„Bog daj dober dan! V senci pač, toda otožni in zamišljeni!“ je odgovorila Maruška. Poznala je Jankota nekoliko bolj, odkar se je bila nekoč oglasila pri Stoparjevih.

Brigita je pa samo kratko odzdravila in začela hitro vtikati novo nit v šivanko. Pa bila je tako nekamo vznemirjena ali nerodna, da se je precej časa mučila, preden jo je vteknila. To jo je moralo jeziti. Vsa kri ji je šla v glavo.

Janko se je očitvidno veselil Brigitine vznemirjenosti in zadrege. Smeje se je dejal: „Čemu sta otožni, čemu? To ni dobro. Otožnost je smrt duše. Pazita, pazita!“

„Jaz že pazim“, odvrne Maruška še vedno smeječ se. „A ta-le Brigita neče! Vedno je otožna in žalostna. Ne vem, kaj bo z njo?“

„No, menda se bode pa že poboljšala! Saj se žalost dá tudi pregnati — — — Ali smem malo sesti? V lazcu sem bil, imamo kôsce in grabečice. Skoraj sem se že malo utrudil.“

„Oh, le sedite!“ je dejala Maruška in mu odkazala drugo še prazno klopico pri mizi. Janko je sedel — ravno nasproti Brigiti.

„Brigita še vedno žaluje vsled izgube Lorenčeve matere, kajne?“ je vprašal mladenič. Vprašal je Maruško, a gledal Brigito.

„Še vedno“, je odgovorila Maruška. „Meni se že kar čudno vidi, da ne more pozabiti Lorenke, ki vendar ni bila njena prava mati.“

„So me pa zato rajši imeli kot moja rodna mati“, je dejala zdaj Brigita, in oči so ji zaplamtele.

„Ali misliš, da te tvoja prava mati niso imeli radi?“ jo je zavrnila Maruška.

„Mislim, da ne. Kakšni so morali biti moja mati, da so me od sebe dali, mene, svojo hčer! Ali niso imeli nič srca? Saj še nespametna žival ljubi svoj zarod. Če bi bili še tako revni, bi me bili morali obdržati pri sebi! Kako je to hudo, biti pri tujih ljudeh! Saj ne rečem nič Lorenčevi rajni materi. Oh, ne; bili so tako dobri, še pre-dobri. Edino oni so me iz srca radi imeli. Pa vendar — kolikrat mi je prišlo na misel: zakaj vendar so me moja mati dali od sebe? Nikdar jih nisem poznala . . . In vendar, kaj je ljubeznivejšega, kakor če ima otrok dobro mater!“ . . .

„Morda pa svoji materi delaš krivico, morda so te proti svoji volji, primorani dali od sebe“, ji je segla v besedo Maruška.

„Morda jim res krivico delam“, je odgovorila Brigita, in solze so ji stopile v oči. „Oh, kolikrat sem si spet dejala: — Zakaj tako misliš o svoji materi? Ali ni to greh? Morda jih že krije črna zemlja. Ali jih pa morda tare nadloga, stiska, beda. Nemara leže bolni in zapuščeni vzdihujejo po meni, svoji hčeri . . .“

„Brigita! ali bi rada imela svojo pravo mater?“ jo je vprašala Maruška. „Ali bi jih ljubila iz dna svoje duše?“

„O, da, iz dna svoje duše! Samo če bi bili dobri.“

V tem trenutku je na vrtu zakričala kokoš. Vsi so se ozrli tjakaj. Kragulj je uprav kar priletel, zgrabil picko in odfrčal z njo v zračne višave. Skočili so kvišku, da bi za-branili rop; pa je bilo že prekasno.

„Poglejte!“ je dejal Janko. „Morda nese ta ropar plen svojemu mladiču. Ljubi ga. Ali jaz bi se zahvalil za tako ljubezen.“

„Jaz tudi“, je dejala Brigita.

„Zakaj?“ je vprašala Maruška. „Mladič mu mora biti hvaležen in že zato ga mora rad imeti. Za rop ni odgovoren mladi, nego stari.“

„To ni prava ljubezen“, je odvrnil Janko. „Ljubezen takega samopašneža, ki razdeva življenje drugih, da bi osrečil svojca, ni prava ljubezen. Prava ljubezen je ogenj iz nebes, ki blagonosno, krotko plapolja, in gori s čistim plamenom le za srečo bliž-njega. Ona ljubezen je pa ogenj iz pekla, ki s snédenim plamenom vse pokončuje za sebični svoj namen. Toda sebična ljubezen nikdar ne more prav osrečevati. Taka lju-bezen tudi ne zasluži zopet ljubezni.“

Maruška ga je v čudu pogledala. To je cel modrijan, ta Janko! Tudi Brigita je po-vzdignila oči k njemu, a tako prijazno, tako milo, kakor bi hotela reči: — Prav iz srca si mi govoril! . . .

Janko je prišel potem še večkrat k šivi-ljama pod lipo. Zdaj je imel ta, zdaj oni izgovor, zakaj da je prišel mimo in se moral oglasiti. Da je sam rad prihajal, se je videlo. Maruška je tudi rada videla, da je delal družčino. In Brigita? No . . . Maruška je kmalu opazila dovolj: Brigiti se je poznalo na obrazu, kako je bila vesela njegovega prihoda . . . Kadar je prišel, je najprvo gle-dala v tla, pa se kmalu zažarila v lice in je gledala potem z radostno sijajočimi očmi v lepega mladeniča in z očitvidno slastjo je pila besede iz njegovih ust . . .

A dolgo niso trajali ti sestanki.

Neko popoldne je bilo. Pri Pavletovih so v podu pokali mlatiči. Tončkov Anton je pa tisti čas ležal na Pavletovem vrtu s pipo v ustih in je tako modroval:

„Ali je lepo na svetu! Jaz muhe lovim, ko drugi lovijo čas, in v senci ležim, ko se mlado in staro pali na solncu. Pa saj sem se tudi jaz nekaterekrati žgal! Pasja vera, nekaterekrati sem bil tak, da sem se samemu sebi smilil! Le naj svet poizkusi, kaj je hudo; iz globočine srca mu privoščim . . . Meni se pa res dobro godi, odkar je Maruška doma — to je po pravici reči. V takem nisem še bil. Dobro je imeti dobro sestro. Bog ji daj zdravje na svetu in na zemlji, meni pa milost, da se ne preobjem. Prav nevarno je res, da se ne bi preobjel. Iz Maruškinih rok mi pada mana, kakor njega dni Izraelcem v puščavi. Ni mi treba več rose otepati po grmovju. Treba je zdaj meni pasti! Le naj Šober pase z Blažem! Mene sestra živi, ne vaška živina. Za to dobroto se ti pa do komolca zahvalim, moj ljubi Bog. Pa še nekaj bi te prosil, če ne boš zameril, moj Bog: vdaj Brigiti tako misel, da bo mene vzela, ne pa . . .“

Anton ni mogel končati stavka. Pavletovi mlatiči, pravi ptiči, Buščajev Štefan, Zrnčev Jože in Janezov Tonček — so bili ravno spet z enim nasadom gotovi in povabljeni k mali južini, pa so se hoteli prej malo ponorčevati iz Antona.

„Negodè nemarni, kaj kradeš dan Bogu!“ je zaslišal Anton naenkrat nad sabo. Ustrašil se je, da mu je pipa padla iz rok. Hotel je vstati, pa je bilo že prekasno. Buščajev je že vihtel nad njim cepec in mu ni pustil bežati.

„Za božjo sveto voljo, ali me misliš ubiti, Buščaj?“ je ječal Anton.

„Udri! Ubij zlomka, lenivca!“ so vpili izpred skednja drugi mlatiči.

„Tako dajte si kaj dopovedati!“ je kričal Anton v eni sapi in poizkušal vstati; pa mu ni pustil Buščajev, ki je venomer sukal nad njim bridki cepec.

„Udri, udri potepina, postavača!“ so zopet zavpili izpred skednja. In Buščajev Štefan

je udaril zdaj na to, zdaj na ono stran Antonovo po travi.

„Lepo te prosim, grdo te gledam!“ je vpil Anton z jokajočim glasom. „Oh, oh, na duši ti bom pustil svojo smrt. Joj, joj! Ali se bo Brigita jokala! Prizanesi mi vsaj zavoljo nje, ki je tako lepa pa tako mlada, in pa zaradi moje sestre Maruške. Kaj bo reva sama počela v Bukovici med takimi razbojniki, kakor ste vi! Buščaj, za en mehur tobaka ti bom dal pa molil bom zate —“

„Le zase moli, mrcina malopridna! Vedi: preden bom do pet naštel, boš že letel v žrelo peklensko! Kaj si naredil oni dan z mojim bratom Blažem na paši? Modre kače ima še zdaj po hrbtu!“

„Pomagajte, pomagajte!“ je prosil Anton in se zvijsal kakor slepec po travi. „Vsaj ti se me usmili, Tone Pavletov, saj imaš tistega patrona v nebesih, kakor jaz!“

„No, Štefan, pa ga izpusti za enkrat!“ je rekel gospodar Buščajevemu. „Boš pa povresla delal, Anton, kajne, pa škopati boš pomagal?“

„Bom, bom. Kar hočete, rad storim, samo življenje mi pustite!“ je dejal Anton in veselo poskočil, ko je Buščajev nehal mahati s cepcem.

„No, le sèm pojdi Anton, boš najprej malo prigriznil!“ ga je povabil gospodar k mizici, na katero je bila domača hči Zefa ravnokar prinesla malo južine, napotvičnega kruha in pelinovca.

„Le jejte, ste sami zadosti ješči! Mislite, da sem tako lakoten in grd?“ je odklonil Anton vabilo in sedel na škopnik in se odihljal od prebitega strahu. —

„Bog blagoslovi!“ je zaželel mlatičem Jurij, ki je prišel mimo s svedrom v roki.

„Bog plačaj!“ je odvrnil Pavlè. „Odkod pa ti, Jurij?“

„Od Oplotarjevih. V tisti sobici, kjer se je nastanila Antonova sestra, nekaj delam. Pa moram po večji sveder iti; je tako trd les.“

„Saj se vam menda tako ne mudi; pokusite naš kruh, če se vam ljubi!“ je dejala Zefa in ponudila kos.

„Eh, nekaj trenutkov sem ali tja! Saj je še Bog sedmi dan počival“, je odgovoril Jurij in sprejel kruh. „Kako pa kaj plaje pšenica, kako?“

„Nisem še nič izvejal, pa dosti prida ne kaže“, je rekel Pavle.

„Težka je pač, težka“, je pristavila Zefa in potežkala pergišče pšenice.

„Tako si bo dala Maruška vse novo napraviti v svojem stanovanju pri Oplotarjevih?“ je vprašal Buščajev Štefan.

„Vse! Saj si lahko. Denarja mora dosti imeti. Snoči v mraku je iz škrinje nekaj jemala, pa se je iz gorenjega predalčka tako posvetil srebrn denar, da skoraj ne bi bilo treba nič luči delati.“

„Blagor Antonu, ki ima tako sestro!“ je vzkliknil Buščajev. „Anton, zdaj bi bil pa jaz rad v tvoji koži!“

„Jaz pa v tvoji! Vidiš, kako se ti dobro godi, kako lep kruh imaš pred seboj!“ je rekel Anton, ki je napotvičeni kruh na mizici kar z očmi jedel in z ustmi cmokal.

„Pa ga še ti vzemi. Zakaj si se pa prej branil?“ je dejala Zefa in mu dala kos. „Ná, čeprav si mi oni dan rekel, da sem črna ko čelešnik; bel kruh pa le znam dobro speči.“

„Pa je res čudno, zakaj se danes tako braniš kruha“, je dejal Pavle. „Saj včasih si rad jedel kruh. Ko si v trg nosil pletenice na prodaj, pravijo, si vse za kruh dal, kar si spečal.“

„Zlodej, kaj sem pa hotel? Tu kruh, tam kruh, ob vsakem vogalu! Ali sem mogel tako mimo iti?“

„No, zdaj ti ne bo treba kruha stradati, Anton“, je povzel Buščajev, „ko imaš Maruško.“

„Zdaj se bodeš gotovo kmalu oženil?“ je nagajala Zefa.

„Oženil? Kakor bode! Pa ko bi imel takega vranča dobiti, kakor je tista Gregčeva Urša, ki se mi zmerom ponuja, sem pa spet rajši tako. Ampak to pa rečem: srečna tista, ki bo mene dobila! Vsak dan bo lahko bel močnik jela!“

„Če ga bo imela!“ se je zasmejala Zefa.

„Katero pa kaj misliš osrečiti?“ je vprašal Buščajev.

„Brigito bom vzel“, zavrne Anton. „Zdaj je sirota, moram se je vsaj jaz usmiliti. No, pa jo imam tudi rad, kaj bi rekel, rajši ko sestro svojo . . .“

„Brigita da bo katerikrat tvoja!“ se je oglasil Zrnečev. „Kaj ne veš, da ima že svojega? Če boš ti še kaj hodil za njo, jo boš enkrat pošteno izkupil.“

„Saj nič ne hodim za njo, samo mislim nanjo. Katerega pa ima? Kdo je tisti spak, ki mi jo misli prevzeti?“

„Si ti kakšen fant, Anton, da še ne veš, kdo hodi za tvojim dekletom?“ se je oglasil še Janezov. „Primojzunaj, ko bi jaz imel takega dekliča, še pogledati bi je nihče ne smel, nikar pa pri nji vasovati pri belem dnevu . . .“

„Kdo pa je tisti, kaj? Rad bi ga poznal. Pa ne tisti Janko?“

„Kdo pak! Saj je vsako popoldne pri nji pod Poljakovo lipo. Saj pravim, ko bi ti kaj fanta bil, bi mu že pokazal, kaj se pravi pri belem dnevu v vas hoditi! Ali ti nisi za nič! Pa bo takega Brigita vzela, tako revše, kakor si ti, ki se ne znaš nič postaviti!“

„Joj, joj! Tako mislite, da res hodi za njo tisti Janko?“ je vprašal Anton in se prijel za glavo. „Nemara pa samo tako govori z Brigito, tja vendan, kakor na primer jaz s to-le Zefo?“

„Oho, se jako motiš!“ ga je Janezov dražil naprej. „Enkrat, dvakrat govoriti z dekličem, ni še nič hudega. Ali dan na dan prihajati v vas . . . to mora tudi slepcu odpreti oči. Samo ti si tako trčen, da nič ne vidiš.“

„Joj, joj, kar slabo mi prihaja! Ali smem malo piti?“

„Sicer nisi vreden, da bi pil s fanti, ker nisi za nič fant, pa naj bo, le pij, ná!“ je rekel Buščajev in mu ponudil kupico.

„Fantje, nehajte, nehajte!“ je dejal Jurij, se zahvalil za málico in šel po svojem opravku.

Fantje pa niso nehali dražiti Antona.

„No, kaj boš zdaj naredil?“ ga je vprašal Zrnec.

„Kaj hočem narediti? Nič. Ali veš ti kaj boljšega?“

„Jaz bi na tvojem mestu že pokazal temu Jankotu, da bi mu za vselej prešlo veselje za Brigito hoditi!“

„Kako?“

„I, kosti se mu enkrat prav pošteno premikastijo in rebra preštejejo. Ná, pij še, da boš bolj pogumen!“

„Ali se še nikoli nisem tepel!“

„Seveda, ker nisi za nič. Tepež pa mora biti za vsakega dekliča, to je stara navada.“

„No, če se le nečeš tepsti, Anton, ti dam jaz pa drug svèt“, je rekel Buščajev. „Ti pojdi lepo k staremu Stoparju pa ga prosi, naj svojemu sinu prepové k Brigiti v vas hoditi. To bo še najboljše.“

„Misliš?“

„Seveda.“

„Tako bom pa šel“, je rekel Anton in zdirjal izpred poda.

„Kam greš?“ je vpil za njim Pavle. „Ali ne boš povresel delal?“

„Čo-o-o!“ je kričal Anton in drvil proti Tončkovim.

„Ali ste poredni!“ je karala Zefa fante. „Da mu greste tako nagajat! Meni se pa smili tak človek. Bogve, kaj bo zdaj naredil!“

„Mislite, da bo šel res k Stoparju!“ je rekel Janezov. „Sicer ne bi bilo nič napak, če bi šel. Jaz bi privoščil Jankotu, da bi stari nad njim malo zrojil. Zakaj bi res tako prosto hodil v našo vas do naših deklet? Toda Anton ne bo šel k staremu. Zaril se bo v seno pa bo tulil in jokal.“

„Mi dajmo pa naprej udariti!“ je dejal Zrnečev.

Iz poda se je kmalu zopet čulo enakomerno pika poka, pika pok...

Anton se pa ni zaril v seno, kakor je sodil Janezov. Razburjen je bil. In tisti pelinovec mu je še bolj razdražil živce. Piti sploh ni smel dosti, pijača mu je šla precej v glavo. Ko je pridirjal k Tončkovim, je sedel pod hruško, si podprl glavo z ro-

kama in premišljal, kaj bi naredil. — Najbolje je, da tako naredim, kakor mi je svetoval Buščaj, je rekel naposled, zgrabil v podu procko in grablje, ki jih je bil sam naredil, in se napotil k Stoparjevim, kakor bi šel te stvari tja prodajat.

Stoparjeva domačija je bila gotovo najlepša v celi dolini. Stala je na samoči, pa prav na priliki, pri cesti, ob potoku. Stoparji so imeli izprva samo preprosto hišico z mlinom in žago. A so znali dobro gospodariti. Iz prvotne majhne hišice se je vzdignilo lepo dvenadstropno poslopje, in njive in travniki in gozdi daleč naokoli so sčasoma postali Stoparjeva last. Otvorili so v hiši tudi gostilno in nastanil se je v nji županijski urad. Že Jankotov ded je bil župan. In nasledoval ga je v tej časti tudi njegov oče. Sicer ni bil bogve kako umen mož, eno stvar je pa dobro znal — nositi glavo pokoncu. In če tudi ni imel kdovekaj v glavi, je imel pa dosti pod palcem. In ta, povsod pač še najmočnejši razlog, je bil menda merodajen tudi za može njegove soseske, da so ga opetovano izvolili za svojega župana. Oče župan so se pa tudi zavedali svoje časti, moči in veljave. Radi so se trkali ob prsi in dejali: — Boga zahvalite, da imate mene za župana, ki vsaj lahko kaj storim za vas, ker pri gospodih vse premorem! Drugemu bi pokazali hrbet, meni pa smehlaj in prijazno lice!... Gospodje iz trga so bili pa ž njim zares prijazni. Prihajali so kaj radi, zlasti ob nedeljah popoldne, k Stoparjevemu očetu županu in so pridno pokušali njegovo vino in perutnino in pečenino. Seveda so ga tudi pošteno „vlekli“. Pa Stopar tega ni zapazil. Še dobro se mu je zdelo. Dasi pa je bil v vseh stvareh mož starega kopita in se je trdovratno držal starih izročil, to je pa uvidel, da bi na ugledu dosti pridobil, če bi se mogel postaviti z učenimi sinovi. Zato je poslal oba sina v mesto v šole. Starejšega je kmalu, po dokončanih ljudskih šolah vzel domov, ker ni kazal posebne nadarjenosti, in ker ga je bil odločil za dom. Drugi, Janko, se je pa naprej šolal. — Doktor mora biti,

jezični doktor, ki še ni izšel iz te doline! — je govoril Stopar, — da bodo pozni rodovi morali reči: Stoparjeva hiša je dala prvega doktorja v naši župniji! — Ali Stopar je obračal, Bog je pa obrnil. Starejši sin mu je nagloma umrl. In Stopar je moral Jankota odpoklicati iz mesta domov, ker tega vendar ni hotel, da bi posestvo prešlo v tuje roke. Če se pa že ni mogel pred sosesko postaviti z učenim sinom doktorjem, je pa vsaj to hotel, da se bo njegov sin kmetovavec razločeval od drugih kmetov. Zato ga je prejšnjo jesen poslal na višjo poljedelsko šolo na Dunaj. Še eno leto naj bo Janko študiral, potlej mu bo pa izbral nevesto, seveda bogato, in izročil posestvo. Tako je računal oče župan.

Stopar je šel ravno po dvorišču proti skednju, ko jo je primahal Tončkov Anton s procko in z grabljami in s svojo skrito prošnjo v srcu po stezi.

„Oče Stoparjev, kupite, kupite ti stvarci, prav po ceni jih dam“, je nagovoril Anton župana.

„Hlapca vprašaj, če kaj potrebuje!“ mu je odgovoril Stopar in hotel iti dalje.

„No, je že prav“, je odvrnil Anton in nadaljeval bolj tiho: „Eno prošnjo imam do vas. Oče Stoparjev, recite, recite Jankotu, naj ne hodi za Brigito; njo sem jaz izbral, vaš si lahko drugo izbere, ker je bogat, Brigito naj pa meni pusti!“

„Kaj pa spet čenčaš?“ je dejal Stopar. „O kateri Brigiti se meniš?“

„I, o tisti Lorenčevi rejenki, saj jo poznate. Pa vaš Janko hodi za njo, verjemite, oče Stoparjev!“

„Naš Janko za rejenko! Sanjalo neumno! Te pa že spet luna trka“, je odgovoril Stopar in šel dalje svojo pot.

„Res, res! Saj vsa vas vé“, je dejal Anton in hotel za njim.

„Jaz ti pravim, da mi beži izpred nog! Ali hočeš, da zaščujem vate psa?“ je zarohnel Stopar jezno.

„Tistega pa ne!“ je rekel Anton, in ker je poznal Stoparjevo jeznoritost, jo je naglo ubral po stezi nazaj . . .

Stopar ni dalje premišljal Antonovih besedi, zdele so se mu preneumne. Žvižgaje je šel mimo poda dalje proti vrtni lopi; tam je sedel in zapalil smodko.

Komaj jo je prižgal, zagleda Juretovko, ki je hitela proti njemu. Stopar in Juretovka sta si bila malo v sorodu. Vendar se nista prav mogla. Juretovki se je zdel Stopar previsok, njemu je bila pa ona prenizka.

„Kaj bi pa ti rada?“ je vprašal Stopar, nič kaj prijazno.

„En mernik koruze mi boš dal. Niti prgišča moke nimam več v predalu.“

„Dal! Kako dal? Pa ne spet za božje plačilo?“

„Lahko bi mi ga dal tudi za božje plačilo. Saj smo v sorodu. Seveda, to si ti že pozabil, že zdavna, kajpak. Pa nič se ne boj, ne bom te prosila, da mi jo daj zastonj. Denarja sicer nimam zdaj, a dala ti ga bom, kakor hitro ga dobim. Saj bo fant zaslužil pri mlatvi . . .“

„Da, da, tisti tvoj fant . . . Seveda, kdaj bi si bil že lahko toliko zaslužil, pa menda vse požene, ko cele noči okoli rogovili! Daj ga daj malo v roke vzeti in bolje strahovati!“

„Veš kaj?“ mu je zabrusila nazaj Juretovka. „Mojega fanta pa kar pri miru pusti. Saj imaš svojega, pa ga v roke vzemi! Je bolj potreben strahovanja, ko naš.“

„Kaj praviš? Moj Janko da je potreben strahovanja?“

„Tvoj Janko, tvoj zlati Janko! Še mene je sram . . .“

„Kaj pa ti veš od našega?“ je zavpil Stopar, drgetajoč togote po vsem telesu.

„Kar vsa vas vé. Po cele popoldneve presedi pri tisti rejenki. Lepo nevesto boš dobil k hiši . . .“

„Lažeš!“ je zakričal Stopar. Imel jih je še na jeziku, pa je umolknil, ker je videl Jankota prihajati po stezi.

„Pojdi v mlin, in naj ti dá hlapec vrečo naše moke!“ je dejal Juretovki. Ta je hitro odšla, ker ni hotela, da bi jo videl Janko. Vesel je prikorakal mladenič in ni se malo začudil, ko mu je oče nenavadno osorno velel:

Galleria Corsini.

Ecce homo!

Van Dyck.

„Pojdi z menoj v mojo sobo, se imava nekaj pogovoriti...“

Juretovka je kmalu dobila moke zdolaj v mlinu. Pa ni šla precej domov. Stopila je pod okno in poslušala...

Brigita in Maruška sta ravno odložili šivanje, ker se je že mrak delal, ko je prišla Juretovka z vrečo na glavi mimo, vsa razbeljena.

„Si pa moke dobila?“ jo je ogovorila Maruška. „To si morala hitro iti, ker ti je tako vroče!“

„Da, pri Stoparju sem jo dobila. Hitro sem pa šla, hitro. Saj mi drugače ni dalo. Tako sem pa brusila pete! Pa da sem le prišla spet domov! Tukaj je vsaj mir. Tam

je pa tak kreg in prepir, da je človeka strah in groza...“

„Kje?“

„I, pri Stoparjevih.“

„Kaj pa je vendar?“

„Eh, jeziki vse naredé. Saj sem dejala, da ti moram povedati, zato sem prišla mimo. Daj no, Maruška, malo prijeti Antona, da ne bo kvasil takih stvari...“

„Kaj pa je vendar? Povej!“

„I, neumnost, sama neumnost! Anton je staremu Stoparju natvezel, da hodi Janko za Brigito. Ali ni to neumno? Zdaj pa stari vpije, razbija in kolne, da se vse trese.“

Juretovka je hitela dalje. Maruška je pogledala Brigito: ta je bila bleda kot zid...

(Dalje.)

Trtje in povrtje.

More matter, with less art.
(Shakesp. Hamlet. II. 2.)

11.

Nekoliko klicajev
in pik in pomišljajev —
to bodi duševna hrana
za bolne in site ljudi!

A mi smo vse drugačni,
mi zdravi smo in lačni,
nam tudi taka hrana diši,
ki v nji nič klicajev in pomišljajev ni!

12.

Ali luna več ne sije?
Ali zvezde več ne migljajo?
Ali ni več poezije?

Ali smo privezali
pegaza v temotno stajo?
Ali pesniki niso več

misleci resni in globoki?
Ali je vsa poezija preč?
Samo pero je ostalo v roki?

13.

Stebrove Hermove podri,
Dijanin tempelj zažgi —
in tvoje ime bo slovelo.
Vso vero obesi na klin,
kot slavni Luter Martin —
in čislano bo tvoje delo.
Govôri o takih zvereh,

ki bivajo v naših domih —
in bodeš pisatelj ,okusa'.
Za lahkomišelné ljudi
kot ,mislec' napiši ti
šaljivke po zgledu ,Brusa'.
S pijačo nakoplji si jetiko —
in potlej nam spiši — estetiko...

14.

Največji duh je danes tisti,
kdor nima nič prepričanja,
kdor s svojimi ,nazori' ,čisti'
v prelepi avtorski zavisti
ves svet z otrovom bičanja.

Obleče kako snov nemarno,
omaže narodno bukvarno,
in vedno ,podjetni' bukvar
mu dá še za kroke denar!

Anton Medved.

O človeku, ki se je vračal.

Parabola. — Spisal **Ksaver Meško**.

Nekoč se je čutil utrujenega in je obstal na svoji poti. Nenadoma ga je pretreslo neko toplo čustvo — sam bi ne mogel povedati, kako in odkod da mu je prišlo ravno tedaj. Veliko hrepenenje mu je zaplalo po žilah ter ga proniknilo vsega — globoko tja doli do zadnjih kotičkov srca, kjer je hranil skrbno skrite svoje velike skrivnosti, in kjer so nalahko dremali mnogi spomini njegovi.

Obstal je na svoji poti ter se ogledal naokoli. Vsepovsodi krog sebe je videl pozno jesen in v samem sebi je čutil hlad in mraz.

In spomnil se je, da je nekje vesela pomlad, da nekje sije solnce jasno in božajočemehko. In vse hrepenenje njegove duše mu je z veliko silo zaželelo nazaj v ono solnčno, pomladansko deželo . . .

Stal je in oziral se je naokoli. Oko mu je videlo vsepovsodi le pusto, megleno krajino. Nikjer cvetja, nikjer bujnega zelenja. Vse bolno, vse hira, kakor bi bila mogočna, neusmiljena roka vpisala vsi prirodi ob njem usodo propada in smrti . . . Vse tiho naokrog kakor v hiši, kjer sniva mrlič na odru, okrašenem z mrzlimi venci. Le potok ob stezi šumlja; a valčki poskakujejo leno; plazijo se črez kamenje, kakor bi že otrpnevali in ledeneli.

Semkaj po ravani je zavela ostra in hladna sapa. Popotnika je zazeblo, da je vzdrhtel. Zazdelo se mu je, da mu veje naproti diha smrti . . . Glej, ali se ne dviga tam daleč na obzoru — velika in mogočna, neizprosna in krvoločna? Bliža se mu, in on se je na svoji poti bližal njej —

„Treba se bo vrniti, pred menoj je pogibel . . .“

Spomnil se je, da je nekda ni videl nikjer, da nekoč ni čutil ob sebi njenega diha, da niti slutil ni, kako je velika in mogočna, krvoločna in neizprosna ta smrt, ker nekda vobče niti mislil ni na njo.

Tedaj tudi ni hodil po takih pustih stezah in po bolnih in smrti izročenih krajinah. Stopal je po stezah gladkih in veselobelih. Ob njih so cvetele cvetke v pisanih barvah, na drevju je pozvanjalo zlato sadovje, in na vejah so pele ptičke s kipečimi glasovi, in vsepovsodi so se glasile zvonke pesmi in prešeren smeh — —

In popotnik se je okrenil ter se zagledal nazaj na pot, ki jo je prehodil. In vse srce in vsa duša se mu je do skrivnostnih globin vzvalovila v neodoljivem hrepenenju, da se vrne po ti poti, vrne v kraje pomladi in cvetja, petja in smeha . . .

In stal je na mestu, kjer se je obrnil, kakor romar, ki je priromal iz daljnih krajev z dušo polno kipečega hrepenenja.

V mladem jutru zagleda oko prvič sveto mesto, kopajoče se v trepetajoči rdečini vzhajajočega solnca. Oko, utrujeno in motno od bedenja in koprnenja se jasni, se odpira na široko kakor ob kakem čudesu, vzplamteva ter se ovlažuje in polni s solzami. Prsi se mu dvigajo v začudenju; roke širi ter jih stega proti cilju svojih misli in sanj; strmeča duša oddaleč objema svete kraje ter tiho zaplaka v sreči in blaženstvu . . .

Tako je stal človek, ki se je ustavil in okrenil. In zrl je tja nazaj po beli cesti, ki jo je prehodil. Vela, nagubana lica so mu rdela od vznesenega hrepenenja; oči so mu plamtele v navdušenju, ko je gledal tam daleč zadaj bogastvo mladostne sreče in krasoto pomladansko.

Obenem pa so se mu oči ovlažile in polnile s solzami od boli, da je zapustil dom one solnčne sreče . . .

Njegovo hrepenenje pa je kipelo in raslo. Ni ga mogel več krotiti.

„Vrnem se, da se še enkrat ogrejem ob onem solncu, da se še enkrat naužijem veselja in napijem iz čudežnega vira sreče! Še enkrat se pogreznem v njeno neizmernost!“

In vse njegovo veliko hrepenenje in vse njegove misli so se dvignile in so na brzih perutih pohitele pred njim tja daleč nazaj . . .

* * *

In vračal se je pogumno in jadrno. Vzačetku so se mu res zbujali nekaki dvomi, češ, ali bo pač mogoče, vrniti se po poti, ki jo je že prehodil. A ker mu nihče ni zastopil steze ter ga ustavil, je te pomisleke kmalu izgnal in zapodil izpod svoje strehe.

„Proč z njimi, s temi tujci! . . . Glej jih, kako so vsiljivi, kakor muhe! — Kakor veše kanijo človeka zmotiti ter ga zavesti na stranpoti. In kako me hočejo ustrašiti in mi obtežiti misli in upehati nogo! A ne boste, ničemniki . . .“

Prešerno in zaničljivo se jim je zasmel naravnost v resne obraze ter jih odpodil. Takoj se je čutil mlajšega. Noga mu je stopala lažje in čileje, oko pa mu je sevalo veselo in zaupljivo . . .

„Že davno bi se bil lahko vrnil, a menil sem, da ni mogoče, da moram vedno naprej po svoji poti . . . Kako so naše duše slabe in boječe, in naše misli brez krepke volje in brez moči . . .“

In vračal se je vneto in jadrno. V srcu mu je bilo veselo in pri duši lahko. Vsa krajina ob njem je sevala v svetlejši luči, in jesen, ki je dremala nad njo, se mu je hipoma zazdela toplejša in milejša . . .

Ni še stopal dolgo, ko zagleda popotnika, ki mu je šel naproti . . . Star in resen mož je bil ta tuji popotnik, ki se mu je bližal. Stopal je polagoma, z utrujenimi in težkimi koraki. Hrbet mu je bil že nekoliko sklonjen — gotovo od vse one teže, ki jo je nosil dobri del svojega življenja . . . Človek, ki se je vračal, je že razločeval tujčev obraz: vel je bil in upadel . . . „Glej, žalost ga je razorala“ — je pomislil — „in skrbi so mu kakor z jeklenim dletom vdolble v čelo globoke gube. Poznamo to, prijatelj . . . In kako nemirno in plašno mu zro oči! Tako zro oči vseh onih, ki so videli veliko gorja na svojem potovanju. Tudi to poznamo, brate . . .“

Razžalostil se je pri spominu na vse ono gorje, ki so ga videle njegove oči, na vso ono žalost, ki je njemu vklesala gube in mu razorala lica.

A ta otožnost je bila hipna. Ena misel, ena sama, kratka, a sladka in topla, mu je razigrala in razjasnila srce ter pregnala megle, zgrinjajoče se nad njim. Nasmehnil se je.

„Glej, jaz se vračam“ — je govoril ta smehljaj — „in ker se vračam, moje oči niso več plahe, in gube se izgubljajo s čela, in brazde, zorane v lica, poveličuje soj sreče, da se jih ne bi kdo ustrašil ter jih smatral za izraz starosti in trpljenja.“

S skoro razposajenim veseljem je odgovoril tujca: „Kam, prijatelj?“

„Svojo pot proti — grobu.“

Glej, ali ni nenadno zatrepetala temna senca črez belo pot ravno pred njim, pred človekom, ki se je vračal? In ta se je ustrašil te sence kakor se je ustrašil otožnega in britkega odgovora tujčevega.

„Nespametnež! — Proti grobu! Tudi jaz sem do danes stopal svojo pot proti grobu in smrti. A ko sem jo oddaleč zagledal v njeni neizmerni mogočnosti in grozi, sem se obrnil, da se vrnem.“

„In meniš, da ji ubežiš?“

Glas popotnikov je bil žalosten in poln dvomov. Človeku, ki se je vračal, se je zazdel nekako znan. A ni se mogel domisliti kje da bi ga bil že slišal.

„Nekaj časa sem res dvomil, da ji ubežim. Človek namreč nima poguma, ne upa stopiti iz izvožene tirí. Kakor suženj biča, tako smo mi vajeni misli, da moramo iti venomer naprej po oni poti — smrti v naročje. A poglej me sedaj: jaz sem se tega prepričanja otresel kakor nedležnega bremena, te stare in obrabljene misli sem vrgel strani, v jarek ob cesti sem jih vrgel, v blato — in sedaj prosto spem svojo pot nazaj. Glej, brate: nikakega bremena na hrbtu, nikakih navezkov na nogah, ki bi jih tiščali k tlom, nikake zapreke pred menoj — in tako prosto in brez zadržka spem svojo pot nazaj.“

„Če se le kmalu ne vrneš po isti poti ter me doideš“ — —

Človek, ki se je vračal, je iznenaden in prestrašen pogledal tujcu naravnost v lice in v oči. V teh očeh je trepetalo nekaj nerazjasnivega; ni mogel razložiti, ali je bilo to pomilovanje ali prezir. A vznemirile so se mu ob tem pogledu vse misli. V duši je začutil nekaj skelečega: kakor bi ga kdo udaril po glavi, in bi se bol udarca razlila tja doli do srca in do duše...

Tujec je odhajal. Stopal je spet s povešeno glavo in s sklonjenim hrbtom. Njegovi koraki so se popotniku, ki je še stal na prejšnjem mestu ter zrl za njim, dozdevali še trudnejši in težji — kakor da mož omahuje smrti naproti.

Človeku, ki se je vračal, ni bilo bolno in težko le zaradi besed, ki jih je govoril tujec, bilo mu je težko tudi zavoljo tujca samega. Čutil je nekaj kakor neke nevidne vezi, ki ga vežejo s tem možem, ki vdano gre svojo pot ter se noče obrniti in vrniti... Kake so te vezi, odkod so, kdo jih je spletel in razpredel med njim in med tujcem? Čemu ni šel malomarno in tiho mimo tega človeka, neznanec mimo neznanca, tujec mimo tujca? A saj mu ni tuj! Odkod mu je pač znan? Ali se je kje sešel z njim v davnopreteklih časih —? Pot, ki jo je prehodil, je dolga, in romarjev, ki jih je srečaval, je nešteto število. Kakor zvezd na nebu jih je videl — kako torej, da se mu je ta obraz vtisnil v srce, da ga je ohranil globoko tam doli ob drugih spominih?... Vsekakor se čuti sorodnega temu možu, in zato mu je žal, da se ne mara obrniti in vrniti. Rodnega brata bi mu bilo tako žal.

A tudi to še ni bilo vse, kar ga je težilo.

„In tisto — kaj je bilo pravzaprav? Kakor bi legla senca na pot ravno pred menoj, ko je govoril z mano!“

Stresel je z glavo kakor ob ničevi misli. A glej, ali se mu ne plazi ravno pred nogami širok, mračen pas?

„Glej ga, čez vso pot leži — pred nekaj trenutki pa se je pot še prosta sprostirala pred menoj.“

Stopil je za korak nazaj: senca se je plazila za njim. Začutil je, da se je boji, a ob-

enem jo sovraži. In sam na sebe se je razjaril.

„Kakor otrok! — Čemu se mi pač trese noga, in čemu mi utriplje srce hitreje! Senca — kaj pa mi je senca! Senca ni ne plot, ne zid, ne prepad — poti mi ne zapre. Glej, brate, le stopiti treba!“

V resnici je bilo treba le stopiti in iti pogumno naprej, a vendar se mu je dozdevalo, da ta senca ne pomenja sreče, da je znanivka zla in nezgod na vrnitvi v deželo solnca in veselih sanj...

In tudi ona otožnost, ki je trepetala in vzdihovala v besedah starčevih, je še plavala ob njem. Ni marala iti s starcem: ostala je na mestu, navesila se je na popotnika. Poiskala je vse tihe in skrivne steze v njegovo srce, neopaženo se je splazila vanj, in tudi to je vzdrhtelo v otožnosti... In oni dvomi, ki jih je bilo toliko v kratkih besedah tujčevih, so mu kakor jesenske megle legle na dušo in na njene misli... Ali pač dospè k solnčnemu cilju?...

A to ni trajalo dolgo. Zamahnil je z roko, da odpodi te misli — in glej, hipoma je začutil v nji spet orjaško moč. Stresel je z glavo — temne misli so prestrašene odletele. Vzpel se je pokoncu. Oko mu je zažarelo, in misli, ki so se mu bile tako nenadoma povesele, kakor bi jim bil kdo pristrigel peruti, so se mu v vznesenem poletu dvignile visoko in samozavestno.

„Pot je pred menoj — in moja volja je vsemogočna, in moja noga čila in krepka!“

Še en pogled za tujcem — pogled napol sočuten, napol pomilovalen — in okrenil se je ter odločno in sigurno stopal naprej po poti, ki jo je že enkrat prehodil, in ki se vije v deželo, kamor je želelo in hitelo vse njegovo veliko hrepenenje.

* * *

Čim dalje je stopal nazaj po poti, tem krasnejše pokrajine so vstajale ob njem. Jesen, ki je ležala nad krajem, kjer se je bil obrnil, je bila tukaj milejša. Dobrave so zelele in na drevju ob stezi je rumenelo dozorevajoče sadje.

Človek, ki se je vračal, je bil povsem zadovoljen in srečen. Kakor ob njem, je bilo tudi v njegovem srcu toplo; ob vsaki stopinji so se rodile v njem nove, vesele misli; spomini so se prebujali, in odnekod je prišla tiha sreča k njemu v goste: prešinjala ga je z božajočo toploto.

Zelenje ob poti mu je vzradoščevalo oko; drevesa so ga pozdravljala s pritajenim šepetom — prijateljski in srčno, kakor dobrega znanca.

In ko je popotnik tako ves brezskrben hitel naprej, zagleda hipoma pod nekim drevesom ob poti počivati moža.

Obraza njegovega ni videl, ker si ga je mož zakrival z rokami. A sodil je, da mora imeti neznanec lepšo in boljšo polovico življenja za seboj: v njegovih laseh so se belile mnoge srebrne nitke.

„Lahko bi šel mimo, ne da bi me mož opazil“ — je pomislil človek, ki se je vračal. A to misel je takoj odslovil. — „Popotnik je kakor jaz, romar. In zdi se, da je zelo utrujen in potrt...“ In srce se mu je napolnilo sočutja do neznanca, ker tudi s tem se je čutil nekako sorodnega.

„Prijatelj!“

Mož pod drevesom je začuden dvignil glavo. Črez blede lice se mu je razlil izraz tihe nevolje.

„Kaj hočete, kaj me nadlegujete?“

„Kaj samotariš tukaj in razmišljaš?“

V prašanju popotnikovem je trepetalo mehko sočutje. Mož pod drevesom ga je čutil in ni se mu ustavljal: bil ga je potreben.

„Kaj razmišljam? — Svojo nesrečo in bol.“

„Nesrečo in bol!“ — je ponovil za njim človek, ki se je vračal, ter se zamislil — „Tudi jaz sem ji okusil. Daj slišati, kaka je tvoja nesreča!“

„Vse, kar mi je bilo ljubo in drago, sem izgubil. V treh letih sem pokopal ženo in vse otroke. Zadnje dete sem danes položil v grob.“

Človek, ki se je vračal, se je ustrašil.

„Kaj govoriš! — Ista usoda je bila nekdanj tudi moj delež.“

Naslonil se je ob drevo ter se zagledal v obličje moževo. Tudi ta obraz se mu je dozdeval znan. Za hip je zaprl oči, da bi se domislil, kje da ga je nekoč že videl. A pred spominom so se mu zibale le zabrisane podobe brez določenih kontur in brez izrazitih potez.

Ko je odprl oči, je neznanec že stal ter gledal tja po cesti pred seboj. Očividno se je že odpravljal na pot.

„Kam pa sedaj, brate?“

„Kam? Sam ne vem. Najrajši bi šel tja, kamor so odšli vsi moji dragi.“

„Ne vdajaj se obupu! So tudi drugi poti. Pojdi z menoj!“

Tujec ga je pogledal malomarno ter skomizgnil z ramami.

„Jaz poznam le eno pot — pot, ki vede k viru pozabljenja.“

In brez pozdrava je odšel svojo pot proti jeseni in pogibeli in smrti...

Človeka, ki se je vračal, je zbolelo srce. Odhajajočemu tujcu je prišodila usoda isto gorje kakor njemu, in ta usoda mu je neznanca storila malone brata. Zato je zaželel, da bi se mu pridružil kot veren sodrug in sopotnik na poti nazaj v srečnejše kraje.

A mož je odhajal. — In ko je popotnik videl, da se tujec več ne ogleda, se vobče ne meni več zanj ter vztrajno stopa svojo pot naprej, ga je ovladalo neko nelepo čuvstvo in pikro in škodoželjno je zaklical za odhajajočim:

„Le hiti, hiti! — K smrti bi pač tudi polagoma prišel dovolj zgodaj... Le hiti... he-he.“

Zasmejal se je prisiljeno; in obrnil se je ter stopal dalje, nazaj po poti, ki jo je že nekoč prehodil.

* * *

Visoko na nebu plava solnce. Smehlja se, kakor bi se radovalo svoje krasote in svojega neizmernega, neizcrpljivega bogastva... In solnce božje ni skopo. Svojih zakladov ne skriva, svojega zlata ne zapira — le zavistni in ljubosumni mračnjaki, ti nemirni in nestalni oblaki, ga časih zapró z

vso njegovo lepoto in z vsem njegovim bogastvom. A naj jih stoji stotero na straži, solnce se jim vendar izmuzne in smehlja deli vsem v obilici od svojih zakladov: na vse strani trosi in razsipava svoje zlato. Samo bogato, hoče vse obogatiti. Samo srečno in veselo, želi s svojo krasoto vse razveseliti in osrečiti...

Človek, ki se je vračal, je gledal naokoli ter se divil. Da, to je poletje krog njega, prvo mlado poletje. Na drevesih še tuintam cvetje; brda zelena, zelene dobrane. Po dolini se sprostirajo travniki, kakor bi bil kdo razgrnil po nji pisane preproge — mehke in prožne, da se ti pogrezne v nje noga ne do gležnja, ne, gori do kolen. Če bi zlatolasa kraljčina iz iztočnih pravljic stopila na nje, bi se zasmejala v razkošni radosti.

Vse naokoli kipi bujno življenje; vsa priroda božja drhti v mladosti in svežosti.

Na njivah valovi lahek piš žito: ziblje se polagoma in enakomerno, kakor sanja-joče morje. In nad njivami, visoko, da se očesu dozdeva, kakor bi pod nebom trepetala črna pika, visi škrlanček ter drobi sladko, nikdar izpeto pesem o ljubavi solnca in zemlje.

Tudi semkaj iz šepetajočih logov in lesov se glasi petje in žgolenje ter trepet v vzduhu, kakor vekovečna simfonija, poveljujoča solnce in življenje.

Potok ob poti žubori veselo, malone razposajeno. Glej, ali plavajo po strugi ribe z zlatimi luskinami, ali se poigravajo vodne vile s kresečimi se biseri, ali trosi le solnce svoje cekine v žuboreče vodovje?...

Tudi v popotniku je vse jasno in veselo. Solnce in življenje in prelestna sreča so našli stotero poti vanj: v njegove misli in v njegove naklepe, v njegovo veliko hrepenenje, v njegovo srce in v njegovo dušo. Vse v njem je solnčno, poletnje, praznično. Prsi se mu širijo od veselja in radosti, da se je obrnil in vrnil.

Na tihem se je venomer pogovarjal s svojimi mislimi. In tudi s solnčnimi žarki, ki so plesali pred njim in ob njem, je go-

voril. In ti pogovori so bili tako lepi in svečani, da se je ob njih pobožno odkril.

„Solnce božje, ti neizmerno, ti veličastveno — ali se spominjaš: tako si mi sijalo nekdanj, tako si me nekdanj ogrevalo. Svetilo si moji sreči — ali še pomniš? — A glej, jaz sem menil, da sem to srečo že izgubil, da si ti zame skrbno zaprlo svojo zakladnico, da mi ne deliš več ne bogastva ne sreče. Menil sem, da je zame že napočila jesen. A sedaj spoznavam: jaz sem dremal; oči sem bil zatisnil, zato te nisem videl. A sedaj mi goriš in žariš spet, oživljaš me, daješ mi moč, obsipaš me z bogastvom in srečo, ti blagoslovljeno solnce božje!“

V takih pogovorih je šel urno svojo pot. Tu glej nenadoma: za visoko ržjo ob koncu njive sta stala dva mlada človeka; cvetoča deva je slonela ob mladeniču, ki ji je ovijal roko krog pasu.

Ko sta zagledala popotnika, sta se vznemirila. Mehko, vroče lice devino je oblila temna rdečica, in njene modre oči so se nekako proseče uprle v tujca.

Ta se je dobrovoljno nasmehnil, misleč, da jo s tem potolaži in umiri. A njegov smehlaj je dekletu le še bolj zmedel. V zadregi je povsila oči in z roko je segla v rž po rdeči cvet makov. A drobna roka ji je trepetala, kakor bi se iztegala za velikimi skrivnostimi. Ko je utrgala cvet, so se nežni listi ospeli in razsuli: kakor velike kaplje krvi so padli na zeleno trato.

Mladenič je gledal tujca napol malomarno, napol uporno.

„Kaj naju motiš?“ — je govorilo njegovo sokolsko oko, in popotnik je jasno videl, kako trepet v njem napol skrita, plazeča strast... „Ali ne vidiš, da se ljubiva in da sva srečna? Kaj naju torej motiš?“

„Kakor midva nekdanj, midva z mojo Anico“ — je pomišljal človek, ki se je vračal. In zazdelo se mu je, da sta mu tudi ta obraza znana...

Hipoma pa mu je postalo težko in mučno, da je ljubeča motil. Zazdelo se mu je, da se je prikradel v prepovedan kraj, da se je vrnil in vsilil v tuje skrivnosti.

„Ne zamerita, nisem vedel — nisem vaju nameraval vznemirjati. Jaz grem spet mirno svojo pot.“

„Kam, striček?“ — Mladenič se je smehljaje ozrl devi v globoko oko.

„Kam?“

Popotnik se je zamislil. — „Kam? . . . Morda pa sem že pri cilju. Tukaj je solnce, cvetje, veselje in sreča. Ali sem se obrnil, da se vrnem semkaj? Nemara lahko kar tukaj kje sedem ter se vdam sreči.“

Tiho je razmišljal. Gledal je mlado dvojico, kakor bi od njiju pričakoval odgovora. In pri tem je z začudenjem opazil, da trepetá v lepih očeh devinih nekak nemir. Zazdelo se mu je, da deva globoko v njih — ne, še globlje, tam doli v srcu, tam v skrivnih globinah duše skriva nekako bridkost, neko nezadovoljnost, ki jo s silo taji in zadržuje v duši.

„Odkod ta nemir, ta žalost? Ali je to nemara že kes?“ — se je prašal ves osupel. „Če je tako, se tukaj ne morem in ne smem ustaviti. Moram naprej, do tja, kjer najdem popoln mir in popolno srečo.“ Zato je odgovoril mirno in s prepričanjem:

„Kam — prašáš? Nazaj v izgubljeni raj!“

„V izgubljeni raj!“ — Mladenič se je prešerno zasmel, a popotnik je v tem smehu jasno čutil nekaj trdega in prisiljenega . . . „V izgubljeni raj! Le idite, poiščite ga! Nama ga ni treba iskati: midva živiva v njem.“

Privil je dekle k sebi ter jo poljubil na rdeča usta. Človek, ki se je vračal, je videl pri tem poljubu oni odsev nemira še bolj jasno in izrazito trepetati v devinih očeh . . .

Čuvstvo, podobno škodoželjnosti, mu je za nekaj hipov ovladalo dušo. Videl je, da se mlada človeka varata, in zahotelo se mu je, da se jima zasmeli v obraz.

„Razgrnita svoji srci, prijatelja! Vseskrivne misli razprostrita tukaj pred seboj in pred menoj! In videli bomo, če nemara v srcih ni kje skrivnega prostorčka, kjer dremlje skrb — dremlje le napol in vedno prežeča, kdaj naj se prebudi ter z zmagovito silo prodrè na dan. Pogledali bomo, če v

mislih ni kake pege, ki je za las podobna dvomu o stalnosti in resničnosti vajine sreče in strahu, da se le varata. Dajmo poiskati, ali se ne skriva morda kje kaka nasilna misel, ki o prvi priliki v svoji strasti pogazi vse druge lepe misli v blato, ki v kratkem hipu oskruni vso to namišljeno srečo . . .“

In ko bi razgrnila svoji srci in svoje misli, bi jima s prstom vse to pokazal.

„Tukaj, glejta, prijatelja . . . Tukaj pogledaj ta veliki madež v tvoji duši: ali ni do pičice podoben strasti? — Glej težko senco, zagrinjajočo tvojo dušo, cvetno dekletce: ali ni to skrb, ni nemir, ni strah? . . . V vajinih očeh sem videl vajini duši, in z žalostjo sem spoznal, da še ta raj ni oni, ki se jaz vračam vanj, ker je trenuten in nestalen.“

Tako bi jima govoril in naravnost v obraze bi se jima zasmel. In ljubeča dvojica bi stala pred njim vsa preplašena in ponižana in osramočena.

A ni ju hotel žaliti in ponižati . . . „Dozdevnega raja jima ne maram ukrasti. Kmalu ga itak sama napravita in zaigrata — —“

In obrnil se je ter šel svojo pot, iskat popolne sreče.

* * *

Pri zaželenem cilju je, v deželi svojih misli in svojega žarnega hrepenenja.

Ah, to je pomlad, prekrasna pomlad: ne mrzla in ne vroča; mlačna, blagodejna, vseoživljajoča, vseprestvarjajoča. To je videl, ko se je okrenil tam daleč v megleni jesenski krajini. Po tej mu je hrepenela duša, semkaj v to in nobeno drugo so hitele njegove misli na brzih perutih pred njim.

In sedaj jo je našel. — Nad njim nebo, neizmerno kakor sreča, ki zre na njo; veselo kakor smeh, ki se glasi pod njim; jasno kakor spevi, ki se v mirnem vzduhu enako daritvam svetih src dvigajo k njemu; čisto in neomadeževano kakor oči in duše onih, ki brezskrbni stopajo pod njim.

Da, po tem nebu je zahrepenel, ko se je okrenil tam daleč pod čemernim in meglenim jesenskim obokom — po tem in po nobenem drugem.

Tega cvetja, ki cvete in dehti tukaj, si je njegova duša zaželela z neodoljivo silo, ko je stal tam v oni pusti krajini, zaznamovani s pečatom smrti, v krajini, kjer plašno oko ni videlo ne enega cveta — tega si je zaželela in nobenega drugega.

Petje, ki mu zveni tukaj na uho, ga je vabilo nazaj, dasi ga ni slišal tja do onih večno nemih krajev. A v globini srca mu je zvenelo še izza nekdanjih dni, glasilo se mu je še globoko tam spodaj, kjer hrani svoje skrivnosti, in kjer so mu dremali in spančkali spomini; a le-ti so se vsi vzdramili in prebudili isti hip, ko je ustavil svoj korak z namenom, da se okrene in vrne. Vstajali so mu v srcu lepi in jasni in prisilili so ga nazaj na pot, ki je ležala za njim.

Smeh, ki ga sliši tukaj — ah, ta smeh mu je izvabljal solze iz oči oni trenutke, ko je gledal nazaj ter se spominjal izza davno prošlih dni tega smeha, polnega nedolžnosti in zadovoljnosti in radosti...

Sedaj pa stoji tukaj sredi vse te velike sreče: vse, po čemer je poprej hrepenel z vročim in bolnim koprnjenjem, glej, vse to je sedaj ob njem.

„Treba je iztegniti le roko ter srečo prijeti — a močno in samozavestno“ — je govoril tajen glas njegovim vznuranim mislim. — „Ali je ne vidiš vse naokoli: pred teboj, ob tebi, za teboj? Le oči odpri in poglej jo — veliko kakor morje, globoko kakor srce človeško... Primi jo! Če je ne maraš ali ne upaš prijeti močno in samozavestno, jo lahko primeš oprezno in ljubeče, kakor prime nežna deva beli kelih lilijin, oškropljen s kristalnimi solzami noči in oblit z blestečim zlatom ravnokar se prebujajočega solnca. Iztegni roko in primi jo...“

A človek, ki se je vrnil, je le z velikim udivljenjem gledal to srečo ob sebi: neizmerno kot misli človeške, globoko kot brezdna človeškega srca, razlivajočo se iz večnosti v večnost. Strmé jo je gledal, a prijel je ni, ne samozavestno in ne nežno.

„Postal sem neokreten, in roka mi trepetá. Ne znam in ne morem prijeti te prelestne sreče ob sebi.“

„Dom in Svet“ 1902, št. 3.

„Pa zapri oči; zatisni jih, in kakor otrok se brez razmišljanja vsega prepusti sreči. Uživaj jo kakor v snu..., vrzi se v njene mehke, božajoče valove, ki se nerazburkani in nalahko kakor tihe sanje zibljejo od večnosti do večnosti.“

„Ne upam. Pogreznem se v njih in potopim, ker so neizmerni. Nisem več varen, pluti s takim oceanom.“

„Siromak! — A glej, žarki solnca, ki si hrepenel po njih — saj se ne skrivajo skopo. Jasno blešči njih zlato ob tebi: glej, tudi v njih je sreča, je veselje, je nezaslišno bogastvo. Odpri srce — na stežaj ga odpri; vse poti, ki vodijo vanj, vse one skrivne, stotisočere steze in stezice — odpri jih! In solnčni žarki pridejo v goste v tvoje srce, kot v rodnom domu se naselijo v njem — in z njimi vse bogastvo, vse veselje, vsa jasna sreča. Daj jim vstopa v svojo dušo, poigraj se z njimi prešerno in veselo kakor razposajen paglavček s svojo igračico.“

A človek, ki se je vrnil in ki se je med potjo ves vzradoščen in tako lepo prijateljski pogovarjal s solnčnimi žarki, se sedaj le čudi njihovi zlati krasoti. Ta je tukaj povsem drugačna, kakor je bila med vso potjo do sem. V prejšnjih krajinah mu je oko razveseljevala, tukaj mu jemlje vid. In zato strmi in se čudi, in na lepe misli mu lega teža in žalost, ker se čuti majhnega in ponižanega in slabega pred vso to krasoto.

„Ne morem odpreti srca; otrpnilo mi je. In na onih stotisočero stez in stezic ne morem pustiti solnčnih žarkov, še manj jih smem klicati in vabiti nanje. Vse so namreč zaraščene s trnjem in osatom in ničvrednim plevelom. In blatne so, in kalne luže stojé po njih — čisti žarki bi se oblatili, in svetla sreča bi se pogreznila v kalnih lužah.“

„Revež! — A čuj, petje se glasi ob tebi in smeh... Daj, prijatelj, zapoj i ti pesem o mladosti, zapoj zvenečo pesem o sreči. O svetosti, o čistosti in nedolžnosti zapoj vzneseno odo in visok psalm... In zasmej se v veselju in brezskrbnosti, kakor se smejó angeli v svoji čistosti in svetosti. Daj, zapoj in zasmej se, saj stojiš v raju!“

„Moj smeh bi se tudi tukaj glasil trdo in obupno, in moj spev — ah, to bi bila le pesem žalostinka, tožba po izgubljeni čistosti in svetosti.“

„Siromak — revež, kaj pa si se vrnil?“

In popotnik se je hipoma začutil tujega ob vsi ti krasoti, ob vsem tem veselju in ti sreči, razlivajoči se od neskončnosti v neskončnost.

Gledal je naokrog kakor človek, ki je zašel, ki je prišel v kraj, v katerega je pot strogo prepovedana . . .

Ko je tako tuj in vznemirjen zrl naokrog, zagleda fantiča in dekletce, ki se približujeta med drevjem in cvetjem. Pogovarjata se z zvonkimi glasovi, in zdajnzdaj po balzamičnem vzduhu veselo zazveni njun otročji smeh.

Ko sta zapazila tujca, sta obstala in umolknila. Gledala sta ga z začudenjem. Tudi popotnik ju je gledal ves presenečen.

„Dekletce je popolnoma podobno sestrici Heleni v teh letih.“ —

Tudi s temi nedolžnimi bitji je začutil v srcu nekaj sorodnega. Zato jima je stegnil roki naproti ter ju vabil: „Nič se ne bojta, pridita bliže!“

Otroka sta se mu približevala, a še vedno sta začudeno upirala vanj nedolžne oči.

„Kako ti je ime, dekletce?“

„Helena.“

„Kakor moji sestri“ — je pomislil popotnik. In srce ga je zbolelo: kako daleč v večnost so že odhitela ona leta, ko je bil obraz Leničin istotako nežen! Zdaj počiva v gomili; in on — dozdeva se mu, da se je postaral in da je oslabel . . .

„In tebi?“

„Milan.“

„Kakor meni.“ —

Stal je nemo pred otrokoma ter jima ves zamaknjen in strmeč zrl v oči. Čudežne reči je moral gledati v njih, ker mu je obraz ves obledel, in po njem so mu polzele solze, krešoče se v solnčni luči, kakor brušeni biseri v kroni Bogorodice.

„Glej, v teh očeh zrem ono, po čemer hrepeni moja duša. Vse to ob meni še ni

pravi raj, pravi raj gledam le v teh očeh, v teh dušah . . . A kako priti v te neskončne globine? Ali je sploh mogoče?“

„Ni mogoče! Tja doli ne prideš nikoli, k tem čistim, velikim skrivnostim. Ali ne vidiš ognjenega keruba, ki varuje to svetost, ki zabranjuje pot do nje? Do dežele, ki jo ožarja večno solnce, si prišel, do solnca samega ti je pot na veke zaprta.“

„Vsemogočni, neskončno Usmiljeni“ — je molil v globočini srca z zbrano in vročo pobožnostjo —: „le en edin žarek, le eno iskrico te krasote in te sreče mi vrni — —“

„Ni mogoče; ne dobiš je nikoli več!“

„Nikoli!“ — Ves strah njegove duše je zvenel iz te kratke besedice. A ravno ta strah, bližajoč se že mrzlemu obupu, mu je dajal pogum, da je prosil še srčneje: „Le majhen žarek, le moten odsvit — —“

„Ne dobiš jih!“

Človek, ki se je vrnil, je čutil, kako mu na dušo padajo sence, in kako se mu blede obup oklepa srca s tisočnimi mrzlimi rokami.

„Za nobeno ceno?“

„Za nobeno! Daj pol sveta in pol svojega življenja daruj, ne dobiš jih . . .“

„Striček“ — je hipoma prašal fantič — „kako pa ste prišli k nam?“

Popotnik ga je pogledal ves žalosten in ves potr. — Fantku se je zasmilil.

„Ali ste bolni, striček? Tako ste blede in prepadli.“

Človeku, ki se je vrnil, se je sklonila glava na prsi. Pri tem se mu je pogled uprl v potok, žuboreč ob poti. Na dnu kristalne vode je videl trepetati vel in naguban obraz, in dvoje motnih, malone ugašajočih oči je smrtnožalostno zrlo vanj.

Kakor v nezavesti je nepremično gledal ta veli obraz in te stare, kalne oči; a še v ti nezavesti je venomer prosil: „Le majhno iskrico, le moten odsvit — —“

„Nikoli! Vsa tvoja čistost in nedolžnost je zaigrana, otroška svetost za vedno izgubljena . . . Nikoli!“

Človek, ki se je vrnil, si je zakril obraz z rokami ter gorko in žalostno zaplakal . . .

* * *

Dolgo, dolgo je plakal. — Ko je izplakal svojo veliko bol ter dvignil oči, je sedel ob poti na onem mestu, kjer se je bil obrnil, da se vrne. Krog njega je bila pozna jesen in v njem samem hladno in mrzlo.

Spomnil se je, da je bil utrujen ter se je nameraval odpočiti. A tedaj so se mu zbudili spomini, in misli so se mu dvignile ter so na brzih perutih pohitele nazaj po poti, ki jo je prehodil v življenju.

Jasno mu je: starček, ki je šel smrti naproti, je — on sam; mož, sedeč v obupu pod drevesom — on sam; mladenič ob dekletu na polju — on sam; fantič v izgubljenem raju — on sam. In veliko čudo, ki ga je zrl v otrokovih očeh, to je njegova izgubljena nedolžnost in svetost, njegova sreča — izgubljeni raj ...

In na vsem širnem svetu ni cene, da bi jo dal za te izgubljene stvari; ni zakladov, da bi si jih spet kupil z njimi ... „Če daš

pol sveta, in če pol življenja daruješ, ne dobiš jih ...“ Vse zaigrano, pogreznjeno v brezdanje globine preteklosti in večnosti ...

In spet je sklonil glavo na prsi ter iznova zaplakal gorko in bolešno.

* * *

Bog Vsevedni, Ti veš, kako drhte naše duše v neodoljivem hrepenenju po naši mladosti; Vsevidni, Ti vidiš, s kako velikim in bolnim plačem plakamo po edenu, razžarjenem s solncem sreče in napolnjenem s svetostjo čistosti in nedolžnosti. Ti veš in vidiš tudi, kako plakamo z bolnim in velikim plačem, ker so vse naše vrnitve le v mislih, le kratke, trenutne — nad našo sedanjostjo pa ni onega bogatega solnca in v naših dušah ne več one neskaljene sreče, in na vsem širnem svetu ne kupne cene zanjo ...

— — — — —
— — — — —

O, splavajte lahnò ...

O, splavajte lahnò z menoj v šepeti,
ve misli moje, v tihomróči dan,
ko za gorami v žalostnem trepeti
ugaša solnca zadnji žar solzan!

O misli moje, jaz zdaj z vami hodim
po polju tihem tožen — pa vas vodim
v zelenje jasno mojih mladih trat.

Ah, glejte, tamkaj že ljubo se sveti
ob gorah moja rodna draga stran,
kjer so vzdrhteli glasi prvi, vneti
ki prestolu večnemu sred mladih sanj! —

In zdi se mi, kot da bi tiho speli
mi v dušo davni, davni sni — veseli,
kot bili so v pomladi cvetnih nad ...

Cvetko Slavin.

Ah, ta noč ...

Ah, ta noč, ko tisoč dihov
tiho nad zemljo drhtí,
ah, ta noč, ko v žaru mehkem
sneg srebrni se blesti ...

In oko strmi tja v dalje
po poljani kroginkrog,
kjer razsiplje z nasmehljajem
mir skrivnostni — večni Bog ...

Cvetko Slavin.

Akvilejska cerkev med Slovenci

v dōbi njihovega pokrščevanja.

Zgodovinska študija. — Spisal dr. Jožef Gruden.

(Dalje.)

Vojske z Obri. Organizacija misijonskega okrožja.

Proti koncu osmega stoletja je bilo razširjanje krščanstva po naših deželah v zvezi z mnogimi boji, ki so jih morali izvojevati Franki s poganskimi Slovenci in Obri.

Zavedajoč se velikega kulturnega pomena krščanstva, je izkušal Karol Veliki cerkvi pridobiti razne poganske narode v okrožju svojega prostranega kraljestva. In kjer ni izdala prepričevalna beseda blagovestnikov, kjer se je pojavljal silovit upor proti takemu vplivu, je bil pripravljen tudi z mečem krotiti trdovratne pogane. Zato imajo Karolove vojske večinoma verski značaj.

V neštevilnih krvavih bojih je strl upornost Saksoncev in krščanstvu odprl prosto pot med nje. Prav temu namenu so služile tudi vojske z Obri in Slovenci, ki so se pričele z l. 788. in ki segajo deloma celo v deveto stoletje.

Zgodovinski viri sicer večinoma omenjajo le Obre, kakor da so bili ti boji le proti njim naperjeni, a bili so jih deležni tudi Slovenci.

Usoda naših pradedov je bila že izza šestega stoletja več ali manj združena z Obri. Čeprav so se bili Slovenci v Karantaniji z bavarsko pomočjo okoli l. 750. otresli obrskega jarma, so vendar njih panonski sosede še vedno živeli v taki odvisnosti. In Slovencev je bilo v „Avariji“ toliko naseljenih, da istodobni zgodovinski spomeniki to deželo naravnost imenujejo „Sclavinia“¹⁾. — Ko se je l. 788. zrušilo Tassilovo gospod-

stvo, so se Obri vzdignili, da si ob tej priliki zopet priboré Karantanijo, in vojska l. 791. je skoraj gotovo imela isti namen.¹⁾

Včasih zgodovinski spomeniki pri opisovanju obrskih bojev tudi izrecno omenjajo Slovencev. Tako l. 797., ko poročajo, da je „Pipin z Bavarci in Langobardi pustošil deželo Slovanov“, in da je „Erik premagal Vandale“ in zasedel njih pokrajine.“²⁾ Z imenom „Vandali“ so tu brez dvoma označeni Slovenci.

Iz vseh teh raznih momentov smemo z gotovostjo sklepati, da je na strani Obrov stala mogočna slovenska poganska stranka, dočim so bili krščanski Slovenci združeni s Franki. Divje in neuko obrsko ljudstvo je bilo glavna opora poganstvu v slovenskih deželah. Dokler je trajal ta pogubni vpliv in dokler so imeli poganski Slovenci zaslombo pri Obrih, toliko časa ni bilo misliti na trajne uspehe pri misijonskem delovanju. Zato je pričel Karol odločilen boj zoper Obre, in šele s popolnim porazom tega ljudstva je bila svetemu evangeliju tudi pot med Slovence odprta.

Večkrat je brati v zgodovinskih spisih, da je patriarh Pavlin pozval kralja Karola, naj si podvrže Slovence, kakor si je bil prej Saksonce, da jih tako lažje pridobi za sveto vero.³⁾ To namero je baje izvršil Pipin l. 788. Slovenci, oslabljeni vsled domačih homatij, so podlegli frankovski premoči. — Samo na sebi ni neverjetno, da je patriarh to storil, ker ga je že prvi misijonski poizkus prepričal, da je treba s silo streti divje

¹⁾ Büdinger: Österr. Geschichte I., str. 113.

²⁾ Annales Alamann. in Guelferbyt. (Dümmler: Südöstl. Marken str. 6., 7.) Tudi l. 803. se omenjajo Slovenci. (Einhard: Annales, ad 803.)

³⁾ Prim. Simon Rutar v „Lj. Zv.“ 1882, str. 159.

¹⁾ Anonymus: De conv. Bag. et Carant.: ... „in Sclaviniam in partes videlicet Carantanas et inferioris Panoniae“ (Kopitar: Glag. Cloz. pag. LXXII.)

nasilstvo poganov. Vendar nam zanesljivi viri o kakem Pavlinovem pozivu in o bojih med Franki in Slovenci l. 788. ničesar ne poročajo. Ko so bili napadi Obrov odbiti, je Karantanija skoraj gotovo brez boja prišla Frankom v oblast.

O razširjanju krščanstva v teh letih ne vemo ničesar.

Prva vojska, ki je bila za pokristjanjevanje Slovencev velike važnosti, se je pričela l. 791. Bližnji povod so bili mejni prepiri, a Karol je porabil to priliko, da je z vso silo udaril nad Obre. Spomladi l. 791. je prišel v Režno (Regensburg), kjer je napravil vojni načrt. Z dveh strani so zgrabili sovražnika. Karol sam je šel z dvema oddelkoma ob Donavi proti Avariiji, je premagal obrske mejne straže in opustošil severni del Panonije¹⁾. Hkrati je na jugu njegov sin Pipin prodril s friulsko in langobardsko vojsko v Spodnjo Panonijo ob Dravi in Savi, opustošil deželo, in se vrnil z mnogimi jetniki²⁾.

Pridobljeno zmago je Karol takoj izrabil za verske namene. Samostane ob frankovsko-obrski meji, Kremsmünster in Št. Florijan ob Donavi, katerim je pripadla dolžnost širiti sveto vero po slovenskem in obrskem ozemlju, je bogato obdaroval³⁾. Na gori poleg mesta Sabarije je skoraj gotovo takrat ustanovil staroslavni samostan svetega Martina, ki je imel biti misijonsko središče za Gornjo Panonijo⁴⁾.

Enaki so bili tudi cilji Pipinovi. Zato je njegovo vojsko spremljal patriarh Pavlin. Na njega moramo namreč najprej misliti, ko beremo v pismu Karola Velikega do soproge Fastrade, da se je v Pipinovi vojski odlikoval tudi neki škof⁵⁾.

¹⁾ Einhard: *Annales*, ad 791. — Poeta Saxo: *Annales*, ad annum 791. (Migne I. c.)

²⁾ *Annales Laurehamenses*, a. 791. (Mon. Germ. Script. I. pag. 34.)

³⁾ Huber: *Einführung des Christ.* III. str. 333., IV. str. 377.

⁴⁾ Huber, o. c. str. 377.

⁵⁾ *Epistola ad Fastradam reginam*: „Fideles Dei et nostri qui hoc egerunt, fuerunt ille episcopus, ille dux . . .“

Gotovo je ta neimenovani škof akvilejski patriarh, ki je bil v prvi vrsti poklican delovati v novopridobljenem ozemlju¹⁾.

Sinoda v mestu Worms je sicer (l. 781.) določila, da škofov ne veže dolžnost iti s kraljem v vojsko, in zlasti Pavlin je nasproti Karolu poudarjal, da ni njegova stvar, bojevati se zoper sovražnike²⁾. Vendar so se škofje udeleževali tistih vojnih pohodov, katerim je bil namen pokristjaniti podjarmljeni narod. Zato sta spremljala Karolovo vojsko škofa Angilramnus in Sympertus, in je šel s Pipinom tudi patriarh Pavlin v obrsko zemljo.

Koliko uspeha je imel za krščanstvo Pipinov pohod, in kje so se ustanovile misijonske postojanke, ni znano. Gotovo pa je bila posledica njegove zmage ta, da so bili Obri potisnjeni preko Donave, njih vpliv na Slovence odbit, in s tem tudi strta moč poganstva.

Sedaj je bilo mogoče uspešnejše misijonsko delovanje v Karantaniji in Panoniji. Natančnejših poročil nam zopet primanjkuje. Toda če vidimo nekaj let pozneje slovenskega župana Vojmira s Posavja in veliko trumo Slovencev ob strani Frankov iti v boj zoper Obre³⁾, smemo sklepati, da so bili to krščanski Slovenci. In če beremo, da je celo med Obri nastala neka krščanska stranka, da so se vsled tega pojavile celo razprtije med pogani in kristjani, potem so to gotova znamenja, da je krščanstvo stalno napredovalo.

V toliko so opravičena poročila nekaterih kronistov, ki menijo, da je Pavlin zlasti v l. 791—794. misijonaril v Karantaniji⁴⁾.

Vojska l. 791. je bila le deloma uspešna. Obrska moč še ni bila docela strta. In Karol, ki je že prihodnje leto nameraval izvršiti,

¹⁾ Na Pavlina obračajo Karolove besede vsi friulski zgodovinarji: De Rubeis, Madrisij, Liruti. — Giannoni (o. c., str. 40) meni, da je bil eden Pavlinovih sufraganov.

²⁾ *Libellus sacrosylabus*. (Migne, o. c. col. 166.)

³⁾ *Annales Lauriss.*, ad annum 796. (Mon. Germ. Script. I. p. 182.)

⁴⁾ Madrisius: *Vita s. Paulini* (Migne P. L. 99 col. 14.)

kar je bil srečno pričel, je bil vsled nove vstaje na Saksonskem zadržan nadaljevati vojsko. Mejni grofi pa so se zadovoljili s tem, da so pustošili sovražnikove pokrajine in odbijali obrske napade.

Najhujši udarec je zadel Obre l. 795.; ta je njih moč skoraj popolnoma uničil. Friulski grof Erik je porabil domače razprtije in je v družbi s slovenskim županom Vojmirom sredi zime vdrl v Južno Panonijo. Obri, med seboj razprti, se mu niso mogli ustavljati. Friulsko-slovenska vojska je prekoračila Donavo in razrušila glavni tabor Obrov, katerega so Franki zaradi okrogle oblike imenovali „Ring“. Vsi zakladi, ki jih je roparsko ljudstvo v teku dveh sto let tu nakopičilo, so prišli zmagovavcem v pest. Erik jih je sam peljal kralju Karolu v Ahen, ki jih je nekaj poslal papežu, druge pa razdelil med cerkve, samostane in svoje zveste služabnike¹⁾.

Zdi se, da je tudi topot patriarh Pavlin spremljal Erikovo vojsko med Obre. Vsaj ko je Erik potoval h kralju v Ahen, je nesel s seboj tudi patriarhovo pismo in nekaj darov za Alkuina²⁾. Morda so bili ti darovi del plena, ki je pripadel Pavlinu od obrskih zakladov.

Posledice te zmage so bile velepomembne. Obrski knez ali „tudun“ je prišel sam k cesarju v Ahen, se dal krstiti in se z mnogimi darovi vrnil domov. Vsa Avarija do Donave in Save je postala frankovska provincija. Obrsko nasilstvo je bilo zatrto in s tem tudi odstranjena nevarnost, da Slovenci odpadejo k Obrom. Zdaj je napočil čas, ko se je mogla cerkvena organizacija v Karantaniji in Panoniji izvršiti.

Mož, ki se je največ prizadeval, da se ta ugodni trenutek porabi v prosep krščan-

stva med Slovenci in Obri, je bil Alkuin. — Kmalu po sijajni zmagi je pisal Karolu pismo, v katerem ga prosi, naj milo ravna s podjarmljenim ljudstvom; sicer ne bode hotelo upogniti tilnika pod jarem svete vere¹⁾.

— Kralj naj po svoji modrosti preskrbi ljudstvu pobožnih oznanovavcev svete vere, ki bodo po zgledu apostolov podajali katehumenom najprej mleka, to je lahkkih nauk in zapovedi. Desetina naj se jim nikar ne naklada, ker jo še prepričani in utrjeni kristjani težko prenašajo. Velike važnosti je, da se oznanovanje božje besede vrši v pravem redu. Malo pomaga oblivanje z vodo, ako se ne vsadi prej v dušo spoznanje svetih resnic²⁾.

Slično je pisal Alkuin tudi kraljevemu komorniku in svetovavcu Megenfridu³⁾.

Škofoma Arnonu in Pavlinu, ki sta imela delovati v novopridobljenem ozemlju, daje obširna navodila za misijonsko delovanje in jih vzpodbuja k temu važnemu podjetju.

V pismu do solnograškega škofa Arnona razpravlja o načinu krščevanja in poudarja, kako važno je, da se ljudstvu ne vsiljuje sveti krst, temuč da ga prostovoljno sprejema⁴⁾.

Patriarhu Pavlinu je pisal z vnemo o pastirski dolžnosti, ki jo ima do nesrečnih poganov na obrski zemlji. — Posebna božja milost je naklonila sijajno zmago nad Obri. Kdo izmed Gospodovih služabnikov bi se zdaj drznil odtegniti se hvalevrednemu misijonskemu delu? Oči vseh kraljevih dvornikov so zdaj uprte v Pavlina, kaj bode storil. Bližina novopridobljenih pokrajin, uredna učenost in cerkveno dostojanstvo ga za to podjetje zlasti usposablja⁵⁾.

¹⁾ Alc. epist. XXXVII. (Migne P. L. 100, col. 196.)

²⁾ Alc. epist. XXXVIII. (Migne o. c. 100, col. 187 seq.)

³⁾ Alc. epist. XXXIII. (Migne o. c. 100, col. 204 seq.)

⁴⁾ Alc. epist. XXXVI. (Migne o. c. 100, col. 192 seq.)

⁵⁾ Epist. Alc. XXXIX. (Migne o. c. 100, col. 198.)

— Iz besed: „Binas vestrae paternitati paulo ante direxi cartulas, unam per sanctum episcopum Histriensem, aliam per virum venerabilem Aericum ducem“

¹⁾ Regino Prum. ad 796. (Ankershofen: Handbuch der Gesch. des Herzogthumes Kärnten, pag. 124, not. a.)

²⁾ Pismo Pavlinovo in darovi so omenjeni v odgovoru Alkuinovem, ki ga je istotako prinesel grof Erik, vrnivši se iz Ahena v Čedad. Alkuin piše: „Acceptis sapientiae vestrae apicibus et caritatis muneribus per hunc praesentis cartulae gerulum.“ (Epistola Alcuini XXIX. Migne P. L. 100, col. 185.)

Iz vseh teh Alkuinovih listov je posneti, koliko veselih nad je zbudil srečni završetek obrske vojne in koliko bogatega sadu se je obetalo marljivim delavcem v vinogradu Gospodovem.

Alkuinove želje so se imele uresničiti takoj prihodnje leto (796).

Takrat je šel mladi Karolov sin Pipin z močno langobardsko in bavorsko vojsko zopet med Obre, in spremljala sta ga Pavlin in Arno. Namen tega pohoda določno izraža Alkuin v pismu do Arnona: „Vaša pot ima namen, da poizkusite, koliko resnice je na obljubi. Vojska, ki gre z vami, pa vam bodi v obrambo“¹⁾.

Z Arnonom je šlo v Panonijo tudi več duhovnikov in prav tako je imel gotovo tudi Pavlin s seboj večje duhovniško spremstvo.

Vojaška ekspedicija je torej služila toplot izključno le verskim namenom. Tudi zgodovinski viri nam o bojih ničesar ne poročajo.

V obrskem „Ringu“ onostran Donave se je vršil posvet, kako razumno nadaljevati misijonsko delo. O tem posvetovanju se nam je ohranil zapisnik²⁾. Obveljal je vobče načrt,

sklepa Giannoni, da je Alkuin že dvakrat Pavlina z a m a n pozival na delo in da se je t a o b o t a v l j a l i t i m i s i j o n a r i t. Toda besede prehudo tolmači. Alkuin ne omenja, da so bili v prejšnjih pismih izraženi kakšni pozivi, temuč se pritožuje le o tem, da že dolgo ni dobil od svojega ljubega prijatelja nikakega vzpodbudnega ali tolažilnega pisma... Da tožba ne velja obotavljanju Pavlinovemu gledé misijonov, temuč zasebnim razmeram teh dveh prijateljev, je razvidno iz pisma, ki ga je pisal Alkuin, prejemši zaželeni odgovor od Pavlina. Tu prav nič ne omenja misijonarstva, temuč izraža le svoje veselje, da mu je Pavlin še ohranil prijateljsko naklonjenost in ljubezen. (Epist. Alc. XL. Migne 100, col. 200.)

¹⁾ Alc. epist. LXXXVII. (Migne o. c. 100, col. 284.) Alkuin tu misli na obljubo Obrov, ki so prejšnje leto Karolu zatrjevali, da se hočejo izpreobrniti. V istem pismu vabi Arnona na delo, obetajoč mu tudi časnega dobička, češ: „Tertiam vero partem (tretjino desetine ali pa tretjino zemlje v misijonskih okrožjih) de laboribus tuis per singula loca seu episcopatus seu monasterii concessit tibi rex in eleemosynam tradere.“ Vendar ga hkrati opominja: „Esto praedicator pietatis, non decimarum exactor.“

²⁾ Alcuini epist. 68. (Jaffe VI. 312.) — Migne nima tega pisma v svoji zbirki. Obširno o njem razpravlja Giannoni: Paulinus II., str. 43. sl.

ki ga je bil Alkuin že poprej zasnoval. — Preden se podeli poganom krst, jih je treba poučiti v sveti veri. To zahteva sam Gospod, ki pravi: „Učite vse narode“, potem še-le veli: „krščujte jih —“, a zatem zopet: „učite jih izpolnovati vse, karkoli sem vam zapovedal!“ Iz tega sledi, da je treba katehumene 1. poučiti v verskih resnicah, 2. podeliti jim sveti krst in 3. navajati jih k življenju po evangeljskih zapovedih. Pouk bodi mil in prizanesljiv; izpreobrnjenecv ni smeti navdajati s strahom pred ljudmi. Ne zunanja sila, temuč notranje prepričanje je potrebno. Zato naj se oznanjuje poganom večno življenje in večna kazen, ne pa kazen meča. Prostovoljno se morajo dati krstiti, ne prisiljeni.

Koliko časa naj traja priprava na sv. krst, odloči duhovnik po svoji previdnosti, a dalje se ne zavleci kakor do 40, in ne trajaj manj kot do 7 dni.

Zaradi pičlega števila duhovnikov se pri krščevanju ni mogoče držati običajnih cerkvenih časov (velikonočne in binkošne vigilije). Vendar naj se sveti krst redoma deli ob nedeljah. Izjeme so dopuščene v smrtni nevarnosti.

Krščenec naj pred svetim krstom slovesno izpove vero v presveto Trojico, naj se odpove vragu in njegovim delom, svetu in njegovim mamljivim naukom. Potem izreče duhovnik krstne besede in potopi katehumena v blagoslovljeno vodo kakega studenca ali v kako primerno posodo z vodo in ga izroči botru. Pri krščevanju otrok se je treba držati navadnih cerkvenih časov (velike noči in binkošti), razen če je treba v sili krstiti umirajoče dete.

Temeljito so se škofje posvetovali, kako ravnati v deželi s tistimi, ki niso bili pravilno krščeni. Določili so, da je one, ki so bili le potopljeni v vodo, ne da bi se bile nad njimi izgovorile krstne besede ali ne da bi bili izpovedali sveto vero, smatrati nekrščenim. Voda sama namreč, brez sv. Duha, ne povzroči odpuščanja grehov in duševnega prenovljenja¹⁾. —

¹⁾ Alcuini epist. 68. o. c.

Tak je bil osnovni načrt za misijonsko delovanje, ki so ga sestavili Alkuin, Pavlin in Arno.

Za nas je zapisnik o tem posvetovanju velike kulturno-zgodovinske važnosti, ker nam podaja dokaj natančno sliko o načinu pokršče- vanja v tedanji dōbi. Zato se bomo ž njim še po- zneje temeljiteje pečali.

Patriarh Pavlin je imel pri snovanju tega načrta gotovo odločilno besedo, ker se sam imenuje se- stavitelja zapisnika ¹⁾. Vele- izobražen v bogoslovskih vedah, je najbolje znal po- goditi to, kar se je stri- njalo s cerkvenimi določili in je hkrati ustrezalo de- janskim razmeram.

Poleg načina kršče vanja so se obravnavala še mar- sikatera druga važna vpra- šanja, katerih pa naš vir ne omenja natančneje ²⁾. Zlasti je bilo nujno po- trebno deliti prostrano mi- sijonsko okrožje, ki je ob- segalo vso Karantanijo, Gorenjo in Dolenjo Pano- nijo. Zato je zelo verjetno, da se je že takrat določila Drava za mejo med Solno- gradom in Akvilejo. V tem mnenju nas potrjuje tudi neznani solnograški zgo- dopisec, ki poroča, da je Pipin vrnivši se iz obrske zemlje vso pokrajino okoli Blatenskega jezera od Rabe do Drave in vse levo po- rečje te reke do njenega izliva v Donavo

poveril solnograškemu škofu Arnonu v oskr- bovanje ¹⁾. Gotovo se ni to zgodilo samo- voljno, temuč po dogovoru s Pavlinom, kateremu so ostale pokrajine južno od Drave. Karol je l. 811. to začasno razdelitev potrdil.

Nevarni vri

¹⁾ „Ego Paulinus horum venerabilium fratrum socius et auditor fui“ (l. c.)

²⁾ Sklep zapisnika slove: „De his igitur satis dixisse sufficiat. Nunc ad alia festinantes . . .“ (Alc. ep., l. c.)

Kako je odslej Pavlin deloval v misijon- skem okrožju, ki mu je bilo odkazano, nam ni znano. Gotovo se topot ni dolgo mudil

¹⁾ Anonymus Salisburgensis: Historia conver- tionis Carantanorum (Kopitar: Glagolita Cloz. pagina LXXIII.

v Panoniji, ker je imel še tisto leto (796.) sinodo v Čedadu. V pismu do kralja Karola, kjer poroča o tej sinodi, omenja umorjenih in ranjenih duhovnikov in prosi Karola pomoči. Iz te tožbe bi se dalo sklepati, da se

Pri Obrih se sploh upi, ki jih je Alkuin gojil, niso izpolnili. Dobro je označil to ljudstvo Pavlin v omenjenem zapisniku rekoč, da je „sirovo, brezumno, bedasto, in da mu manjkajo najnižji pojmi duševne naobrazbe“¹⁾.

Le nekaj jih je sprejelo krščanstvo, drugi so bili uničeni v mnogih bojih začetkom devetega stoletja. Misijone med njimi so pozneje opustili, ker so bili brezuspešni.

Drugače pa je bilo s Slovenci. Ti so se vedno bolj množili v Panoniji in potiskali v kot svoje nekdanje tlačitelje²⁾. Med njimi se je obetala bogatejša žetev. Kakor Pavlin ob svojem prvem nastopu, tako je spoznal tudi Arno, ko je prvič oznanjeval Slovencem sv. vero, „da bi se dalo veliko pri njih doseči, ako bi se kdo posvetil misijonskemu delu“³⁾. Brez dvoma so bili po omenjenem posvetovanju med nje poslani duhovniki iz Akvileje, a le skromna poročila o njihovem delovanju so nam ohranjena⁴⁾.

Neko pismo iz začetka devetega stoletja izpričuje, da je bil v Panoniji akvilejski misijonar Blancidij, in tudi v Spodnjem Posavju se omenja neki akvilejski duhovnik. A tudi pri Slovencih ni šlo brez bojev, ki so pač veljali

Slikal F. Streitt.

je še vedno pojavljal upor zoper misijonarje, in da pogansko nasilstvo še ni bilo popolnoma zatrto¹⁾.

¹⁾ Paulini epist. ad Carolum Magnum (Migne P. L. 99. col. 514.)

¹⁾ Alc. epist. 68. (o. c.)

²⁾ Anon. Sal., I. c.

³⁾ Anon. Sal., I. c.: „Inde rediens renuntiavit imperatori, quod magna utilitas ibi potuisset effici, si quis inde habuisset certamen.“

⁴⁾ Bodi tu omenjeno, da je Nicolettijev življenjepis pri opisovanju te dôle zelo površen. Splošno le

frankovskemu gospodstvu in novi krščanski veri. Že l. 797. poročajo kronisti o bojih Pipina in Erika zoper Slovence. In tudi upor l. 799., ko sta mejna grofa Erik in Gerold obležala na bojišču, smemo smatrati za reakcijo poganstva proti krščanstvu.

poroča, da je Pavlin deloval tostran Save, da je priprosto ljudstvo rado sprejemalo sveti evangelij, veljaki pa so ga zametavali (Pravljica o Ingovem pirovanju). Imena in letne številke so pri njem mnogo-krat pogrešne. Škofo Virgilija imenuje še l. 788, čeprav je umrl že 784. — K poročilu o prvem Pavlinovem nastopu v Karantaniji („D. in Sv.“ t. l. str. 99) pripominjamo, da grof Erik, katerega ondi Nicoletti omenja, takrat ni bil še mejni grof, ker drugi viri v tistem času imenujejo Markarija.

Vendar je cerkvena organizacija stalno napredovala. Z njo se je polagoma pričelo razvijati novo krščansko življenje.

Za obstanek slovenskega naroda in za njegov daljni razvoj so bili tu opisani dogodki velike važnosti. Pod Karolovo vlado je Slovincem napočil odločilni trenutek, ko so imeli voliti med krščanstvom in poganstvom, med kulturnim razvojem na novem temelju in popolnim poginom. Obri so zavrgli ponudeno jim milost in so zato že v devetem stoletju izginili brez sledu iz zgodovine, Slovenci pa, dasiravno majhen narod, so se ohranili do danes, ker so spoznali „dan svojega obiskanja“.

(Dalje.)

Sódi milo!

Bog vsevedni, sódi milo
vsako misel duše moje,
vse besede na jeziku,
vsako delo mojih rok!

Zdi se mi, da že jo čutim,
smrt — z ledenim mrzlim dihom,
ko prihaja, da mi vdahne
v trudne veke večni sèn . . .

Ah, moj Bog, nikar ne pusti,
da se zgrinjajo mrakovi
pred-me z drznimi objemi
in z ognjenimi očmi!

Da v srcé mi šepetajo
s prilizljivo govorico,
češ: Vso radost pil si z nami,
pa nam ne ostaneš zvest . . .

Morda marsiktera sova,
znanka v skritih mi lesovih,
čudi se skovikajoča:
Čudno, čudno, da ga ni . . .

In prijatelji nekdanji
morda menijo dobrotno:
Kod že hodi dobra duša,
kaj nič več ni naš oštir?

Tudi jaz bi nekaj vprašal:
Ali čevrlja s kom drugim
sladka moja golobica,
ali Ti jo spremljaš, Bog?

Rad bi znal, če moli zame
v prepokojni katedrali —
ali če se me spominja
ob viharjih, temnih dneh? —

In še mnogo rad bi vedel —
ali bolje, da spomine,
žalostne spomine moje
skrije sveži mrzli grob.

Že jo čutim — smrt . . . Ah, sódi
milo, Oče, misli moje
in besede na jeziku
in vsa dela mojih rok!

Jožef Bekš.

Na odru življenja.

Drama v štirih dejanjih. — Spisal Anton Medved.

Tretje dejanje.

Stanovanje Zobrovih.

(Ista soba kot v prvem dejanju.)

Zober (sedi sam pri mizi zamišljen. Začne pregledovati dopise. Razburjen:) Uničen! (Vstane.) Torej res! Rado! (Hodi semintja.) Vilanov me torej lahko reši! (Sede in se zamisli v pisma.)

Matilda (pride.) Očka! (Sede in se zamisli.)

Zober. Matilda, ti si zamišljena! (Vstane.) Oh, Matilda, ti me lahko rešiš!

Matilda (ga začudeno pogleda.) Kaj? Kako? (Nekoliko časa molči.) Očka, Vi se meni zdite tako žalostni? (Zopet nekaj časa molči.) Očka, povejte mi, zakaj ste tako žalostni?

Zober (hodi semintja, kakor zmešan; potem objame Matildo.) Matilda, ti me lahko rešiš!

Matilda (osupla.) Jaz? Jaz Vas lahko rešim?

Zober. Da, ti!

Matilda. Kako, očka?

Zober. Ali nič ne veš?

Matilda (vprašaje.) Kaj?

Zober (sede nazaj k mizi in si podpre glavo z rokami.) Ah, jaz sem izgubljen! (Zopet vstane.) Matilda! Povej mi, ali si katerikrat ljubila Vilanovega? (Matilda kakor bi se ustrašila.) Povej, Matilda!

Matilda (objame očeta.) Zakaj me vprašate? (Za nekoliko časa.) Zakaj me niste takrat vprašali, ko me je Egon Horebsky snubil? (Zobru obraz potemni; zopet vstane.)

Zober. Matilda, reši me! Jaz ti nisem tega prej povedal, da sem naredil krido, in tvrdka Siegenfeld & Liegenstein me sedaj prijemlje. Sodišče je že razpisalo tekmovalno razpravo.

Matilda. Pa zakaj mi niste tega povedali takrat, ko me je Egon snubil?

Zober. Ker nisem vedel tega, kar mi je zdaj Rado povedal.

Matilda. In kaj vam je Rado povedal?

Zober. Da ga je teta Ida Moltonova razdedinila, in da je Vilanov glavni dedič, da je — — (vstane) on lahko rešitelj naše tvrdke, ki je že skoraj v tujih rokah . . . (Molk.) Matilda, ali ne bi ti vzela Vilanovega?

Matilda. Zakaj to vprašate?

Zober. Ker nas on lahko reši.

Matilda. Kako?!

Zober. On dobi od Ide Moltonove imetje, ki mene, nas vse reši iz židovskih krempljev.

Matilda (sede in se zamisli.)

Zober. Potrebujemo posrednika. Grem iskat Heleno. (Odide.)

Matilda (sede h klavirju in igra in poje:)

Kakor zvezda v temni noči
v sinje jezero strmi . . .

Horebsky (vstopi razburjen.) Servus, Matilda! (Sede poleg nje h klavirju.) Matilda ga tožno pogleda. Horebsky nervozno:) Ti prokleti dedinovec! (Pogleda kvišku.) Naj ga jaz le dobim!

Matilda (plašna.) Kaj pa ti je?

Horebsky. Ah, nič! (Premolk.) Gorje mu, če ga jaz dobim v roke!

Matilda. Koga?

Horebsky. No, le vprašuj! (Vstane in hodi po sobi ves razburjen.) Ti prokleti dedinovec! (Matilda ga tožno pogleda.)

Matilda. Egon, sedi no sem!

Horebsky (sede k njej.)

Matilda (začne zopet igrati in peti:)

Kakor zvezda v temni noči
v sinje jezero strmi . . .

Horebsky. Jaz ga moram ubiti! Jaz ga moram ubiti! (Hoče oditi.)

Matilda. Koga? Koga?

Horebsky. Matilda, po čemu si njega ljubila?

Matilda. Koga pa vendar?

Horebsky. Tega Vilanovega — —

Matilda. Egon, odkod to veš!

Horebsky. Vsak človek mi to pravi. (Slišijo se koraki.) Stoj, nekdo prihaja. (Vrata se odpró, Zober in Helena vstopita.)

Matilda. Moj očka in moja sestra!

Horebsky (s pritajenim glasom.) Te nune, te nune ne morem videti! (Hitro se pokloni.) Matilda, midva se bova še pogovorila. Nikar ne misli, da sem jaz tako napačen. Jaz sem te snubil, jaz te bom ljubil, in če me tisoč Moltonovih tet razdedini! (Ob teh besedah hitro od de.)

Matilda (se zamisli pri klavirju in potem igra sanjarski. Ko zagleda prihajóčega Zobra in Heleno, vstane naglo in odide.)

Helena (žalostno pogleda za njo, potem sede z očetom k mizi resnega obraza.)

Zober. Helena, prosim te, stôri mi to!

Helena. Ah, očka, zame je to težko!

Zober. Pa če te jaz, tvoj oče, prosim?!

Helena. Storim sicer rada iz ljubezni do Vas; ali drugače — —

Zober. Helena, saj sem ti vse razložil. Le pomisli — —

Helena. Saj pojdem k njemu. (Se zasolzi.)

Zober. Ali ne veš, da se gre za obstanek naše hiše?

Helena. Vem. Ali, očka, kakor Vas imam rada, vendar le težko izvršujem Vašo nalogo.

Zober. Stori to iz ljubezni do očeta.

Helena. Bom tudi storila. Pojdem k Vilanovemu. (Objame očeta.) Ako hočete, grem tudi k gospe Idi Moltonovi — — (Izpusti očeta iz objema.) In če me Vilanov ne usliši, usliši me gospa Ida Moltonova. (Raztoži se ji.) Zakaj ga je pa Matilda zavrgla? Ali ni on ljubezni vreden?

Zober (kakor vsem mislim oddaljen.) Ali Vilanovega misliš?

Helena. Da, njega mislim — — Ali ona ne pozna njegove blage duše?

Zober. Jaz nisem nikdar na to mislil —

Helena. Pojdem torej! In sicer takoj! (Odide na levo.)

Zober (vstane.) In jaz grem pisat. (Odide za njo.)

Horebsky in Matilda (prideta pod pazduho, kakor izprehajaje se, od desne strani.)

Horebsky (se ustavi z važnim naglasom.) Vrnil sem se, Matilda. (Jo osato pogleda.) Ali me hočeš imeti, dasi sem razdedinjen? Ali se spominjaš, kako si govorila Vilanovemu, ko je vrgel karte predte, in ti s prstom zagrozil? Ali veš, da je čast več vredna kot denar, in tako dalje? (V mečjem glasu.) Ako se mi ti zaradi mojega gmotnega stanja izneveriš, kaj si v mojih očeh? Kaj v očeh razumnega sveta? (Hladnomirno se oddalji za nekaj korakov od Matilde.) Povej mi, Matilda, ostaneš li zvesta meni, kateremu si takorekoč zaprisegla zvestobo, ko sem te zasnil —?

Matilda, (ki je ves čas srepo zrla predse, se ozre z globokim pogledom na Horebskega.) Ali ne veš, kaj je z našim domom?

Horebsky (hladno.) Dobro vem! Ali kaj za to? Tu se gre za čast, Matilda, razumeš, za čast! Ah! (Udari se z roko po čelu.) Da bi se najina zveza mogla, smela, hotela razrušiti!! (Nežno.) Poglej, Matilda! Jaz sem te vzljubil, ne zato, ker sem v tebi videl lepo dekle —; še manj zato, ker sem mislil, da imaš kaj imetja; temuč zaradi tega, ker si se mi zdela, da ti je glas časti nad vse!

Matilda (vneto). To mi je tudi! In jaz te vzamem v zakon, in naj se ima ves svet podreti! (Odločno.) Pojdi in preskrbi potrebne listine! (Odideta brez slovesa vsak na svojo stran.)

(Zavesa pade.)

Stanovanje Vilanovih.

Vilanov (sedi pri mizi na kanapeju in kadi smodko. Pred njim stoji postrežček kot vojak pred stotnikom.) Jaz Vam rečem, da mi povejte, odkod prihajajo že dalje časa denarna pisma! Sicer Vas jaz o prvi priliki — prav po do-

mače rečeno — iz hiše vržem, če mi namreč še kako tako pismo dostavite.

Postrežček (v vidni zadregi.) Če mi obljubite, da oni osebi ničesar ne poveste, da sem jo izdal — —

Vilanov. Da, obljubim.

Postrežček. In da boste še nadalje prejemali — —

Vilanov. Bom videl!

Postrežček. Gospodičnja Helena Zbrova.

Vilanov. Dobro! Vzemite to! (Dá nekaj denarja.)

Postrežček. Hvala! (Hoče oditi.)

Vilanov (vstane.) Počakajte nekoliko! Grem svojo mater nečesa vprašat. (Odide v ozadje. Postrežček prešteva prejeti denar.)

Helena (potrka na desni strani.)

Postrežček (tiho.) Noter!

Helena. Ah, kaj delate Vi tu?

Postrežček (zardi.) Gospodičnja! Jaz sem Vas izdal! . . . (Prime naglo svoje pokrivalo, ležeče na stolu in hoče oditi. Pri vratih se obrne nazaj. S tajnostnim glasom:) Ali veste, da ima nocoj gospod Vilanov iti k izkušnji v gledališče in da — pa kako bi to vedeli — da je Horebsky najel svojega služabnika in mene, naj ga počakava ravno v istem gozdiču in, in ga — ubijeva . . . Jaz sem molčal z namenom, da njegovo nakano preprečim. Prosim, gospodičnja! Opozorite Vi gospoda! Horebskega služabnik bo čakal na onem kraju. Misli, da pridem tudi jaz, toda — —

Helena (gleda in posluša plašno.) Kako in kje je Horebsky izvedel, da misli Vilanov iti k izkušnji? Ali poznate gledališkega recenzenta Podkvarja?

Postrežček (odide. Med vrati.) Gospodičnja, ugenili ste! Podkvar je to izdal Horebskemu, Podkvarju pa bržčas gospod Rado.

Helena. Poslednji seveda brez zlega namena.

Postrežček. To se razume. Prosim Vas, opozorite gospoda! In meni ne zamerite! (Odide naglo.)

Helena (se zamisli.) Ali je to mogoče? — Pa kako, da ni nikogar! (Se ogleduje naokrog.) In jaz sem sama v tuji hiši!

Vilanov (vstopi skozi ozadnja vrata.) Oprostite, gospod Vilanov!

Vilanov (se ji pokloni.) Oprostite tudi Vi! Prosim, sedite! (Z jovialnim glasom, vtem ko sedata:) In povejte mi kaj novega! Svet se

je postaral, in novosti smo bolj in bolj željni. Ha! Kako ne! — Ali Vi ste pomladeli.

Helena. Gospod Vilanov, Vi se šalite. Ah — in jaz sem prišla v tako resni zadevi k Vam.

Vilanov. Tako? Pa vsaj ne — Ali Vam dim škoduje?

Helena. Prosim! Vi ste gospodar tukaj, in meni tobak ne škoduje. — Če smem vprašati, ali mislite res nocoj iti v gledališče k izkušnji? — —

Vilanov. Res! Pa zakaj vprašate? Ali je to tista resna zadeva? (Nasmiha se, potem nažge cigaro.)

Helena. Da! To je resna zadeva. V malem gozdiču Vrtaljici Vas misli nekdo ubiti — — —

Vilanov. Ha, ha, ha! Horebsky, kajne, ali njegov najemnik? Ha, ha! Kar pustimo to zadevo! Ali imate še kakšno drugo zadevo?

Helena (tožno.) Ah, če Vam ta zadeva ni dovolj resna, kako Vam bodi druga, druga, zaradi katere sem pravzaprav prišla? (Vstane. V jokavem glasu.) Gospod Vilanov, vzemite Matildo! Ona Vas ljubi!

Vilanov (tudi vstane.) Kaj? Jaz sem Vas smatral za resno. Zato govorim poslej resno. (S svečanim glasom.) Ko bi tudi Vaša gospodičnja sestra Matilda pred mene na kolena padla in me ljubezni prosila — ha! jaz bi se smejal in jo dvignil kot Asuer Estero. (Se obrne na peti.) Molčimo o tem! Gospodičnja Helena! Sediva nazaj, saj se lahko meniva o resnejših predmetih! (Sedeta.)

Helena. Torej! —

Vilanov (se zamisli.) Torej napasti me misli . . .

Helena. Ali veste o propasti naše tvrdke in doma in o vsem . . .? (Povesi glavo, se nasloni na roke in začne ihteti.)

Vilanov (mehko.) Gospodičnja, zakaj jokate?

Helena. Kdo ne bi jokal, če izgubi svoj dom?! (Vstane; odločno.) Če vzamete Matildo, rešite naš dom.

Vilanov. Kako to?

Helena. Ali nič ne pomnite besed Ide Moltonove? Ali ne veste, da ste Vi njen glavni dedič?

Vilanov. Kakšen dedič? Jaz sem le dedinolovec. Ha, ha! (Se obrne k Heleni z resnim glasom.) Vem, kaj mislite, in razumem Vašo drugo, drugo, resno zadevo — — — Zato pa Vam jasno izjavljam: Jaz ne vzamem Matilde in ne vzamem niti krajcarja od Ide Moltonove.

Helena. Potem sem opravila svojo nalogo. (Vdano stopi k Vilanovemu in mu sama ponudi roko.) Ali náme niste hudi? Vsaj name ne bodite hudi, saj vendar — — — (zaližejo jo solze.) Z Bogom! (Odide hitro.)

Vilanov. Ne, ne, nikdar gospodičnja! Pridite večkrat k nam. (Ob teh besedah je bila Helena že odšla. On pa pade na kanape.) Oh, ljubezen, zakaj hodiš tako čudna pota? . . .

(Zavesa pade.)

(Konec.)

Roma la santa.

1.

In k tebi spet
srcá veli povelje,
in k tebi spet
hité mi tihe želje,
o mesto sveto, k tebi spet nazaj!
Naj v duhu vsaj te gledam, v duhu vsaj!

O Roma santa na holméh sedmerih,
kot ženin vzkoprneva za nevesto,
tako za tabo jaz, o večno mesto,
ti, moje sreče vir,
moj mir! . . .

2.

Kakó si krasna, jasna Roma ti!
Nad kupolami starodavnimi,
nad tvojimi svetišči slavnimi
nebeška luč žari.

Ta luč, ta luč! Nad Bétlehemom kdaj
človeštvu zorna prisvetila je
in zemljo tožno prerodila je,
prestvárila jo v raj . . .

Krščanstva luč! . . . O mesto mojih želj,
ti svete luči te žarišče si,
plamena njenega ognjišče si,
o drago mesto mojih želj!

3.

Gor na Janikel! — In okó mi plava,
in duša plava mi nad tabo, mesto . . .
Kakó te gledam, Roma, gledam, gledam,
in solza sladka mi v očeh trepeče!
Takó pač gleda mater sin, ko vrnil
po trudnih potih se je iz tujine,
ljubezni žejen in željan pokoja . . .
Tako mornar strmí na zlato zvezdo,
ki iz valov, iz krutega viharja

mu pokazala pot je v pristanišče . . .
Zamaknjena je moja duša vá-te
o Roma sveta, Roma sedmoglava!
Bilo je to — ko živel sem pri tebi
z mladostno dušo, svetlih vzorov željno,
in takrat, čutim, sem resnično živel!
Bilo je to . . . V življenja knjigi moji
od takrat so se listi obrnili
in liste zlate onih let zakrili . . .

Večerno solnce na obzorju tone —
o, tvoje solnce pa ne vtone, Roma,
nikdar ne vtone na sveta obzorju,
nikdar ne vtone v zvesti duši moji!

M. O.

„Socializem.“

Nekaj misli h knjigi dr. Krekovi ¹⁾. — Napisal dr. Evgen Lampe.

Vsaka dōba ima kako posebno hrepenenje. Bili so časi, ko je vsa književnost in umetnost hrepenela po „človečnosti“. Vse, kar je hotelo kaj veljati, je moralo biti humanistično, „občečloveško“. Ob času Ludovika XIV. in XV. je francoska družba hrepenela po „naravi“. Vse je govorilo in pisalo o „čisti, nepokvarjeni naravi“. Čim bolj nenaravno in prisiljeno je bilo življenje dvorne družbe, tem več je govorila o naravi. Prišla je potem dōba, ko je vse sanjalo o „svobodi“. Celo prošlo stoletje je stalo pod vplivom te besede. Mogočne družabne stavbe, ki so preživele stoletja, so padle pod vplivom te mogočne besede. Segla je od prestola do zadnje koč, rušila vezi, železne in srčne, oglasila se je v preprosti delavnici in v dragocenih sobanah. „Svoboda“ je družbo razdelila v posameznike. Zato se ji je pa kmalu pridružila „narodnost“, ki družbi v neko idealno celoto vsaj večje dele človeštva.

Danes pa nihče ne more tajiti, da je glavni znak našega časa teženje po združevanju. „Socializem“ ni le naslov ene politične stranke; „socializem“ nam pomenja danes neobhodno potreben del našega mišljenja in delovanja. Ideja združevanja je danes tako mogočna v vseh slojih in strokah, da nosi cela naša družba njen pečat.

Kdo bi seštel nebrojne družbe, v katerih se dan na dan gibljemo, v katere vedno in vedno volimo in smo voljeni, v katere prispevamo in od katerih zahtevamo prispevkov, katerim delamo in izpreminjamo pravila — brez konca in kraja? Od resne družbe, ki izkuša revežu pridobiti košček kruha, do zabavnega kluba, ki prireja veselice in splošne turnirje — kolika raznolika množica raznih družabnih tvorb! Če primerjamo po raznih mestih število prebivalstva s številom družtev, pridemo često do čudnega zaključka, da štejejo društva več udov, nego prebiva ljudi v tistem kraju. To se zdi sicer nemogoče, a je čisto naravno, ker novodōbnemu človeku ne zadostuje več eno društvo. Mi moramo biti udje toliko društvom, da često komaj vemo vsa njih imena.

In vendar naša dōba še nima dovolj društev. Neukrotna žeja po združevanju navdaja našo družbo, in čim več društev imamo, tem resnejše nam kličejo družboslovci: Glavna rana naše družbe je ta, da ni družba, da ne zasluži tega imena, ampak da je le slučajno skupaj znešena množica atomov brez organske vezi, brez duše, brez skupnega duha. Toliko društev, katerih vsako ima svoj „občekoristni“ smoter — in vendar ni družbe!

Ali ni zanimivo in poučno za vsakoga, da pogleda v tajnosti te velike svetovne uganjke? Saj v rešitvi tega vprašanja je hkrati odgovor na tolikoimenovano — socialno vprašanje.

* * *

Od katerekoli strani pogledamo tisočero delovanje in mišljenje sodōbnega človeštva, povsod opazimo neštete posameznosti, katere se razvijajo vsaka zase, pogrešamo pa višje sile, ki bi jih družila v harmonično celoto in vodila k skupnemu smotru, kateri ne more biti drug, kakor pravi blagor človeštva kot družbe.

Ta razkasanost in needinost v družabnem življenju je le konkretna podoba one idealne needinosti, katera je zavladovala v duševnem življenju. Poglejmo le v kraljestvo modernega duha, v tisočere nasprotujoče si modroslovne sisteme! Odkar je subjektivizem zavladoval v modroslovju, so zrastle neštetilni novi sistemi, kateri si nasprotujejo v najvažnejših stvareh svetovnega naziranja. Da vzamemo iz vseh modroslovnih strok samo etiko: Koliko nasprotnih sistemov se tu razvija in razširja v slovstvu in v šoli! Ko uči Montaigne, da se mu zdi smešno, če kdo veruje v večne, neizpremenljive prirodne npravne postave, pravi Paul Heyse, da je vsa npravnost le „kvintesenca“ tega, kar imajo ljudje v gotovem času za dobro ali slabo. Nietzsche pa pravi kar naravnost, da je vsa morala samo predrzna prevara. Če so vodilni duhovi naše dōbe tako razcepljeni in needini v poglavitnih vprašanjih, kdo bi se čudil, da gredó njih misli daleč narazen tudi v posameznih naukih, ki dooločajo človeško življenje v družbi!

Človeštvo more biti urejena družba le tedaj, če vemo za pravi namen poedinca in

¹⁾ „Socializem.“ Spisal dr. Jan. Ev. Krek. V Ljubljani. Izdala „Slovenska krščansko-socialna zveza“. 1901. Cena 6 K 50 h.

cele družbe, in če imamo oblast, katera vodi vse poedino in celotno delovanje k onemu skupnemu smotru. A moderni duhovi se ne morejo združiti niti v sodbi o človeški naravi, niti o njenem zadnjem smotru, niti o sredstvih, s katerim se dosega.

Tako je v vseh znanostih. Vsaka gre svojo svobodno, neodvisno pot, ne da bi jo vezala z drugo kaka vez višje metafizične enote! Odtod neštevilna nasprotstva. Vsakdo je specialist v posebnem oddelku svoje stroke, a čut za skupnost in zavest celote izginja pri tem. Individualizem je prišel tako do svojih zadnjih posledic.

In tako je tudi v vsakdanjem življenju. Stara dōba je poznala načelo skupnosti in solidarne odgovornosti za javni blagor. Zato je vezala obrti ene vrste v strokovne zveze in jim je dala potrebno avtonomijo. Zdaj je vsak sam zase in čisto v duhu novega časa deluje, ako vidi le samega sebe, svojo korist, svoj napredek.

Človeška narava čuti, da jej to stanje ni primerno, da jej je vsiljeno od abstraktnih zakonodajavcev, ki so svojim idejam žrtvovali konkretne potrebe človeške narave. In odtod prihaja kot naravna reakcija želja po združevanju. Ljudje, ki čutijo kaj skupnega med seboj, se iščejo in se vežejo s pravili in prispevki, da dosežejo kak skupen namen in da zadosté tako vsaj nekoliko neutešljivemu človeškemu nagonu po družnosti in skupnosti. In čim bolj manjka velikih družabnih oblik, ki bi po strokah in višjih skupnih potrebah pod pokroviteljstvom javne oblasti zadostile družabnemu naporu človeške narave, tembolj se cepi človeštvo v majhne, po slučajnih smotrih nižje vrste provzročene družabne organizme. Tako je naše stotero razlikovito družabno življenje hkrati znamenje in lek neke skrite družabne bolezni.

* * *

Ravno tako, kakor je združevanje posameznikov v družabne celote zdravilo zoper razkosanost posameznikov, — ravno tako je sociologija kot znanost potrebna, da dela novo vez med različnimi vednostimi, v katere se je razširilo in razpršilo delovanje človeškega duha.

Pač so imele znanosti v starih časih skupno vez. Vezala jih je filozofija, ki se je razvila v gorkem naročju katoliške cerkve in zrastle proti nebu v čudoviti harmoniji in lepoti. Bila je podobna gotskemu stolpu, ki kipi naravnost proti nebu, a ima ob straneh tisočere večje in manjše okraske, stolpiče in

kipe, podobe in reliefe. Vsak zase je umotvor, a vsak v soglasju s celoto. Tudi zdaj bi se to modroslovje dalo prav dobro združiti z najnovejšimi znanstvenimi pridobitvami, in še celo najmodernejši kemik bi mogel spoznati, da se dajo najnovejši uspehi kemije združiti z nazori sv. Tomaža Akvinskega o materiji in formi —; a te metafizične vezi ne priznava novodōbni duh.

Zato pa izkušamo zediniti zdaj razcepljene vednosti pod drugo enoto, ki je novodōbnemu, bolj materialističnemu naziranju bližja in umevnejša. Mi si stavimo kot zadnji smoter celoto človeštva in njegovo blaginjo, ter s tega stališča razsojamo vse, kar nam podaja znanost.

Vajeni smo, da pojmujeemo vsako znanost kot nekaj abstraktnega, popolnoma ločenega od življenja. Zato so postavili vrhovno načelo: Znanost je neodvisna. In tudi umetnost so izluščili popolnoma iz zveze z življenjem ter so proglasili zakon: Umetnost je sama sebi namen.

Družboslovec pa opazuje vse s čisto novega stališča ter pravi: Znanost in umetnost sta delovanje človeško in morata biti ravno tako podrejena višjemu smotru, kakor vsako drugo človeško dejanje. Estetiki so sodili umetnost po svojih subjektivnih čuvstvih in nazorih kot prosto igrō domišljije. Družboslovcu je pa umetnost mogočen in vpliven činitelj v razvoju človeške družbe. On jo opazuje v njenih posledicah na človeštvu in jo sodi po učinkih. Tudi znanost mu ni le nujna posledica iz opazovanja in poizkušnje. Družboslovec se ne opira toliko na sestavo dokazov, ki privajajo do sklepa, kolikor na samostojno presojo sklepnih misli samih na sebi; on sklepa sam dalje in preiskuje, kaka bi bila človeška družba, ako bi se ravnala po teh načelih, in če vidi, da so nauki škodljivi, jih zameta in obsoja.

Iz tega vidimo, da je družboslovje ali sociologija obširna veda, katera združuje pridobitve vseh znanosti, ki so v zvezi s človeškim življenjem, ter jih izkuša zediniti in urediti, da se na njihovi podlagi razvije sama kot nov znanstven sestav. Zato bi smeli imenovati sociologijo sintezo vseh znanosti z ozirom na splošni blagor človeške družbe.

Glavna pridobitev te vede je, da izkuša znanost zvezati z življenjem. S tem koristi znanosti na dva načina: Prvič jo izpopolnjuje samo v sebi, ker ji daje trdno točko, na katero se mora veda opirati; in ker ji odpira novo polje za preiskovanje in razmišljanje;

drugič pa razširja vednostno mišljenje med najširše slojeve ljudstva, kateri se doslej niso zmenili za znanost, ker se tudi znanost ni

Čemu se pa neki trudimo, ko preiskujemo znanstvene probleme in ko po estetičnih pravilih sestavljamo lepe oblike? Doba, ki je

Izliv Donave v Črno morje.

ozirala nanje. Socialno gibanje pa sili ljudstvo k učenju in premišljevanju.

* * *

„Dom in Svet“ 1902, št. 3.

ravnokar minula, nam na to ni dala odgovora. Znanstveno in umetniško delovanje se ji je zdelo ločeno od gorkega življenja. To je samo sebi namen, so rekli. Kadar so se na primer

oglašali kritiki, ki so trdili o gotovih vrstah umetnosti, da pogubno vpliva na ljudsko нравnost, smo slišali vedno odgovor: Na to se prava znanost, prava umetnost ne sme ozirati, ker je neodvisna od vseh stranskih ozirrov. Ona je kraljestvo samo zase, ki ne trpi nikake oblasti nad seboj.

Zdaj pa začnemo misliti drugače. Svet postaja praktičen in vprašuje: Čemu pa je vse to? Čemu so te velikanske knjižnice, v katerih zbiramo neštete knjige in časopise? Čemu so ta prelestna gledišča, te svetle dvorane, v katerih se razlegajo akordi slavljenih mojstrov? Čemu so te velike palače, v katerih predavajo učenjaki svojo modrost? Čemu so naše galerije? Da, čemu so tudi naše tvornice, v katerih se izdelujejo milijoni stotov najrazličnejšega blaga? Čemu so stroji, čemu železnic, čemu uradi, čemu vsa naša kultura?

Ta vprašanja si stavi novodobni človek in si več ne odgovarja tako, kakor so si odgovarjali predniki: To je samo sebi namen. Ne, to ni samo sebi namen, pravimo, ampak to ima namen. Oni, ki je vse to naredil, je delal z namenom, ki kot prvi učinkujoči vzrok daleč presega vse, kar je naredil. To je delal človek in za koga je delal, če ne za človeka?

Zato pa odgovarja sociolog: Presodimo vse to in se vprašajmo, če to ustreza človeku, njegovi naravi in njegovemu namenu? Tako postaja sociologija eminentno kritična znanost. Njen namen ni, da bogati človeško obzorje z novimi izumi in z dalekosežnimi odkritji. To, kar je, hoče urediti, da bi bilo tako, kakršno naj bo d e. Kjer vidi vrzel, jo hoče izpolniti, kjer zapazi osat, ga hoče izruti, kjer zazre nered, tam urejuje in izpopolnjuje.

* * *

Človek je misleče bitje, in zato mu niso bile nikdar tuje te misli. Saj se zbuja že v najnežnejši mladosti vsakemu človeku misel: Čemu to, čemu ono? A človek misli vedno najprej na svojo osebo in od sebe šele razširja svoje misli na celo družbo. Individualizem in socializem stanujeta v vsaki človeški duši ter se borita med seboj. A človeški slabosti bolj ugaja vedno misel na lastno korist kakor pa na splošni blagor, in treba je višjih, verskih nagibov, da misel na skupnost premaga ono samoljubje, ki tako globoko korenini v človeškem srcu.

Tako pa kakor v duši posameznega človeka, tako se godi tudi v ljudski duši. Tudi tu se boré strasti, tudi tu se vojskujejo

nasprotne težnje. V takih dōbah, ko so srca prazna ljubezni, in ko javna нравnost ne pozna onih prirodnih zakonov socialne pravičnosti, ki morajo biti bolj zapisani v srca kakor v zakonike — v takih dōbah se začne drobiti družabna stavba, v kateri se mora razvijati človeštvo. Ker pa zahteva človeška narava, da se posamezniki vežejo v urejen organizem, zato občuti vsak tak nered kot bolezen na telesu človeštva, in vsakokrat, ko družba razpada, se pojavlja v njej zdrava reakcija družabne narave, ki hoče zopet organično zvezati vse dele. To so dōbe socialnih revolucij. Socializem v najširjem pomenu je stalno teženje človeške narave. To je družbotvorni element, ki je ustvaril vse veliko in mogočno, s čimer se ponša zgodovina človeštva. A kadar je to socialno življenje zdravo in urejeno, takrat nihče o njem ne premišljuje, kakor nam niti ne prihajajo na misel razni deli našega telesa, dokler nas ne bolé. A kadar se ravnotežje poruši ter bolesta čuvstva pretresajo družabno telo, takrat začne družba premišljati, odkod je prišla bolezen in s čim bi se dala ozdraviti. In v takih dōbah se pišejo sociologije.

Zato je čisto umevno, da ima na našo dōbo tolik vpliv beseda „socialen“. Kakor je pred kratkim z nepremagljivo silo vplivala beseda „svoboda“, tako mora biti danes vse „socialno“. Novi modroslovci so iznašli pojem „altruizma“, da ž njim popravijo, kar je kruti egoizem škodoval človeštvu. A altruizem je ostal v knjigah in ni prešel v življenje. Pač pa je ideja socialnosti, ideja združevanja pokazala svojo veliko moč do človeških src. Človeška narava, ki je socialna v svojem bistvu, je pokazala, da je ne umeva oni, ki priznava le poedinca, ne pa skupne družabne blaginje. S tem pa je namesto mrzlega samoljubja v javnost stopila cela vrsta plemenitih teženj, ki povzdigujejo človeka do нравne višine, ki je vredna socialnega bitja.

* * *

Dr. Krek ni pisal svojega „Socializma“ za teoretično rabo, ampak za ljudstvo — seveda za ljudstvo, ki je politično in socialno že toliko probujeno, da se zanima za tako težavna vprašanja. Pri nas znanstvene knjige leže navadno v skladiščih ali pa neprerezane pri naročnikih. Ta knjiga se je pa razširila ter je posebno med delavstvom našla pridnih čitateljev, in na društvenih shodih se popularizira njena vsebina. Knjiga je nastala iz „Socialnih pomenkov“, katere je pri-

občeval dr. Krek od l. 1896. dalje v „Dom in Svetu“, ter iz raznih člankov v „Katoliškem Obzorniku“. Seveda je pisatelj vso stvarino še enkrat temeljito predelal, ko jo je urejeval. V naslednji vrsticih podajmo v glavnih potezah njeno vsebino ter naglasimo pri tem Krekove vodilne misli.

Najprej razdeljuje pisatelj vse sociološke sestave v sledečem pregledu:

I. Individualizem.

1. liberalizem — kapitalizem,
2. individualistični anarhizem.

II. Socializem.

1. krščanski socializem,
2. komuniški socializem,
 - a) agrarni komuniški socializem,
 - b) industrialni socializem,
 - c) umstveni socializem,
 - č) splošni socializem,
 - α) demokraški (socialna demokracija),
 - β) anarhiški.
3. Državni socializem.

V te sestave je razdelil težnje raznih strank in pisateljev. Seveda je nemogoče tu natančno ločiti pisatelja od pisatelja. Saj pač ni stroke, v kateri bi bilo najti toliko nedoslednosti in zmede, kakor ravno v sociologiji —; a dasi se ne dajo pisatelji in stranke popolnoma razporediti po teh predalih, je vendar vsakemu posameznemu nazoru najti pravega mesta v tej razdelitvi.

Kje pa iščimo tistega temelja, na katerem določujemo načela sociologiji? Saj mora vsaka znanost imeti svoja formalna in materialna načela, iz katerih se razvija. Ravno v tem, da se družboslovci ne morejo zediniti, kaj je glavni temelj njihove znanosti, v tem nesoglasju je zadnji vzrok velikim družboslovnim zmotam in krivičnim socialnim in političnim težnjam. Ali je mogoče najti tak skupni temelj v sedanji borbi nasprotujočih si zmot?

Da, mogoče je, ker pri vsej različnosti, ki je nastala v človeštvu po zgodovinskem razvoju, po prirodoslovnih in zemljepisnih vplivih, po vedah in znanostih, je ostalo vendar nekaj stalno in neizpremenljivo, kar je isto v vsakem človeku — in to je človeška narava. Zgodovina beži in kraljestva padajo, človeška narava pa ostaja neizpremenjena.

* * *

Glavna naloga vsakega družboslovca je, da si pojasni pojem človeške narave. Zato se vrača dr. Krek vedno nazaj k naravi in iz njenih lastnosti in potreb dokazuje, kaka mora biti družba, da ustreza tej naravi. Ker je družnost del človeške narave, se more človeštvo razvijati samo v družabnem organizmu. Iz enotnega postanka in naravne enakosti izvaja pisatelj najprej pojem občne, vse obsegajoče človeške družbe, v kateri so bratje vsi ljudje in narodi. Če pa je vse človeštvo res družba, mora imeti neko najvišjo oblast.

„Humaniteta nima realnih tal, izgublja se v idealnih višinah, če nima konkretno čuvaja in branivca. Vest sama ne zadostuje, ker je samo notranji pravec dejanjem in poleg tega še podvržena zmotam. Treba je zunanjega, stalnega pravca. In tega ne dobomo drugod, kakor v Kristusovi ustanovi najvišje, nezmotne učne in v duhovnem oziru tudi sodivne oblasti, v papeštvu. Sedaj, ko leži do mala 2000 let odprtih pred nami, kar delujejo papeži, ne potrebujemo drugega dokaza nego pogled v prošle čase, pa se prepričamo, da so bili papeži človeštvu res čuvaji od Kristusa na novo vtemeljene edinstnosti, voditelji vesti, gradivci napredka, borivci za svobodo. Vse človeštvo, tudi tisti njegov del, ki ne veruje v božje poslanstvo rimskih škofov, ima od njih neprecenljivih dobičkov, ki se pričenjajo v tajnem kraljestvu človeškega notranjega življenja, v svojem razvoju pojavljajo tudi na zunaj v veličastvu vednostnega napredka, v sijaju zunanjih razmer: blagostanja, socialnega zdravja, vsestranske omike. Iz plodovite sile verskega ognja, vkresanega ob sv. Petra skali, prodira proizvajavna fiziška in duševna moč človeštva in njegovih narodov na dan. Kreпка rodovitna ljudstva vstajajo prenovljena. Oživé, izpopolnjujejo se in v novi moči se razvijajo njihovi jeziki; politiška energija se vzbudi do neslutna; verski in politiški vzori se rodé v gorko vtripajoči krvi premlajenih src in vspenjajo do bajnih višin; narodna zavest in kar je več, narodna nravnost prekvaša celo življenje; cela narodna individualnost je postavljena na čista, sveta, nraвна tla; odtod pa kipé sveže poetične sile v vsem obsegu pesniške tvornosti; umetelnost in njena družica, živa veda, kronata v naravnem oziru krepke narodne organizme, polne življenja, prekipevajoče v fiziški in duševni moči. Take slike nam kaže povestnica, kar živi v papeštvu varih prave človečnosti.“ — Proti tej jasni, lepi sliki pa postavlja

dr. Krek podobo človeštva, ki je zavrglo velike ideje po krščanstvu ozdravljene in z nadnaravno milostjo očiščene in okrepljene humanitete:

„Temne, žale pojave pa gledamo, kjer je materializem oglodal to korenino vnanje edinosti človeškega rodu. Jezikom se izgublja tvorna sila; narodna zavest in narodna pravost zamrzujeta; pravo domoljubje izginja, edinstvo pri narodih razpada, ker ni več zmisa za edinstvo človeštva; družabni organizmi umirajo; mehaniške skupine sužnjev, agregati atomiziranih posamnikov, so prepuščeni kruti individualni sebičnosti; požrtvovalnosti ni več, pohlep za materialnim dobičkom ubija stremljenje za vzori, mori poezijo, seje brezbržnost za skupne, javne blage, uničuje naposled celo misel za svobodo.

Namesto podstatne pravne gorkote zavlada — drobno preračunajoča življenjska pamet; namesto prejšnje srce dvigujoče požrtvovalnosti — mehkužno, slasti željno razkošje; namesto častne resničnosti in močasti podla in lažniva brezznačajnost; in ko se tako razdrobi ves moralni cement, ki vzdržuje državne stavbe, nastopi končno splošna onemoglost, gniloba in smrt. Ta razpad se kaže v notranjosti tako, da ga lahko primeš, zlasti pri zakonskih razmerah: zakon in otroci se smatrajo za breme; s tem se izpodkopava temelj državlanskega življenja; z družinskimi očeti minevajo pravi državljani in vsak živi le sebi in svoji trenutni koristi, ne mené se za celoto, ki naj jo po njegovem vrag vzame. Rodbinska dedna last se deli do neskončnosti; odtod nastajajo uboštvo, socializem, komunizem, vsi izrodki politiške besnosti. Pravo postaja izključna lastnina juristov; rodi se pravna znanost, ki ni cvet, marveč suh sad na posušenem drevesu narodnega življenja. Tu se spočenja tudi umazano načelo vseh sebičnikov brez srca in brez glave: „Ἐπεὶ θανάτου γὰρ μυχθῆτο πύρι“¹⁾. (Ko jaz umrjem, naj se zemlja v ognju uniči), „Après moi le déluge“ (Za menoj le pride vesoljni potop, da le jaz še prebijem). Vlada in uradniki, znotraj brez misli, brez dejanja, svinčeni birokratje, leže s svojo težo na življenju in opravljajo svoje posle le še za visoke nagrade in pristojbine; končno, ko so izsesane vse vrste raznih davkov, se prodaja državno premoženje, delajo se dolgovi, ne mené se, kdaj se bodo vrnil; denar se poslabša, papirni denar nastopa, in država pride na kant.

¹⁾ Geslo cesarja Tiberija.

Nazadnje, prav nazadnje, razpade tudi vojaški organizem v nebrzdane tolpe; ljudstvo postane kup žitnega zrna, v katerega vsakem tiči črv. Proti tej smrti, ki jo umirajo narodi, če jih dobrotna roka ne konča kot mladence ali može, ali jim ne okrajša trpljenja starih let, ni nobenega zdravila, tako ne kakor proti smrti posameznih ljudi“¹⁾.

* * *

Glavne obrise vse sociologije nam kaže Krek, ko razvija iz človeške narave „natorne pravice človeške“: Eksistenčno pravo, lastninsko pravico, pogodbeno in družno pravo. Nato razpravlja o naravnih družbah, o zakonu, o rodbini in o narodu, slednjič pa o državi. Tako se pred nami razvijajo vse družbotvorne oblike od posameznika do največje družbe. S tem je končan prvi del.

Drugi del pa popisuje zgodovino socializma. Začenši s komuniškimi poskusi v Perziji in na Kitajskem, popisuje najprej razvoj komuniških idej v zvezi s protestantovskimi verskimi zmotami. Zanimivo je poglavje o „utopijah“. Tomaž Mor, Campanella, Vairanova „Severamska zgodovina“, Bakonova „Nova Atlantis“, Harringtonova „Oceana“, Morellyjeva „Baziliada“, Cabetovo „Potovanje v Italijo“ itd. nastopajo s svojimi čudnimi bolj ali manj komuniškimi načeli. Mably in Rousseau pripravljata francosko revolucijo, katere socialistične ideje zastopata Saint Just in Babeuf. Obširen je popis socialističnih sestavov v devetnajstem stoletju. St. Simon, Fourier, Owen začenjajo to vrsto. Delavsko gibanje nastopi kot samostojna socialna težnja. Pisatelj nam podá kot pripravo na veliko socialistično gibanje razpravo o razvoju liberalizma in socializma pred l. 1848. Iz fiziokratskih nauk se razvije Smithov gospodarski liberalizem. Za Heglovim panteizmom pa zagospodarita materializem in brezboštvo.

S tem je dana podlaga takozvanemu „znanstvenemu“ socializmu. Marx, Engels, Lassalle nastopijo kot voditelji delavskega gibanja. Odtod dalje je popis skoro čisto zgodovinski. Krek nam prav natančno in podrobno popisuje razvoj socialne demokracije, krščanskega in državnega socializma in anarhizma. V posebnem poglavju razpravlja o delavskem gibanju v Avstriji in

¹⁾ Ernst von Lassaulx: Neuer Versuch einer alten auf die Wahrheit der Thaten gegründeten Philosophie der Geschichte. München 1856. I. G. Gotha. Str. 151, 152.

o raznih oblikah socializma v Zedinjenih državah. Vso knjigo pa sklepa pregled socialnega gibanja v najnovejšem času in razprava o socialnih načelih papeža Leona XIII.

* * *

Tri ideje so posebno značilne za Krekov sociološki sestav. Sicer so jako splošne, a dr. Krek jih je razvil čisto samostojno ter jih izrazil v prav posebno jasni obliki. Prva zadeva stanovsko organizacijo, druga narodnost, tretja razmerje med avtoriteto in svobodo.

Dr. Kreku ne pomenja „stan“ samo slučajnega načina, s katerim si posameznik služi kruh, ampak mu pomenja družabno obliko, v katero vstopa človek kot npravna oseba; proti stanovski družbi ima npravne dolžnosti in od nje dobiva stanovske pravice. Zato pravi: „Mi stojimo na stališču stanovskih korporacij. Prepričani smo, da je brez njih gospodarski red nemogoč in da se kratijo temeljne pravice človeške nature, če se zabranjajo organske stanovske zveze. Samo po stanovski organizaciji se more urediti proizvodjanje blaga tako, da se omeje sedanje silovite prekucije in neredi, ki nastajajo, kadar se več proizvaja, nego se potrebuje. Zveza med delom in med kapitalom se tako sklene po tej poti, da ni več divjega medsebojnega boja. Prvo mesto se zopet pribori človeku; čast njegovi osebnosti in delu, ki je združeno z njo, se vrne. Stanovske korporacije morejo doseči, da bo o svojih pridelkih in izdelkih določeval proizvodjavec sam. Danes se izpodmakne kmetu in obrtniku, kar je pridelal ali izdelal, čim postane godno za prodaj. Dokler dela, je še gospodar blaga z vso odgovornostjo in z vsemi skrbmi vred, ki so zvezane z gospodarstvom. Ko prodaja, pričnó govoriti drugi. Kapital ima tu glavno besedo. Ljudje posredovavci, ki bi morali biti v službi proizvodjavcev, določujejo ceno in vso daljno usodo blaga. Posamnik tu ničesar ne zmore. Same svobodne gospodarske zadruge imajo tu le malo moči, treba je, da nastopi obvezna stanovska korporacija in javno pravno pooblaščená zastopa koristi proizvodjavcev.“ (Str. 95.)

Druga ideja, katero je Krek razvil na prav poseben način, je ideja narodnosti. Kaj je narod? Dr. Krek rešuje to težavno in nejasno vprašanje s čisto etičnega stališča. „V narodu imamo npravna bitja, ki delujejo v skupen smoter, v splošno korist. Da pa moremo imenovati narod družbo, moramo

označiti še oblast, katera ga vodi. Ta oblast ni nič drugega, nego božja oblast, ki se kaže v natornem zakonu. Ta zakon nam nalaga dolžnosti do naroda in nam vелеva ljubezen, hvaležnost in spoštovanje do njega. Vzajemnost lastnosti in z njimi zvezanih pravic in dolžnosti med rodbinami rodi novo družno telo, ki se imenuje narod. Potemtakem imamo vse znake prave družbe pri narodu in zato po pravici trdimo: Narod je družaben organizem.“ (Str. 133.) Iz tega npravnega pojma razvija potem doktor Krek „narodno pravo“, katero mu je del osebnega in rodbinskega prava. Tu se postavlja dr. Krek odločno na stališče narodne avtonomije. Zato zahteva narodni zastop, kateri naj bi imel sledeče pravice: Oblast nad ljudskim in strokovnim šolstvom; vsaj odklanjalno pravico pri nastavljanju uradništva in odločilno moč gledé na uradno rabo materinega jezika; zastopniki narodnega zastopa bi morali biti pravi člani vseh javnih, zlasti zakonodajnih zastopov. Tako umeva dr. Krek narodno vprašanje ter pravi: „Po tej poti bi bilo mogoče omejiti narodne boje. Vsakemu svoje! mora veljati tudi za narode.“ (Str. 139.) Pa tudi tu ne ostaja le pri mrzli juridični obliki, ampak naglašá npravni značaj družbe: Pred vsem se mora zboljšati javna npravnost. Svetost in samostojnost rodbin mora napolniti vse javno ozračje; zraven se pa mora okrepiti zavest vzajemnosti in rodbinskega značaja celega človeštva; potem bodo čili tudi vmesni narodni organizmi. Posvečena zakonska ljubezen med krščanskim možem in ženo, ki se krepi po ljubezni, spoštovanju in hvaležnosti otrok do starišev in ki vklepa v sebi ljubezen do doma in naroda, se mora razraščati v resnični ljubezni do človeštva, v pravi humaniteti; potem bo dovolj prostora za vsak narod na zemlji.“ (Str. 140.)

Tretja značilna ideja Krekova je državno pravna ter odločilna za njegove nazore o državni oblasti. Odkod državna oblast? „Državna oblast je božjega izvora, toda ne naravnost in neposredno, marveč po človeških natori. Ta natora sili namreč človeka v državo; ker je pa država nemogoča brez oblasti, zato ga sili tudi k temu, da priznava neko državno oblast. Bog je ustvaril tako natoro; zato izvira tudi načelo, da mora biti v državi oblast, neposredno od Boga. Kdo pa naj ima to oblast, ni določeno. Ljudje, ki vsaj v tihem soglasju sklepajo državo, morajo imeti tudi pravico, da si postavijo primerno oblast. Ta mora biti torej

v svojem izvoru neposredno odvisna od njih. Imeti jo morajo; to je božja naredba, ki se kaže v natori. Kakšno pa imajo, je njihova stvar. Vsaj prehodno mora biti torej oblast v ljudstvu. Ko pa že ima država določeno oblast, so se ji dolžni podložniki podvreči in le v najskerajnjšem slučaju jim more biti dovoljeno, da se ji ustavijo. Žmisel za javni red in mir vелеva tako. Po teh mislih se krasno zlagata svoboda in pravo ljudstva s tistim vzvišenim značajem vladarske oblasti, ki se izraža v besedah „po božji milosti“. Vladar ni sicer nič nadzemskega, njegova oblast ni nič nadnatornega, vendar je pa njegova oblast dana od Boga po natori in po ljudeh, ki so vsled svojega natornega nagiba sklenili družbo.“

Tako je postavil pisatelj človeško naravo med Boga in kralja. In s tega stališča pobija na eni strani absolutizem, na drugi pa anarhijo.

* * *

V „Socializmu“ je razvil dr. Krek pač glavna načela sociologije, a kratko in nekako lakonično. Le pri posameznih vprašanjih, ki so danes večje važnosti, se je vnel ter jih širje razpredel. Imel je pred očmi socializem kot svetovno-zgodovinski pojav, popisal je njegov razvoj v raznih dōbah človeštva, in vsa teorija, katero je pridejal, mu služi le v to, da daje čitatelju načela, po katerih naj sodi sam mnogoštevilne zmotne nazore, ki so jih rodile človeške borbe.

Družboslovec bo pogrešal v tej knjigi agrarnega vprašanja. Zato pa mora s „Socializmom“ združiti prejšnjo Krekovo knjigo: „Črne bukve kmečkega stanu“, v kateri je obširno popisal položaj poljedelstva. Tej knjigi je pridejal natančni „Socialni načrt slovenskih delavskih stanov“, ki ga je predložil v posvetovanje zastopnikom teh stanov, preden ga je izdal. To je eno njegovih najboljših del. Ista načela kakor dr. Krekov „Socializem“ pa obsegajo obširni „Sklepi drugega slovenskega katoliškega shoda“.

Kdor hoče umeti sedanjí kulturni razvoj slovenskega naroda, se mora vglobiti v te socialne razprave in sklepe. Njih načela so povzeta iz zgodovine in iz papeževih

okrožnic, njih obliko pa je opilila in določila izkušnja zadnjih let.

Zdelo se nam je potrebno, da opozorimo občinstvo na to delo. Svetovna zgodovina gre svojo pot dalje. Polagoma, a nepremagljivo vstaja v ljudstvu velika ideja krščanske demokracije, katero je poglavar katoliške cerkve potrdil z vso svojo avtoriteto. Nova dōba se pripravlja. Vse dosedanje revolucije, ves slovstveni napredek, zlasti v časopisju, vse parlamentarno življenje, ves gospodarski razvoj — vse teži po demokraciji. Ta demokracija neče biti individualistična, liberalna, ampak socialna. Glas svetega očeta pa kliče: Postavite proti poganski demokraciji krščansko demokracijo!

Kako bi se dala izvesti ideja take krščanske demokracije v posameznostih, je razvidno iz spisov, ki smo jih omenili. Res, da je dr. Krekova knjiga v nekaterih vprašanjih prekratka in prelakonična, a celotni sestav je obrisan s krepkimi, jasnimi črtami. Jako primerno sklepa dr. Krek z razpravo o papeževih socialnih okrožnicah, in sicer jih ne podaja v celoti, ampak našteva njihovo vsebino v kratkih točkah. Tako se zgodovina vsega socializma po burnem nesoglasju nasprotnih sestavov slednjič končuje v harmoničnem akordu pravice in ljubezni.

Ljudstvo sprejema ta načela z vedno odločnejšo samozavestjo. Izobraženstvo pa ima dolžnost, da si o njih pridobi tudi znanstveno prepričanje.

Odkar je izdal sveti oče Leon XIII. svojo epohalno okrožnico o delavskem vprašanju, se je mnogo pisateljev trudilo, da po njegovih načelih sestavijo celoten sociološki sestav. Dobra dela te vrste so napisali med Nemci jezuitje Cathrein, Henrik Pesch, Costa-Rosetti, Mayer, dominikanec Alb. M. Weiss, dr. Eberle in drugi. Na Francoskem so zasloveli de Mun, Ségur-Lomignon, Antoine; na Italijanskem pa zlasti Toniolo, Liberatore in drugi. Čehom je napisal dr. Neuschl celotno knjigo „Křest'anská sociologie“. Tem knjigam se povse dostojno pridružuje dr. Krekov „Socializem“. Odlikuje se pred drugimi po jasnih dokazih in po jedrnatí vsebini. Posebno zgodovina socializma v svojih najmarkantnejših potezah se najboljšé spozna iz dr. Krekove knjige.

Od Save do Bospora.

Potopisni spomini. — Napisal **Ivan Knific**.

(Dalje.)

X.

Zjutraj na vse zgodaj smo se odpeljali iz Bukaresta. Zavili smo jo zopet v nepregledno ravnino Velike Vlahije in dirjali dalje in dalje proti Donavi, proti Črnemu morju. Redke so vasi, še redkejša mesta ob železnici.

Ravnina je zelo rodovitna. Tu raste večinoma sama koruza. Veliko polja pa je popolnoma neobdelanega. Ne vem, je-li prebivavcev premalo, ali pa so tako zanikarni, da polja še vsega obdelati nočejo. Živine vidiš malo, znamenje, da je živinoreja še na nizki stopinji. Tuintam zagledaš čredo konj ali ovac; ob vaseh pa se pasejo — prašiči ščetinarji.

Kmalu za postajo Fetești se pripeljemo do Donave. Od enega brega Donave do drugega je 16 *km*! Mislite, da se šalim, pa se ne: Od enega brega do drugega je 16 *km* ali dobre tri ure pešhoje. Donava se namreč nedaleč odtod zavije zadnjikrat proti severu in se razdeli v več strug. Glavni dve strugi tvorita veliki otok Balta. Kadar voda naraste, je ves otok pod vodo. Mislite si to velikansko jezero, v katero se je tu razlila narasla Donava! In čez to jezero vozi železnica po visokem nasipu! Zato se po pravici imenuje ta nasip ena „najimenitnejših železniških stavb novejšega časa.“ Delo je bilo dokončano l. 1895. in je stalo 34 milijonov frankov.

Otok je pravo močvirje. Trume prašičev se valjajo po blatu; štoklje se izprehajajo po nizki vodi. Hiš je zelo malo.

Za promet je najvažnejša vzhodna struga. Po tej vozijo parobrodi. Monumentalen je most čez ta rokav, prvi most čez Donavo za Budim-Pešto, če izvzamemo železniški most pri Petrovaradinu v Slavoniji. Pešci pa za Budim-Pešto nimajo nikakršnega mostu več čez Donavo. 38 *m* visoko nad vodo vozi železnica. Na bregu je posejano čedno

mesto Černavoda. Konec mostu stoje visoka kamnita vrata z napisom: „Podul Regelei Carol I.“; ¹⁾ spodaj pa je napisana letnica: 1890.—95. Kraj mostu stojita dva velikanska bronasta „dorobranca.“ ²⁾

Rumunska pokajina med Donavo in Črnim morjem se imenuje Dobrudža. K Rumuniji pripada še le od l. 1878. Svetošefanski diplomati so naročili Rumuniji, naj Rusiji odstopi Besarabijo, kot odškodnino pa dobi Dobrudžo, ki je nekaka visoka planota, pusta ravnina brez vode. Dežela je zelo nezdrava; zato tukaj mnogokrat razsaja mrzlica. Pokrajina je podobna stepi: polja ne vidiš nikakršnega, pač pa se pasejo po njej trume ovac, konj in govedi.

V tej stepi prebivajo Bolgari, Tataři in Čerkesi. Mnogo jih je prišlo na železnico. Temnordeči fes ter zagrnjene ženske nam pričajo, da so mohamedanci. Sicer pa vidiš mošejo v vsaki vasi; v Konstanci so menda celo tri. Siromašne so kočje teh Tatarjev in Čerkesov. Ozke, nizke hiše so zidane iz ilovice; vrata so nizka kot pri nas večja okna; streha je pokrita z bičevjem. Ponekod vidiš samo streho; stanovanje mora biti v zemlji. Pri nas še živina nima tako slabih hlevov.

Mimo postaj Medžidije in Murfatlar se slednjič pripeljemo v mesto Konstanca ob Črnem morju. Kraj je morebiti starodavno mesto, rimska Constantiana. Blizu tod je stalo nekdanje mesto Tomi, kjer je pesnik Ovidij živel v pregnanstvu. Sredi Konstance so mu postavili velik bronast spomenik. Mesto ima do 12.000 prebivavcev. Konstanca je znana tudi kot antisemitsko mesto; saj so l. 1900. vrgli vse žide iz mestnega odbora. Sicer se pa Abrahamoviči ne brigajo toliko za pomorsko trgovino; ta posel so prevzeli večinoma Grki, ki so še hujši od židov.

¹⁾ Most kralja Karola I. — ²⁾ Domobranca.

Ob enem je Konstanca tudi rumunsko kopališče. Zato se v mestu nahaja mnogo novodobnejših hiš in hotelov. Mesto je čedno in snažno, ulice lepe. Gospode vidiš v izobilju. Govoré pa se v mestu vsi mogoči evropski jeziki.

Rumunska vlada seveda zelo skrbi za svoje najboljše pristanišče. Ravnokar ga razširjajo. Zadoščalo bo vsem modernim zahtevam.

Izprehajal sem se po obrežju in zrl po nepregledni gladini Črnega morja. Čuvstev, ki so me navdajala, vam ne morem popisati. Hitimo naprej — naprej proti Carigradu!

premožnejši, so prinesli s seboj tudi odejo ali vsaj slamnate plahte; drugi so se raztegnili po tovorih in zabojih, po trdih klopek ali pa kar po golih tleh. Za Turčina je vse dobro. Če kak „Frank“ zaide mednje, ga gledajo sicer po strani, ne storé mu pa nič žalega, saj niso tako divji, kot si jih navadno mislijo.

Nekaj časa sem se še oziral proti Konstanci, kjer je v luki žarelo nekaj električnih žarnic; potem sem pa tudi jaz šel k počitku in sem prav sladko zaspal. Solnce je že priplavalo iz Črnega morja, ko sem zopet prilezel na dan.

Pokrajina v Dobrudži.

XI.

Zapuščali smo Rumunijo. Pozno zvečer smo stopili na parnik „Karol I.“, ki je o polnoči odplul iz Konstance proti Carigradu. Dvakrat na teden namreč vozi rumunski parobrod v zimskem tečaju, in sicer v nedeljo in četrtek zvečer. Potnikov nas je bilo zelo veliko. Samih pristnih Turčinov se je vozilo, seveda v najnižjem, t. j. tretjem razredu, 200 do 300. Ne vem, so jih li izgnali iz Rumunije ali pa so odšli prostovoljno; res je to, da je ta velika karavana posedla ves krov. Kot snopje so ležali na trdih tleh. Nekateri,

Črno se imenuje to morje, ne zato, da bi bila njegova voda bolj črna kot druge morske vode, ampak zaradi tega, ker je to morje zloglasno vsled svojih viharjev in neviht, in ker se nad njim premnogokrat kopičijo črni temni oblaki. Bal sem se, da ne bi tudi takrat kazalo Črno morje svoje zlobne moči; pa bilo je izredno mirno, valovi ne preveliki. O kaki morski bolezni, ki navadno napade one, ki se vozijo po Črnem morju, ni bilo ne duha ne sluha.

Prilezel sem torej na dan in zrl na sinje valove, ki so se zrcalili v jutranjem solncu.

Nekam hladno je bilo. Ni čuda: saj je bilo že 4. oktobra, dasi so mfi v Konstanci izdali vozni listek, glaseč se na 21. september. Pravoslavne države na Balkanu so namreč vsled svoje trmoglavosti ostale trinajst dni za zapadnimi narodi. Kdaj jih bo pač srečala ta pamet, da bodo spoznali, da koledar ni verska, ampak politična zadeva; in če je papež Gregor XIII. popravil stari julianski koledar, si je s tem pridobil zasluge le na vednostnem polju.

Most pri Černi vodi.

Za seboj zaslišim napol glasno petje. Bil je to novoporočen par, ki je živel samo še v idealih; mislil je nemara, da mu bo pot skozi življenje postlana s samimi rožicami. Šla sta občudovat stolico turškega sultana. Nisem ju hotel motiti v njiju sreči in zadovoljnosti.

Oziral sem se krog sebe. Sama nepregledna morska gladina, kamor pogledaš. Ne vidiš suhe zemlje niti proti zapadu, niti proti severu in jugu, še manj seveda proti vzhodu. Sami smo torej pod milim nebom. Kaj bi bilo, ko bi naenkrat nastal strašen

vihar? Pa kaj bi se bali: ozračje je mirno, morje tiho!

Potniki so vstajali in prihajali na vrh ladje. Turčini so pričeli jesti melone, piti črno kavo in pušiti tobak; žene pa so se še bolj globoko zarile v odejo. Bog varuj, da bi kdo videl njih odkrito obličje! — Kmalu se je na ladji pričelo živahno gibanje.

Že smo se vozili dolgo časa, ko se globoko doli na jugu prikaže nizko gorovje. Radovedneži takoj posežejo po daljnogledu. Ondi se pričenja glasoviti Bospor. Počakajmo torej še pol ure, pa bomo zavili v najlepšo morsko ožino na svetu, krasno po prirodi in slavno po zgodovini!

Barčica po morju plava,
drevesa se priklanjajo;
oj le naprej, oj le naprej,
dokler je še vetra kej!

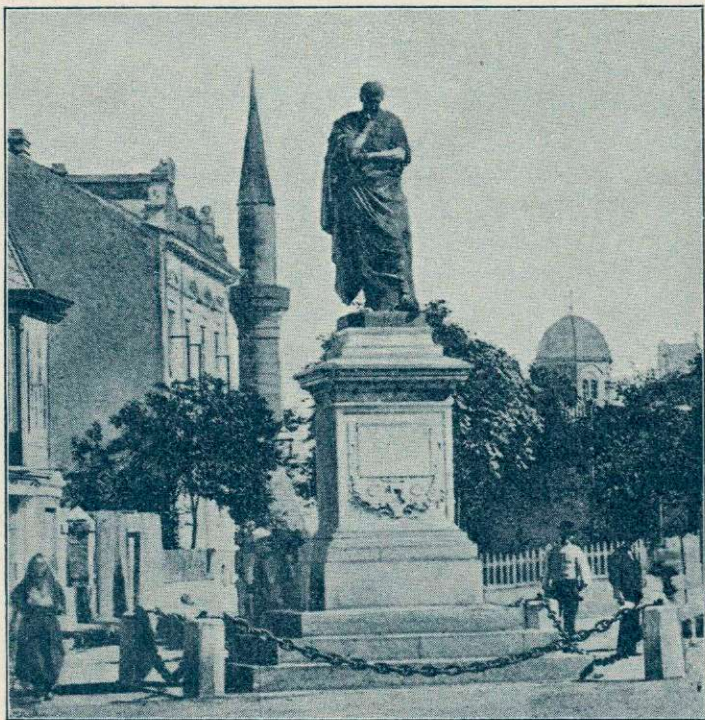
Pripluli smo do vzhodnega konca divnega Bospora. Rumili Fener¹⁾ na evropski, Anadolu Fener²⁾ pa na azijski strani nam naznanjata, da se tukaj pričenja glasovita morska ožina. Blizu evropskega obrežja zagledamo nekaj strmih pečin, ki štrlé iz morja. To so one Simplegade, o katerih nam pripoveduje bajka o Jazonu in njegovih Argonavtih. Obrežje je od začetka na obeh straneh še pusto in neobljudeno; ob strmih pečinah se odbijajo razljučeni morski valovi. Pa kmalu se prikažejo mesta in gradovi, rajsko-lepo zasejani po obrežju. Prizor za prizorom se vrsti pred tvojimi strmečimi očmi, eden lepši od drugega. Zaprl sem knjigo, naslonil se na ograjo in zrl tja doli, kjer se mora čez nekaj časa prikazati „kraljica vseh mest“, stolica turškega sultana.

Vas se vrsti za vasjo: Bøjükdere, Terapia, Arnautköj in Ortaköj na desni, evropski strani; Bejkos, Čengelköj in Bejlerbej pa na levem, azijskem bregu. Vila stoji poleg vile; izmed njih pa se vzdigujejo visoka poslopja evropskih poslaništev, katerih prebivavci tukaj ob Bosporu iščejo počitka ob času neznosne vročine.

¹⁾ Rumelijski svetilnik.

²⁾ Anatolijski = maloazijski svetilnik.

Pri vasi Ortaköy se nam naenkrat odpre pogled na Carigrad. Nikdar ga ne bom pozabil v svojem življenju. Stal sem na krovu in kakor začaran nepremično zrl na čarobno mesto. Rajskolep je ta pogled. Stotine in stotine hiš je posejanih po obeh bregovih Zlatega roga; med njimi pa kipi proti nebu cel gozd slokih minaretov. Bogve kolikokrat sem že sanjal o bajnokrasni Aji Sofiji: tam-le gori se mi smeje z griča. V

Konstanca: Ovidijev spomenik.

duhu sem si neštetokrat predstavljal rajskolepe sultanove palače: tik ob Bosporu ležita divnokrasni palači Čiragan in Dolmabagče. Izkratka: kar sem nebrojnokrat zrl v sanjah, vse te carigrajske lepote stojé sedaj pred menoj.

Zaradi svoje divne lege se mora Carigrad po vsej pravici imenovati najlepše mesto na svetu, dasi po svojih stavbah zaostaja daleč daleč za zapadnimi mesti. Slavni

pesnik lord Byron je zaklical ves začuden: „Videl sem krasne starodavne Atene, zrl sem divni tempelj v Efezu, obiskal sem Delfi, prehodil sem Evropo od enega konca do drugega, obiskal sem najlepše pokrajine v Aziji — pa ni ga razgleda, ki bi se mogel primerjati s pogledom na Carigrad.“

Sprejmi me torej za nekaj dni v svoje naročje, ti krasno mesto, starodavni Byzantion, turški Stambul, grška Κωνσταντινούπολις, slovanski Carigrad! Bog s Teboj: Allah bereket versün!

Ukrkali smo se ob obrežju. Samo rumunske ladje in pa nekatere francoske imajo namreč pravico, da pristanejo neposredno ob obrežju; druge ladje pa se morajo usidrati daleč od njega. Nebroj ljudstva, pred vsem seveda postreščkov, stoji na kamnitem nasipu. Zdi se ti, kakor da bi zrl na jezero rdečih fesov. Že od daleč kričé in mahajo nad potniki; ko pa mornarji zvežejo ladjo po mostu z bregom, se ta kričeča truma kakor divja razlije po krovu. Krepko moraš držati svoj kovčeg, da ti ga ne iztrgajo iz rok. „Signor“, „monsieur“, „mein Herr“ in ne vem kako še, vpijejo nad teboj, in s skrajno težavo se jih ubraniš, da te ne pomečkajo. — Enemu izmed njih izročim svoj kovčeg, potem pa rijska skozi nadležno množico v „douane“¹⁾, kjer mi pregledajo potni list in prebrskajo prtljago. Zlasti volkovi so menda na knjige, naj bodo že te ali one vsebine. Zato sem jih bil že prej previdno vtaknil v žepe, katerih dosedaj še ne pregledujejo.

Po ozkih, zakrivljenih ulicah slednjič dospem v Galati do hotela, v katerem sem usidral svojo barko.

(Dalje.)

¹⁾ Mitnica.

Kako prezimujejo metulji?

Priobčil Mihejev.

V velikem redu žuželk ali žužkov (insecta) je pač najpopolnejši in najzanimivejši razred metuljev.

Metulji so nam prikupni radi svoje zanimive preobrazbe, radi prekrasnih, živih barv, ki se jim razlivajo po finih, žilastih krilih, in radi mičnega, nekako brezskrbnega letanja in življenja.

Izvestno je baš dopadenje, ki ga imamo nad temi lahkoživimi, lepimi živalicami, mnogo pripomoglo do tega, da je veda o metuljih zelo napredovala. Ta veda se zove lepidopterologija (lepidoptera = metulj: iz λείπς = luska, in πτερόν = krilo) in je posebno razvita na Nemškem in na Angleškem, kjer imajo že skoraj v vsakem večjem mestu celo posebno društvo, ki se teoretiško in praktiško peča z vzgajanjem metuljev.¹⁾

Morda bi kaka drobtina iz te vede zanimala tudi brave „Dom in Svet“ove? No dobro! Zimskemu času primerno povejmo ob kratkem nekaj o prezimovanju metuljev!

Splošne opombe.

Če pravimo: prezimovanje metuljev, moramo to prav umeti. Izkušnja in veda namreč učita, da prezimuje le nekaj metuljev kot takih. Razločevati treba med besedo metulj, kadar jo rabimo kot skupno ime, označujoč ž njo razred žuželk, in med isto besedo, kadar nam služi kot izraz za posamezno, popolno razvito žuželko te vrste.

Metulji (kot razred) so namreč — kakor je znano — žuželke popolne preobrazbe in morajo, preden se razvijejo, trikrat docela izpremeniti svojo podobo. Oplojena metu-

ljeva samica znese izključljivo pri vseh vrstah jajčka; iz teh se izvalé črvaste ličinke ali gosenice, ki se gibljejo, jedó in rastó; le-té se zopet izpremené v bube, obdane s trdo, roženo skorjo, ki ne rastó in se ne premikajo; iz bub se končno izleže popolna žuželka, metulj, ki se dalje plodi.

Tako razločujemo torej pri metuljih štiri dôbe ali štadije: dôbo jajca, gosenice, bube in popolne žuželke ali metulja.

Prezimovanje se vrši v vseh teh navedenih štirih dôbah ali oblikah, in gotove, posamezne vrste prezimujejo različno v tem ali onem štadiju.

Vobče velja za določitev, kako, oziroma v kateri podobi prezimi kaka vrsta metuljev, sledeče navodilo:

Ako se prikaže metulj meseca marca, aprila ali majnika, je prezimila nedvombeno njegova buba. Pri oni vrsti, pri kateri izletava metulj v juniju, juliju ali avgustu, je prezimila njegova gosenica, ki je spomladi dorasla in se zabubila. Kjer pa vidimo popolnega metulja izleteti šele jeseni, tam smemo trditi, da so prezimila jajčka, in je gosenica do poletja dorasla ter se zabubila. Le malo število metuljev dnevnikov opazimo v prvih pomladanskih dneh, ko leži še sneg na senčnatih krajih, in ko jim nudi le semintja kaka trobentica, teloh ali razcvetela vrbova mačica neznatne hrane, da se preživé: o teh izpričujejo obledele in izprane barve in često raztrgana krila, da so preспали zimo kot metulji v kakem skritem kotu ali razpoki.

Opomniti pa treba, da velja to navodilo zagotovo le pri onih vrstah metuljev, ki imajo vsako leto en sam zarod ali generacijo, ki se torej le enkrat na leto preobrazijo od jajčk do popolnih žuželk, in pri katerih se razviti metulji prikazujejo vsako leto vedno ob gotovem času. Poznamo namreč več vrst metuljev, zlasti dnevnikov, pri katerih se preobrazba vrši po dvakrat na leto in, ako je vreme ugodno, včasih celo po večkrat, tako da se n. pr., če je prizimila buba, prikaže metulj v majniku; le-ta naleže jajčk; gosenice so potem popolnoma dorasle junija; v avgustu izleti metulj drugega zaroda; le-ta znese zopet jajčka, in druge gosenice dorastejo v sep-

¹⁾ Tudi literatura v tej stroki je zelo obsežna. Temu se ni čuditi, saj poznamo dosedaj v Evropi že 6062 vrst metuljev, katere pregledno tako-le razdeljujemo:

Papilionidae (dnevniki)	456	vrst
Sphingidae (veščeci)	193	„
Bombicidae (prelci)	374	„
Noctuidae (sovke)	1027	„
Geometridae (pedíci)	799	„
Pyralidina (véšče)	647	„
Tortricina (zavijáči)	653	„
Tineina (môlji)	1809	„
Pterophorina in alucitina (pérnjaki)	104	„

Število metuljev v drugih delih sveta še ni tako določno dognano. Ceni se pa vsaj na 100.000 vrst.

tembru in oktobru, tako da prezimijo zopet bube.

Pri takih vrstah torej za presojo prezimovanja ni merodajen čas izletavanja metuljev. Motil bi se pa oni, ki bi menili, da te vrste nedosledno prezimujejo, enkrat n. pr. kot bube, drugo leto morda kot gosenice itd., kakor se je že ravno razvila njihova zadnja preobrazba. Temu ni tako, ampak vsaka vrsta prezimi redno le v gotovem štadiju tako, da če zadnji jesenski zarod dotičnega gotovega štadija preobrazbe ne doseže, ne more prezimiti, ampak pogine.

Navadno prezimujejo posamezne vrste metuljev po enkrat, in to redno brez izjeme, naj prezimujejo kot jajčka ali kot metulji. Vendar pa je tudi nekaj vrst, pri katerih gosenice ali bube redno po dvakrat prezimujejo. Natančnejši popis in pregled le-teh navedemo pozneje v dotičnih oddelkih.

Izjemoma se dogaja, da se pri nekaterih vrstah, pri katerih so prezimile bube enkrat ali dvakrat, ne izvalé metulji iz vseh prezimelih bub obenem, temuč da iste še tretji-krat, da — kakor je izkušnja pokazala — celo do šestkrat prezimé, potem se pa še vseeno izleže iz njih popoln, normalno razvit metulj.

Kaj je temu vzrok, tega veda doslej še ni dognala. Domnevajo pa, da je na ta način poskrbela narava za to, da rod nikdar popolnoma ne izumre. Kajti za slučaj, da bi — vsled kateregakoli vzroka — prvotno izleženi zarod ves poginil, ostane v drugih bubah še vedno nekaka rezerva. Tudi za to je na ta način poskrbljeno — pravijo — da rod ne oslabi ali degenerira. Ploditi bi se morda moral sicer slučajno in izjemoma zarod med seboj, kar bi pa po naravnem, dognanem zakonu povzročilo, da bi se zarod tako pokvaril, da ne bi naraščaj imel več življenske moči v sebi. Taka, vsekako mogoča degeneracija, je z večkratnim prezimovanjem nekaterih bub preprečena.

Ta razlaga je kolikortoliko primerna in verodostojna, zlasti še zato, ker se omenjene izjeme v prezimovanju dogajajo navadno le pri vrstah, ki imajo največje, najlepše, a obenem pa tudi najredkejše metulje.

Toliko opazk o prezimovanju vobče zadoščuj! Preglejmo sedaj natančnejše posamezne dôbe metuljevih preobrazb.

Jajčka.

Takoj po oplemenitvi prične metuljeva samica polagati jajčka. Oplemenjene pa so pri metuljih skoraj vedno vse samice, in to

zelo kmalu, ko so se komaj izlegle iz bub. Dognano je namreč, da je metuljevih samcev vedno veliko več in da so isti živahnejši nego samice, katere so mnogo bolj okorne in lene, da, pri nekaterih vrstah celo brez kril.¹⁾ — Jajčka so drobna in obilna, in samica jih znaša zmerom na takih krajih, kjer mlade gosenice takoj najdejo primerne hrane²⁾, torej navadno na perje ali listje dotične rastline, s katero se potem hrani gosenica, in sicer to večinoma na spodnjo stran, kolikortoliko skrito ter v sledečih oblikah:

a) posamezno, čeprav je morda več jajčk na enem in istem listu (n. pr. repni belín, *Príeris rápae*);

b) kupčkoma v vrsti redno drugo poleg drugega (n. pr. glogov belín, *Apória crataégi*);

c) kupčkoma, a neredno, kakorkoli že (n. pr. veliki koprivar, *Vanessa polychlóros*);

d) zlepljena skupaj z nekakim nerastoplenim klejem (n. pr. prsteničar, *Gastrópacha neustria*);

e) prevlečena z dlakami, koje ima samica na zadku (n. pr. gobovec, *Ocnéria dispar*).

Iz tega, kar smo povedali, je pa jasno, da pri onih vrstah, pri katerih prezimujejo metulji kot jajčka, samica po naravnem nagonu le-teh ne znese na listje in perje, ker bi bila jajčka tako izročena usodi jeseni ali pozneje odpalega listja in bi le po ugodnem, a najbrže redkem naključju prišla na primerno rastlino. Pri takih vrstah znaša samica jajčka navadno na veje, v razpoke ali na skorjo debel. Taka zalega je baš zato tudi ponajveč zlepljena s klejem ali prevlečena s samičinimi dlačicami. Ta oblika ji je nekako v obrambo proti raznim nezgodam, zlasti proti zimskim neprilikam. — Obenem pa treba zopet poudariti, da sneg in zimski mraz sama na sebi ne zatareta življenskih jajčkovih moči, marveč da sta celo pogoj dobre prezimitve jajčk in tako neposredno ohranjata zarod. Jajčka potrebujejo namreč potrebne mokrote, in to jim daje sneg. Mraz pa preprečuje, da se ne izvalé gose-

¹⁾ Glej o tem zanimivo razmotrivanje pri Dr. M. Standfuss-u: „Handbuch der paläarktischen Gross-Schmetterlinge für Forscher und Sammler“, Jena 1896. Odstavek VI: Das Zahlenverhältnis der beiden Geschlechter einer Art —, kjer je po mnogih poizkusih z različnimi vrstami utemeljeno povprečno razmerje 100 samic: 105 do 107 samcev metuljev.

²⁾ Glej: Pokorny-Erjavec: Živalstvo. — V splošnem popisu metuljev.

nice prezgodaj, marveč šele tačas, ko je zanje v naravi dovolj primerne hrane. Kdor se torej bavi z vzgajanjem metuljev in hoče, da mu jajčka dobro prezimé, imej ista vedno na mrazu, morda najbolje na prostem ali vsaj na zraku in jih vrhutega večkrat z vodo ali še bolje, s snegom poškrôpi! Drugače se mu ne bode sploh nič izvalilo ali, če se mu bode kaj, se bode prezgodaj, tako da mu zalega od lakote in slabosti pogine.

Omenimo le še, da so poizkušnje pokazale, da se v nekaterih jajčkih že pred zimo pravzaprav izvalé gosenčice, ki pa ostanejo vendar-le celo zimo v tesni jajčni lupini. Šele ko zadobé spomladi solnčni žarki nekaj več moči, in poženo rastline mlado in sočno brstje, še-le tedaj prejé drobno bitje tanko lupino in prične, kakor bi hotelo popraviti, kar je zamudilo, s čudovito hitrostjo jesti in se dalje razvijati.

V obliki jajčk prezimé naslednji naših navadnih metuljev.

- Anisopteryx aceraria¹⁾ — javorov pedic
- Asteroscopus sphinx — sfingina sôvka
- Bombyx mori — svilni prelec
- „ populi — topolov prélec
- „ neustria — prsteničar
- „ catax — trnjev prélec
- Catocala electa — vrbov trakar
- „ elocata — topolov trakar
- „ fraxini — modri trakar
- „ nupta — rdeči trakar
- „ paranympa — rumeni trakar
- „ sponsa — temnordeči hrastov trakar
- Cheimatobia brumata — mali zimski pedic
- Cnethocampa processionea — sprevodni prélec
- Colias Hyale — bledorumeni deteljnik
- „ Edusa — postiljon
- Dichonia aprilina — sôvka
- Eugonia alniaria — jelšev pedic
- „ erosaria — hrastičev pedic
- „ quercinaria — hrastov pedic
- Hesperia comma — mala vejica
- „ sylvanus — velika vejica
- Hibernia aurantiaria — rumenkasti zimski pedic
- „ defoliaria — veliki zimski pedic
- Himera pennaria — jesenski pedic
- Mania Maura — črni trakar
- Miselia oxyacanthae — glogova sôvka
- Ocnieria dispar — gobovec
- Psilura monacha — smrekov prelec.

Gosenice.

Oplemenjeno jajce izgubi tretji ali četrti dan svojo prvotno, nekako prozorno barvo ter postaja vedno temnejše. Jajčka pa, ki so brez življenske moči, ostanejo dalje časa vedno enaka, potem pa upadejo in se popolnoma usušé.

V četrtem tednu je v jajčku mlada gosenica gôdna; zdaj prejé tanko lupino, se izmota iz tesne celice ter prične takoj s čudovito hitrostjo jesti in rasti. Zanimivo je, da so mlade gosenice zelo gibčne in živahne ter da se mnogo teh sicer nežnih in občutljivih živalc zaprede in zarine v trdo listje, popke itd.

Dôba gosenice do popolnega razvoja in izpremembe v bubo je pri raznih vrstah metuljev zelo različno dolga; navadno traja dva do tri mesece, pri moljih redno manj, nasprotno pa pri onih vrstah, pri katerih prezimujejo gosenice, do deset mesecev; pri nekaterih vrstah dorastejo gosenice stoprv po preteku enega leta ali v še daljšem času. Tako n. pr. doraste velika gola gosenica vrbovega zavrtača (*Cossus ligniperda*) še-le v dveh ali treh letih. Med tem se gosenica večkrat leví, to je premeni svojo prejšnjo kožo. Kakor že rečeno, gosenice čudovito hitro žró ter rastó, in jim postane zato kmalu prvotna koža pretesna. Kadar se to zgodi, preneha živalca jesti ter se s trebušnimi nogami trdno oklene kake vejice ali trde stvari; zunanja koža se napne in usuši, trebušni deli se razširijo, za staro glavo se napravi nova, večja, z močnejšimi čeljustimi. Gosenica se prične z životom premikati, napenjati in otresati, dokler prejšnja koža, navadno pri glavi, ne razpoči podolgem, na kar se iz nje polagoma izmota živalca v novi, večkrat popolnoma drugače pisani in ohlapnejši koži. Pri tem levenju izgubé često kocinaste, kosmato-bradavičaste in bodičaste gosenice svoje prvotne kocine in bradavice, tako da le večšak po gosenicah lahko zanesljivo razločuje in presoja posamezne vrste metuljev.

Navadno se gosenice levé štiri do petkrat, in to po preteku vsakih šestih do štirinajst dni; izjemoma se nekaj vrst leví samo dvakrat, nekaj pa celo sedemkrat.

Toda odgovorimo že na vprašanje:

Katere vrste metuljev prezimujejo v podobni gosenic, in kakó se vrši to prezimovanje?

Pravilno in splošno lahko trdimo, da prezimujejo v tem štadiju vse one vrste, katerih gosenice ob nastopu zime še niso tako daleč razvite in dorasle, da bi se mogle zabubiti. To je popolnoma naravno, ker poide le-tem pozimi vsakršna hrana ali pa je vsaj ne morejo dobiti tako redno in obilno kot poprej.

Prezimovanje gosenic samo pa se vrši izvečine tako-le: Koncem, morda tudi že

¹⁾ Navajamo latinska imena na prvem mestu, ker so bolj obče znanstvena. Slovenska so tuintam stvor pisateljev. — Pis.

sredi jeseni, preneha gosenica redno, skoraj bi lahko dejali — neprenehoma žreti; le tuintam kaj malega ugrizne; sploh postane nekako lena in se očitno krči. Polagoma si napravi površen zapredek ali pa se zarije v zviti list, v skorjo, v razpoke ter v mah na rastlinah ali pa zleze, oziroma se spusti po nitki na tla, kjer si najde v listju, v mahu ali v kaki luknji varen in skrit kotiček. Tu sčasoma nekako otrpne in ostane taka celo zimo. Ako pa je zima mila, in če imamo nekaj časa par stopinj toplote, se ožive tudi gosenice, da, nekatere prilezejo celo iz svojih skrivališč in glodajo pomalem velo perje ali osušene rastline. Ko se pa vreme izpremeni, se zopet umaknejo v varna zavetja, ako jih — kar se često zgodi — ne prehitita in ne uničita naenkrat nastala ostra burja in mraz. To opazamo zlasti pri onih vrstah, pri katerih gosenice gledé hrane niso baš izbirčne, marveč objedajo razne rastline (polifagi), dočim pri onih vrstah, pri katerih se hranijo gosenice le z eno samo, oziroma z gotovo rastlino (monofagi) in so torej bolj občutljive, iste redno celo zimo prebijejo brez vsake hrane v svojih zavetiščih. Le-te se tudi spomladi dolgo časa ne prikažejo, dočim gosenice polifagov, h katerim spadajo izvečine vse vrste, ki se hranijo z nižjimi rastlinami, že v prvih pomladanskih dneh redno lahko opazimo.

Večinoma prezimujejo poldorasle gosenice; le pri onih vrstah, pri katerih polagajo samice jajčka bolj pozno v jeseni, in se vendar še pred zimo izvalé gosenčice, prezimujejo le-te prav majhne, nekatere celo preden so se prvokrat levile. Kot izjemi na-

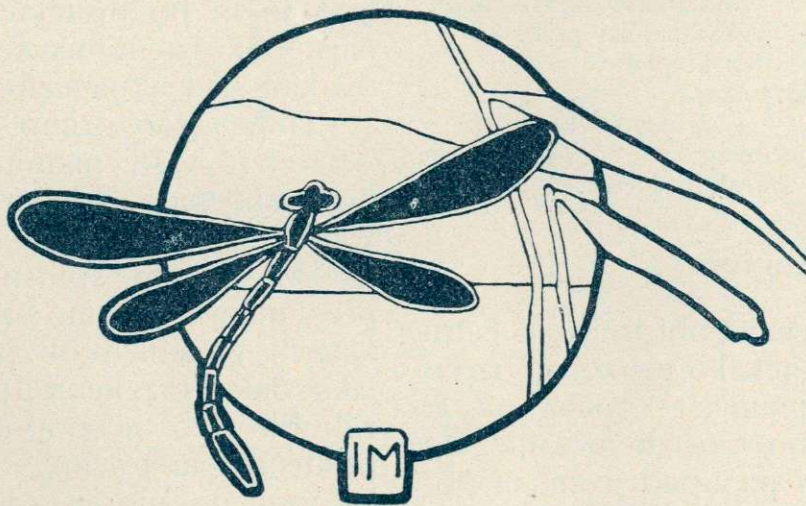
vedemo le kopinjevega prélca (*Bombix rubi*) in debeloglavca (*Carterocephalus Palaemon*), pri katerih pa prezimuje gosenica popolnoma dorošla in se zabubi še-le spomladi potem, ponajveč kar v prezimovališču.

Gosenice prezimujejo navadno posamično. Nekatere vrste si napravijo nekako umetno ležišče in zavetišče, deloma tako, da zvijó kak list, ki jim daje obrambo proti burji, snegu in sovražnikom, deloma tudi tako, da si napravijo iz nitk nekaj zapredek. Tako n. pr. gosenica velikega zimoródka (*Limenitis populi*) ogloje pero po sredi, ga zvije umetno in trdno skupaj kakor v smodko in prezimi v njem tako, da gleda le konec zadka iz odprte cevi, dočim si napravi na primer gosenica temno-modrega ledeničarja (*Limenitis Camilla*) močan zapredek v kaki drevesni rogovili.

Pri drugih vrstah zopet prezimujejo gosenice skupno, naredivši si skupen zapredek med listjem ali v mahu. Spomladi pa gosenice teh vrst ne ostanejo več dolgo skupaj, temuč se kmalu razidejo ter živé in se tudi zabubijo posamično. V pregledu spodaj so te vrste označene z *.

Večinoma prezimijo gosenice samo enkrat, to je, prebijejo samo eno zimo na popisani način in se potem spomladi dalje razvijajo in končno zabubijo. Omenili pa smo že začetkoma, da imamo nekaj vrst, pri katerih gosenice redno ali pa tudi le izjemoma dvakrat prezimijo; to so, kakor iz navedenega lahko izvajamo, one vrste, pri katerih traja dôba gosenice do popolnega razvoja več nego deset mesecev. Te vrste smo niže v pregledu zaznamovali z **.

(Konec.)

Spomin na malo Božo.

Črtica. — Spisala Marija.

Dolgo je že tega, dolgo! Postaral sem se od tedaj, lasje so mi skoraj osiveli — a one dôle svojega življenja se vendar tako živo spominjam, kakor da je ravnokar minula. — —

Čestokrat se ustavim pred to podobo in zamaknjen zrem v teh dvoje modrih očesec, v katerih se zrcali vsa čistost in miloba otročje duše; v ta dražestni obrazek, na katerem poigrava radosten nasmeh; ta usteca, nudeča se sleherniku v nedolžen poljub!

„Boža, moja nenadomestljiva Boža!“ je zapisala pod sliko ljubeča roka z odločnimi črkami. — V duhu pa se mi prikaže živa podoba nežne, ljubke deklice, kakršno sem videl prvič in — leto nato — zadnjič v svojem in njenem življenju — — —

Da, da, dolgo je tega, kar sem se v malem, prijaznem mestu naselil kot zdravnik.

Že teden dni je visela nad hišnimi duri dvonadstropne hiše ploščica z napisom: Med. un. dr. Daniel Beč. A še nihče ni zahteval pomoči novega zdravnika. Tolažil sem se, da si polagoma že pridobim zaupnost ondotnih prebivavcev — ter da je vsak začetek težaven — —

Tako sem lepo poletno jutro zatopljen v neko zdravniško knjigo slonel ob pisalni mizi, željno pričakujoč, da mi mila usoda privede prvega pacienta —: kar nekdo potrka.

Vrata se odpro, in v sobo stopi mlad, čvrst človek, v čigar obrazu sem na prvi hip videl nekaj znanega.

Preteklo je nekoliko trenutkov — in še sva si stala molčé nasproti.

„Bog te živi, Daniel, zopet te vidim!“ je vzkliknil naenkrat veselo prišlec in hitel podajati mi roko. „Lastnim očem nisem verjel, ko sem v časnikih ugledal tvoje ime — ime novega našega zdravnika! — No, sedaj pa sem tu, da se prepričam, je-li oni Daniel Beč res moj nekdanji prijatelj! Hvala Bogu, res je! Vesele ure še preživiva skupaj!“

„Metod, ti si?“ sem se začudil jaz, motreč nenavadno krepko, a elegantno postavo nekdanj šibkega prijatelja in sošolca z gimnazije. — „V istini, močno si se izpremenil!“

„Verujem — pa saj si se ti tudi. Samo tvoj pošteni obraz je ostal nekako tak, kakršnega se spominjam izza davnih dni“, je dejal hudomušno, da sem se nehoté moral smeјati svojemu „poštenemu obrazu“.

„Povej mi, dragi prijatelj, kakšno naključje te je privedlo ravno v naše mesto, in kako si preživel ves čas, odkar sva si slednjič podala roke?“ — Še vedno se je dobrovoljno smeјal; sedel je v naslonjač, katerega sem mu ponudil, in pristavil je: „Prav rado veden sem na izpoved o dolгих desetih letih tvojega življenja!“

„Ali si mar tudi ti prištet v število tukajšnjih prebivavcev?“ sem vprašal prijatelja iznenaden ter pomaknil svoj stol poleg njegovega.

„I, seveda!“ je pritrdil, ko si je prižgal smodko. — „Kakor se gotovo še spominjaš, sva srečno prestala maturo, ko mi je nenadoma umrl stric. Umrl je brez oporoke — in jaz sem bil edini sorodnik bogatega moža; tako je postalo lepo premoženje s Selskim gradom — dobro četrť ure hodá odtod — moja last. — Tačas nisem imel ne trohice pojma o gospodarstvu. Dal sem torej veliko posestvo in grad začasno v najem in sem še tisto leto odpotoval v Brno na ekonomično šolo, da si pridobim potrebnih vednosti. V teku dveh let sem se vrnil kot mlad graščak na novi svoj dom, ter prevzel veliko gospodarstvo. Zlahka sem se privadil vsemu, tako da sem se čestokrat čudil sreči, zvesti tovarišici na potih mojega življenja. — Pred šestimi leti sem se seznanil z mlado varovanko pokojnega strica. Kaj naj ti nadrobno opisujem srčne nagibe, katere sva v kratkem goјila drug do drug? Prijatelj, saj to je stara pesem:

v različnih, a vedno novih variantah se ponavlja v mladih srcih! Bodi ti dovolj, če ti odkrito povem, da sem danes najsrečnejši mož in oče na svetu!“ ...

Obmolknil je. — Zamislil se je menda v svojo srečo; oči so mu žarele, tiha radost mu je legla na obraz.

„Ti pa si še vedno samec?“ je vprašal poredno, se malo namuznil in spustil gost oblak dima v zrak. —

„Sem in menda ostanem! Doživel sem nekoč žalostno izkušnjo — in tedaj sem se zaprisegel, da posvetim svoje življenje edino le trpečemu človeštvu v korist, in to do zadnje svoje moči, da lajšam gorje svojim bratom! — Ne poprašuj me po preteklosti, katero sta grenila le trud in skrb in zopet skrb in trud! Čemu naj ti slikam skromno-barvno življenje svoje? Veruj mi le, prijatelj, da se od srca veselim mile tvoje sreče!“ —

„Oho! Zase si menda črnogledec! No, tacega te včasih vendar nisem poznal! — Čakaj, za leto dni bodeš govoril morda drugače o svojem in o življenju sploh; to bodi moja skrb!“ —

Jel se je odpravljati. Pristavil pa je še: „Želim, da se prav kmalu prikažeš v Selskem gradu, katerega si lahko notiraš med vsakdanje svoje obiske — a privatne! Bog varuj zdravniškim potom!“

Odšel je veselo žvižgaje po stopnicah. Stopil sem na balkon ter zrl za odhajajočim prijateljem.

„Da bi ti pač vedno tako žarno svetila življenja sreča!“ — —

Že na večer istega dne so me klicali k bogatemu veletržcu, da mu uravnam zlomljeno nogo. Nekaj dni nato sem imel že izdatno število pacientov — —

Preteklo je štirinajst dni, odkar me je prijatelj Metod iznenadil s svojim obiskom, ko sem vročega popoldne zamišljeno korakal ob široki reki navzgor proti Selu. Hodil sem pičle pol ure, preden sem vstopil v velik park, na pot, široko nasuto z belim peskom. Ob obeh straneh so se košatile v redni vrsti starodavne lipe ter mogočno nad menoj razprostirale košate veje. Nekako v

sredi divnega vrta je bil napeljan mal vodometa. Akacije ob njem so osipale svoje belo cvetje v njegovo čisto vodo. Rahlo šumenje dreves, mamljivi vonj raznovrstnih cvetic, skrivnostni mir in tihota, — vse to je blagodejno vplivalo name, tako da sem ves zadovoljen stopal skozi lipovi drevored, proti gradu.

Tu se mi nehoté ustavi noga; oko mi dopadljivo obstane na mičnem prizoru, ki sem ga uzrl iz parka.

Na vrhnji stopnjici okusno zgrajenega paviljona, pod veliko, platneno, rdeče obšito streho je stalo zamišljeno dekletce komaj štirih vigredi. Rumeni lasje so se ji usipali v gostih kodrih na ramena in silili v drobni obrazek, da je nevoljno otresala z glavico ter si tupatam pogladila nadležneže raz čelo. Veliko, modro oko ji je počivalo na razbiti punčki v njenem naročaju; pomilovaje je pritiskala k sebi žrtev nemile usode.

Pod stopnjicami je stal velik pes-bernardinec, nepremično zroč navzgor k otožni svoji gospodinji — kakor bi izražal najglobokejše sožalje zbok velike nesreče, ki je zadela njeno punčko.

Ne vem, kako dolgo bi bil zrl to ljubko dekličino podobo. Vtisnil sem si jo tako živo v spomin, da jo menda ne pozabim do konca svojih dni — —

„Ha-ha, ali tudi ti žaluješ nad bridko izgubo, katera je zadela Božo in Harasa? Bog te sprimi na mojem domu!“ Tak glas sem nakrat začul. Bil je Metod, ki je hitel iz paviljona meni naproti. „Saj sem te sleherni dan pričakoval — a zaman! Menil sem, da si vnovič pozabil name!“ je očital ...

Opravičeval sem se in zagotavljal, da se v prihodnje gotovo poboljšam. — Vtem je že priskakljala mala deklica, ter mi podala roko, kakor da sva si že stara znanca.

„To je moja Boža!“ je dejal Metod malo ponosno in dvignil je hčerko visoko v zrak, da je radostno vzkliknila:

„Še, še, atek — prosim, še!“

No, atek ni uslišal njene prošnje, marveč je oddal lahko breme varihinji, s katero je v Harasovem spremstvu izginila v parku.

Potem mi je jel prijatelj razkazovati svoje veliko posestvo, ki se je za gradom širilo daleč naokrog. No, najbolj povšeč mi je bil grad sam. Fino, a vendar tako domače opravljen, je pričal, da vlada v njem pridna, razumna ženska roka.

„Moja Zora“ — tako mi je predstavil Metod vitko ženo zanimivega obraza, temnih las, modrih oči. Lahno se je priklonila, ko

Naglo mi je potekel tisti dan v prijetni družbi Metodovi in njegove gospe Zore, v kateri sem spoznal ne le vrlo gospodinjo, temuč tudi duhovito, vseskoz olikano ženo.

Mala Boža je bila že davno voščila „lahko noč“ mamici, ateju in slednjič „gospodu doktorju“, kateri si ni mogel kaj, da je nebi bil poljubil na nežno čelo —: ko me je spremil Metod skozi temni park do izhoda.

Ob Bosporu.

sem imenoval svoje ime, in se malo, a tako prijazno nasmehnila, da isti hip nisem kar nič več dvomil o prijateljevi besedi, da je najsrečnejši soprog na svetu.

„Metod mi je čestokrat pravil o vas, gospod doktor“, je dejala ljubeznivo; „a da mi je čast osebno spoznati prijatelja mojega soproga, to me srčno veseli!“ Podala mi je belo roko, katero sem poljubil.

„Dom in Svet“ 1902, št. 3.

„Kako si srečen!“ sem mu šepnil pri slovesu. — „Ko bi ti ne bil tako iz srca vdan, gotovo bi te zavidal! Prijatelj, ti si zares našel srečo!“

„Pa si še ti ustanovi tako srečo!“ je odvrnil smeje se.

Zmajal sem z glavo, krepko stisnil njegovo desnico, ter hitel v mirno noč, proti tihemu svojemu domu. — — —

Reči moram, da sem na Selskem gradu preživel najlepši čas svojega samotnega življenja; in če trdim, da sem bil le-tu priča popolni družinski sreči, kakršne si do tedaj niti namišljal nisem — govorim samo resnico.

Po trudapolnih dnevih svoje prakse sem se marsikateri večer ohladil, razvedril in odpočil na Selu. Posebna prijatelja sva si postala z malo Božo.

„Gospod doktor!“ je vzkliknila veselo in radostno tlesnila z ročicama vsakokrat, kadar je zagledala, da sem se prikazal iz gostozaraslega parka. Podala mi je vselej vljudno roko ter jela v svojem nedolžno-otroškem načinu natančno razpravljati vse novosti od zadnjega mojega obiska. Da je na primer njena varihinja Marjeta ušila novi punčki krilce; da je atek včeraj z lova prinesel veliko žival, katero je hlapec Andrej imenoval zajca — ali kako že; da je Haras že cel dan z doma; da se ji prav toži po njem; in tako dalje, vse v eni sapi. Včasih me je razvedrila tudi s kako pesmico. Čudil sem se zvonkemu glasu in točnosti, s katero je pela. Skratka: bil je to otrok, ki si je moral na prvi hip pridobiti sleherno srce. Kaj še-le srce očetovo in materino! Ah, kako sta jo ljubila, to srečo svojo!...

Prišla je zima. Ž njo so postali moji poseti na Selu redkejši, in ko je zapadel sneg — tisto leto tako visok kot že davno ne —, so prenehali popolnoma. Prav pogrešal sem v dolgih zimskih večerih veselih ur, katere sem preživel v gradu, ter želel skoraj pomladi ali vsaj ugodnejše poti do Sela. —

Slednjič se mi je želja izpolnila! Po dolgem času sem zopet prišel v grad. Veselje male Bože je bilo brezmejno. Privlekla je na dan vse nove igrače, in veselil sem se ž njo, kakor bi bil sam zopet otrok. —

„Gospod doktor“, se je domislila naenkrat, „mamica me je naučila novo pesmico“ —

„Katero je sama zložila in — pomisli, prijatelj — celo sama komponirala“, je dostavil Metod s poudarkom.

„Naj jo zapojem!“ je prosila Boža, pogledala me nekako skrivnostno in nagnila sramežljivo kodrasto glavico.

„Daj, le zapojčkaj, slavček mali! To mora biti lepa pesmica!“

Pa se je oglasila mala Boža in zapela tako milo, tako nežno, kakor še nikoli prej. Bila je preprosta pesmica o „mladi Slovenki“, a v njenih otroških ustecah tako presrčno-lepa. Zamaknjen sem zrl v to dete, ko je pelo:

Deklica sem majhna, mlada,
komaj vem še, da živim,
imam ata, mamu rada:
kruhek svoj od njih dobim!

Bogek mene je ustvaril,
deklica da pridna bom,
srček mal mi je podaril,
da ljubila bom svoj dom!

„Saj še nisem končala, atek“, je hitela, ko ji je Metod s poljubom zaprl glas. In nadaljevala je z vso vnemo:

Drobne moje so ročice,
um moj ves otročji še,
vse otročje moje lice,
jezik pa — slovenski je!

Če mi Bogek dá živeti,
če za petje grlo bo,
le slovenske hočem peti,
kot jih mamica pojó!...

V očeh gospe Zore so blestele svetle solze sreče, in Metod je radostno dvignil svojo ljubljenco v naročaj.

„Glej, prijatelj, to je moja sreča“ — je dejal ginjen. In poljuboval je nežno glavico hčerkinjo.

Meni pa je postajalo tako tesno — tako čudno tesno pri srcu, ko je obmolknil naš ljubki „slavček“.

Prihodnjega dne zarana sem se imel odpeljati v dobre tri ure oddaljeno vas; poslovil sem se torej nekaj prej kot navadno. Še nikoli se ni Božica tako presrčno poslovila z menoj kot tisti večer. —

Že proti noči drugega dne se ustavi pred mojim stanovanjem voz. Nisem imel prilike premišljevati, kaj utegne to pomeniti, kajti isti trenutek je stal pred menoj prijatelj Metod.

„Božena je obolela“ — je izpregovoril zamolklo; „menim, da storiš najbolje, ako se takoj odpelješ z menoj!“

„Kaj, Boža? Za Boga, kaj pa ji je?“ sem vprašal prestrašeno.

„Zjutraj je vstala — blede, trudna in je tožila, da jo boli glava. Nerada, a vendar se je vrnila v posteljo, kjer je postajala vedno bolj nemirna. Dvakrat sem že poslal pó-te, a te ni bilo dobiti.“

„Da, bil sem z doma —“

„Po četrty uri popoldne“, je nadaljeval, ne da bi mi pustil izgovoriti, „jo je jela tresti mrzlica, in od tedaj revše ne more več redno sopsti.“

Ogrnil sem suknjo, in kakor bi trenil, sva sedela na vozu. Urno je šlo proti Selu.

Kako sem se zavzel, ko sem zagledal Božo vso izpremenjeno! S strahom je obračala oči vame, ko sem jo prijel za razbeljeno ročico. Takoj sem spoznal, da tiči bolezen v grlu. Po natančnejšem preiskovanju sem zapazil s strahom znamenja hude davice. Brzo sem se odpeljal v mesto po zdravila, saj nisem imel niti enega trenutka odveč...

Proti jutru se je pomirila. Malo potolažen sem se vrnil domov, da opravi najnujnejša opravila.

Ob enajsti uri popoldne sem stal zopet v spalnici dekličini, poleg njene postelje. Ni me spoznala. Treslo se je vitko telesce, in milo je ječala... V neizrekljivi bolesi je vila ljubeča mati roke. Metodu so stale na čelu debele znojne kaplje. Napel sem še enkrat vse svoje moči, da rešim ljubljeno življenje. In res se je plegla mrzlica, da mi je Metod hvaležno stiskal roke.

A z večerom se je prikazala mrzlica zopet, mnogo hujša od prve. „Daniel“, je dejal Metod z neznanim glasom, „Daniel, dozdeva se mi, da moja sreča razpada!“...

„Rešite nama Božo, najino dete, rešite jo, gospod doktor!“, je ihtela nesrečna mati. „Ne, ne, saj ne sme umreti — o usmiljeni Bog!“ — —

Kako rad bi bil tedaj odstopil polovico vsega, kar mi je bilo drago, za oboževano bitje, kateremu je potekalo mlado življenje!

„Boža, sladka moja Boža!“ je klicala nesrečna gospa, ko je deklica uprla zadnjič kalno oko v ljubljeno mamico. A čula tedaj ni več! — Nepoznan izraz ji je izpremenil upadli obrazek, krčevito se je potegnilo vitko telesce — zlata sreča roditeljev, mala Boža, je ležala mrtva na beli blazini — —

Na nebu se je utrnila mala, skoraj nevidna zvezdica, ravno ko je njena dušica poletela iz zidovja Selskega gradu v brezmejno prostost jasnega neba.

Gospa Zora se je zgrudila brezzavestna poleg mrtvega otroka — Metod je jokal, da mi je pokalo srce...

Na jutro se je pomikal od grada skozi park mrtvaški voz —: peljali so Boženo iz rodne hiše na pokopališče v mrtvašnico —

Nesrečna mati ni preživela baš za dolgo smrti nad vse ljubljene otroka. Že na jesen so jo položili k večnemu počitku poleg njene Bože. — V teku enega leta se je postaral Metod tako zelo, da ni bilo spoznati v njem nekdanjega selskega graščaka. Spomini na izgubljeno srečo mu niso pripuščali nadalje bivati v prostorih, ki so pričali o jasnih dneh njegovega življenja. — Prodal je posestvo, ter odrinil v tujino...

Pri slovesu da, da — tedaj mi je podaril to sliko, v spomin na njegovo Božo. Stisnil mi je roko in se obrnil v stran, da bi prikril solze na bolestnem obrazu.

„Daniel“, je dejal z negotovim glasom, „sreče ti več ne želim — saj stalne, prave sreče ni na svetu!... Kar se tako imenuje, to je le varljiva veša, ki se prikaže samotnemu potniku v tihi noči. A ko revežu žarna prikazen oslepi oko, ko željno iztegne roki proti njej, tedaj izgine, da se izgubi v noči človeškega trpljenja!“ —

Slovenska književnost.

Zofka Kveder: **Ljubezen**. — 1901. — V lastni založbi. — Tiskala Tiskarna „Edinost“. — Cena 1 K 60 v. — Pisateljica „Misterija žene“ je izdala v tej knjigi nekake dramatiške poizkuse. Šest jih je in vsi imajo to skupno lastnost, da ni v nobenem nič dramatiškega. Sicer so vsepovsod ob začetku napovedane osebe, označeno je pozorišče, določen čas —; daljši dve „drami“ sta prav lepo razdeljeni v „prizore“, vsaka oseba je debelo tiskana, kadar izpregovori, — ali pri vsem tem so vsi šesteri poizkusi le pogovori tu dveh, tam več oseb — in sicer tuintam jako dolgočasni in prisiljeni pogovori. Tudi „Pravica do življenja“ ni drama, čeprav jo pisateljica tako imenuje. Prosim vas, kje pa je v tej „Pravici“ kaj dramatiškega življenja, kaj zapletka, kaj konflikta, kaj razvoja?! Ponikvar, priskuten bogatin, snubi Berto, katera ne mara zanj, v prvem (vsaj posredno, po Zimi) in v četrtem t. j. zadnjem dejanju. Pepi se pa v vseh štirih dejanjih komaj enkrat umori, in še tu se ne ve, za koga: ali za se, ali za sestro! — Takisto nič je v tehničnem oziru enodejanka „Ljubezen“. Nekje smo brali kritiko, kateri se vidi oni zadnji prizor naravnost pretresljiv! Nam se zdi čisto naravnost — smešen... Kako se gospod Koder in gospa Koder pripravljata, da se iz ljubezni do sina zadušita — in pa tisto neslano govorjenje pred smrtjo — ne, oprostite, to je nezmisel!... Toda pustimo formalno plat! Saj se zdi (tudi po opombi v „Predgovoru“), da pisateljica sama ne reflektira na to, da bi jo prištel med resne dramatike. Ona je hotela pač v dialogu in v dramski formi razviti nekaj svoje filozofije, svojega naziranja o svetu in življenju. In proti tej filozofiji in proti temu življenjskemu naziranju moramo vsebolj protestirati nego proti taki ali taki obliki. V Kvedrove filozofiji in njenih nazorih o svetu in življenju ni nič svetlega, nič jasnega. Sam pesimizem in cinizem! Vse na svetu je blato, vse omadeževano, vse podlo... In zopet: povsod samo trpljenje, gorje, prekletstvo... Izhod iz vsega tega pa: resignacija, obup, — propast, pogibel... Oporekamo glasno

in odločno! Tak ni svet, takšno ni življenje, vsaj brez človekove lastne krivde ne! Priznavamo, da je po univerzah mnogo tako lačnih visokošolcev, kot sta Meden in Traven („Zimsko popoldne“), a verjemite: pridnih in poštenih, pa tako zelo lačnih — ni mnogo! Vemo, da je na svetu mnogo zapeljanih rev, kakor je ona „Pri branjevki“ ali morda tudi ona v lascivnem dialogu „Strti“, a zopet verjemite: takih, ki so se skrbno varovale, pa so le bile zapeljane — ni mnogo! — Uverjeni smo končno, da je na svetu veliko veliko gorja, izgub, prevar, odpovedi, veliko tudi nezakriviljenega trpljenja, ali uverjeni smo pa tudi, da vse to ne končava z obupom in prokletstvom, tam, kjer sveti v trpljenje in bolečino kak višji žarek — ne pa samo strast in hlepenje po uživanju, a nad njima razlit cinizem do vsega, kar je človeštvu v pravo tolažbo...

Toliko dovolj o tej knjigi. Prihodnjič bomo podobne „drame“ Zofke Kvedrove ignorirali!

Dr. M. O.

Postojna, nje slavna jama in okolica.

Topografično-zgodovinski opis s slikami. Sestavil Fran Nedeljko. V Ljubljani. Samozaložba. Natisnil A. Slatnar v Kamniku. 1901. 12°. Str. 80. — Ta lična knjižica je spisana kot nekak „voditelj“ za one, ki si hočejo ogledati prirodne znamenitosti notranjskega sveta. G. pisatelj popisuje najprej trg Postojno in njegovo zgodovino, potem pa vodi čitatelja po svetovnoznani Postojnski jami. Iz okolice popisuje še Črno jamo, jamo pri Velikem otoku, Rakovsko dolino in Cerkniško jezero (ponatisnjeno iz „Planinskega Vestnika“), Planino, Mali grad, Haasberg in grad Predjamo, ter sklepa z naštevanjem žuželk, ki žive v Postojnski jami. Ta knjižica je posebno priporočila vredna zaradi sličic, ki so sicer majhne, a večinoma prav lične in natančne. V živem barvotisku vidimo Postojno, vhod v jamo, razvaline gradu na Soviču, vtok Pivke v Postojnsko jamo, Plesišče v jami in razvaline Malega gradu pri Planini. Ker je v jami težavno fotografirati, so tudi druge slike vredne vsega priznanja.

Hrvaška književnost.

O Maruliću. O 400-godišnjici Marulićeve „Judite“ napisao Milivoj Šrepel. (Preštampano iz 146. knjige „Rada“ jugoslavenske akademije). 8°. str. 69. — Še danes se spominjam, kako mi je bilo nekdanj v gimnaziji zoprno ime Marulićevo. Temu so bile krive nekatere manj znane besede, stare slovniške oblike, katere bi bil moral pretolmačiti, največ pa moja lahkomisljena, vihrava narava, katera je v onih letih pač vse kaj drugega želela, kakor pa premišljati starikave, resne verze očeta hrvaškega pesništva. Tako se je pripetilo, da sem Marulića prav za prav še le lansko leto temeljito spoznal; in še le tedaj, ko sem začel mirno prebirati njegova dela, je stopil pred mene v vsej svoji veličini. Vem, da se je tako godilo še marsikom. Še le ob slavnosti štiristoletnice hrvaške književnosti smo spoznali Marulića, in padle so nam luskine z oči, da smo izprevideli, kaj da imamo v Maruliću.

Lanska slavnost je sploh mnogo koristila. Mnogi narodi, kateri so Hrvate poznali komaj po imenu, so zvedeli naenkrat, da so imeli že pred 400 leti svojo umetno knjigo. A tudi doma, kjer se je toliko pisalo, govorilo, predavalo in slavilo, je ta slavnost netila narodni ponos in budila ljubezen do domače knjige in do narodnega jezika. Posebno o Maruliću se je toliko pisalo, da se je moral zanimati zanj tudi oni, kateri ni doslej nič vedel o njem.

Pisalo se je novinarsko, leposlovno in znanstveno. Kot najbolj temeljito in strokovno pisano razpravo moram omeniti ono, katero je napisal naš dobri znanec dr. Milivoj Šrepel. Skrbno in dolgo se je pripravljaj za to študijo.

Dasi je sedaj dokazano, da je bilo že pred Marulićem hrvaških umetnih pesmi, vendar se on po pravici imenuje oče hrvaškega umetnega pesništva, ker je bila njegova „Judita“ prvo večje hrvaško pesniško delo. Šrepel pravi o Maruliću, da je bil s svojim mnogostranskim delovanjem „l'uomo universale“, kakršnega si je mislila renaissanca, vendar ne preveva vsega delovanja duha posvetne renaissanc, ampak njegovi vzori so zrasi iz latinske religiozno-cerkvene književnosti druge polovice srednjega veka. Vzor svojim latinskim religioznim spisom je našel Marulić v knjigi Tomaža Kempčana „De imitatione Christi“, katero je tudi preložil v hrvaški jezik. Njegovi spisi so se hitro razširili in dosegli sijajen uspeh. Ker je bil resnično pobožen, je pisal posebno rad verske stvari. V svojem „Evangelistariju“ je podal popularno krščansko etiko, v knjigi: „De institutione bene vivendi“ zgodovino svetnikov s primeri njihovih čednosti, v „Parabolah“, slike iz

ljudskega življenja kot potrdilo krščanskih načel, a nazadnje v spisu „De humilitate et gloria Christi“ Jezusovo življenje. Poizkusil se je tudi v dialogični obliki, katera je bila tedaj v navadi. V dialogu „De laudibus Herculis“ dokazuje, da je oni največji junak, kateri zmaga samega sebe. Med zgodovinskimi spisi moramo omeniti „Regum Dalmatiae et Croatiae gesta“ ter „Inscriptiones“.

Glede hrvaških pesniških del („Judita“, „Susana“, „Stumačenje Kata“) pravi Šrepel, da izpopolnjujejo latinsko Marulićevo delovanje v pesmi in v prozi. „Sve ih obviija njegova glavna želja, da na popularni način širi zdrav krščanski moral.“ „Judita“ in „Susana“ se oslanjata na sveto pismo, a morda je bila pesniku znana tudi „Aurora“ Petra Rige. Obe pesmi se odlikujeta po raznih pesniških krasotah in posebnostih, zato pa nista samo zaradi starine, ampak tudi zaradi pesniške cene vredni visokega spoštovanja.

To sem omenil samo toliko, da opozorim čitatelje na lepo razpravo dr. Milivoja Šrepela, kateri nam je pokazal Marka Marulića v pravi luči in svoje stališče tudi utemeljil z dokazi. To je tem bolj hvalevredno, ker bi nekateri radi slikali Marulića, kako lomi „težke okove srednjeveških verig“, v katere je bil baje pred humanizmom vklenjen človeški duh.

Janko Barlè.

Rječnik hrvatskoga jezika. Skupili i obradili Dr. F. Iveković i Dr. Ivan Broz. Leksikonska oblika. Str. 952 + 884. — Dolžnost mi je, da vsaj opozorim Slovence na prekrasno jezikoslovno delo, katero so dobili Hrvatje v preteklem letu. To je „Rječnik hrvatskoga jezika“, katerega vam morda strokovnjak bolj natanko pregleda in podrobno oceni. Znani, neumorno marljivi hrv. jezikoslovec pok. profesor dr. Iv. Broz je zbiral mnogo let gradivo za ta besednjak iz spisov Vuka Karadžića in Jurija Daničića, a preden je mogel začeti z obdelovanjem tega gradiva, ga je pobrala smrt o božičnih praznikih l. 1893. v dvainštiridesetem letu njegovega življenja. Njegov ujec, bivši vseučiliški profesor, sedanji zagrebški kanonik, doktor Frančišek Iveković, znan jezikosloven veljak, ni vedel, kaj bi ukrenil z zbranim gradivom, ki je obsegalo 103.161 listkov. Pomiloval je trud svojega nečaka, a da bi se on sam v svojem šestdesetem letu spravil na to ogromno delo, se ni upal. Naposled je vendar ljubezen za dobro stvar premagala boječnost, in posvetil se je delu z žilavostjo in vztrajnostjo, kakršne bi zastoj iskal pri mladeniču ali možu. Odklonil je vsa druga opravila, zakopal se v svoje besede in delal takorekoč noč in dan.

V sedmih letih je dodelal besednjak, s katerim se sme v kljub raznim nedostatkom ponašati on sam, duhovski stan, kateremu pripada, in celi hrvaški narod, kateremu je podal pripraven in temeljito sestavljen besednjak. Kot temelj je služil dr. Ivekoviću Karadžičev „Srpski Rječnik“. Porabil je pa tudi vsa druga Vukova in Daničičeva dela, Matičine „Hrvatske narodne pjesme“, nekaj del Gj. Miličevića, Petrovića, Njegoša, Bogdanovićevo zbirko, Stullievo „Rječosložje“ in „Akademički Rječnik“, kolikor ga je izšlo. „Akademički Rječnik“ bo strogo znanstveno in za navadno uporabo manj pripravno delo in bo morda izhajal še trideset let. Zato je dr. Iveković prav dobro zadel, da ni pustil Hrvatov tako dolgo čakati ter izdal takoj svoj „Rječnik“. Zbiral je jako vestno in se skoraj preveč strastno držal svojega načrta, tako, da so marsikatero besede izpuščene, katere prav lahko prestanejo tudi jako ostro sodbo; no, to se bode pri drugem izdanju vse lahko popravilo, ker se razni nedostatkovi še le tedaj dobro vidijo, ko je delo dovršeno. Stvarna kritika bo še marsikaj zabeležila, kar bo v korist besednjaku. Za sedaj lahko rečemo le toliko, da je „Rječnik“ najznamenitejši pojav zadnjih let na hrvaškem književnem polju. „Jugoslovanska akademija“ je izvestno storila le svojo dolžnost, ko je v zadnji seji imenovala dr. Ivekovića za svojega častnega člana.

Janko Barle.

Češka književnost.

Moje vzpomínky. Vypravuje Fr. A. d. Šubert. V Praze. Tiskem a nakladem české grafičké společnosti „Unie“ v Praze. I. — Prvi ravnatelj krasnega praškega narodnega gledališča, Fran Ad. Šubert, je izdal prvi del svojih spominov. „Vabim, vabim vas! Rad bi vam stisnil roko, vi moji spomini, ko bi bila telesna kot moja. Toda ni. Toda šepetati morem z vami, ko ste me za leta zopet posetili.“ Tako v uvodu Šubert. Nato nas brez ovinkov in tudi brez časovnega reda vodi v vas k najslavnejšim umetnikom in umetnicam na pozornici sedanje dobe. Kratko in markantno, v prelepem in zanimivem slogu črta konture tistih vtiskov, katere so nanj napravili sestanki s temi velikimi duhovi. Sedaj šepeta za kulisami o Coquelinu in posluša njegove nazore o dramski umetnosti, nato zopet išče v solnčni Italiji Verdija, prisostvuje njegovi premièri v gledališču „Della scala“, a kmalu smo z njim na Ruskem v carskem mestu pri slovesnem banketu, kjer nagovarja in pridobiva vse slovite osebe za praško gledališče, dokler

mu umetnica Marija Ivanovna Gorlenko - Dolina ne izreče: Na svidenje v Pragi! Ne da bi silil v ospredje sam, spoznamo dobro, koliko se je Šubert trudil, da je dal domačemu gledališču svetovno ime in ugled, dal in pridobil ga s tem, da so gostovali v Čehih prvi svetovni umetniki, da so prepuščali temu gledališču svoja dela za proizvajanje prvi glasbeniki. — Knjiga nima pomena le za Čehe, ima zanimivo vrednost za vsakoga, ki se bavi in zanima za dramsko umetnost. Prav po tej knjigi se dvigne zastor za marsikaj, kar ostane iz življenja umetnikov često neznano, a je vendar odločilnega pomena za nje same in za razvoj umetnosti. — Zunanost knjige je salonsko-elegantna, reprodukcija slik mojstrska, da je res knjiga čast avtorju, čast tiskarni in češkemu narodu.

F. S. F.

Marljiva knjigarna „Cyrillo - Methodějská“ v Pragi je začela v svoji zalogi izdajati „**Josefa Ehrenbergerja sebrané spisy zábavné**“. — Dasi se je v zadnjih 30 letih češko slovstvo ogromno razvilo, vendar še zelo primanjkuje dobrih, ljudstvu primernih zabavnih knjig. Moderno češko slovstvo je nekako preveč aristokratsko, noče ustrezati zahtevam prostega ljudstva. In zato je v veliki množici čeških pisateljev samo malo takih, katerih proizvodi so se ljudstvu omilili. Edino le Ehrenberger, Pravda, Kosmák in Třebizský so postali ljubljenci čitajočega preprostega ljudstva. Moderni pisatelji navzlic vsi svoji pisateljski spretnosti niso mogli teh že rajnih pisateljev pripraviti ob njih priljubljenost pri češkem ljudstvu. Proizvodov modernih čeških književnikov skoro nihče ne kupuje, a spisi omenjenih starejših pisateljev se morajo zopet in zopet tiskati v novih izdajah. — Zbrani spisi Ehrenbergerjevi so prvič izšli l. 1874. O njem je pisal sam Třebizský: „Ehrenberger je bil kot duhovnik v zvezi z ljudstvom vsak dan. Z bistrim očesom je gledal na dno dobrim in čistim dušam, poslušal je njih tožbe in bil priča tudi njih srečnih dni. Zató se nahaja v njegovih spisih ona goreča, iskrena ljubezen do naroda, iz katerega je izšel, do domovine, v kateri je deloval, in do jezika, v katerem je znal širiti tako zlate besede. Z isto ljubeznijo je navdihnjena vsaka njegova knjiga, vsaka njegova slička, in zato ni čudno, da bravec takorekoč zraste s pisateljem. („Osvěta“, l. 1882.) Ravno tako sodi o Ehrenbergerjevih spisih znanstvena češka enciklopedija „Ottův naučný slovník.“ — „Cyrillo-Methodějsko“ založništvo je storilo prav rodoljubno delo, da je iznova začelo izdajati Ehrenbergerjeve spise. Vsakih štirinajst dni izide po en snopič na lepem popirju z

okusnim ovojem, na katerem je naslikana pisateljeva podoba. Snopič velja 32 h. Urednik je Ksaver Dvořák, prof. višje dekliške šole v Pragi.

Pruské usilování o země české! Studie dějepisná od Fr. A. Slavíka. Nákladem Fr. Šimáčka. Cena 1 K. — „Kako si Prusi prizadevajo, da bi dobili češke dežele“ — tako se imenuje najnovejša zgodovinska knjiga, ki jo je pred nedavnim izdal F. A. Slavík. Najbolj se ozira na Marijo Terezijo in na Friderika II., ko popisuje preteklost, pa mnogo pove tudi o sedanjosti. Več kakor tridesetkrat je šlo za obstanek dežel češke krone v zadnjih 300 letih; največkrat v 18. stoletju, zadnjič pa l. 1866. — Versko vprašanje je bilo do konca 18. stoletja v rokah pruskih kraljev ono sredstvo, s katerim so si često izvrstno pomagali. Friderik „Veliki“ je razglasil v Evropi krilate besede: „In meinen Staaten kann ein jeder nach seiner Façon selig werden!“ Te besede se glase sicer zelo svobodomiselno, a vendar se je na Pruskem vedno najbolj gojil protestantizem, in že takrat so živeli v čeških deželah agentje, podpirani od pruske vlade, ki so med češkimi protestanti vzdrževali ter nutili hrepenenje po zvezi s Prusijo. O tem je pisal tudi sedanji češki minister dr. A. Rezek v svoji knjigi: „Dějiny prostonárodního hnutí náboženského v Čechách.“ Propaganda sedanjih Vsenemcev pod gêsлом „Los von Rom“ ni torej nič novega. — S Friderikom II. se Prusi zelo ponašajo — in po vsej pravici. Napravil je iz majhne deželice evropsko velesilo. In v čigavo škodo? V škodo čeških dežel in v škodo Avstriji. Pri tem se ni oziral na to, kaj pravita pravica in pravost. Deloval je sicer dosledno, a lažnivo, nezvesto, zvijačno in s skrivnimi spletkami. Tako delovanje je imenoval „diplomatično“. Nekoč je pisal svojemu ministru: „Če je mogoče pridobiti kaj pošteno, bodimo poštene! Ako je treba goljufati, bodimo goljufi!“ Značilno je zanj še drugo načelo: „Čas je treba porabiti; v motni vodi je dobro ribariti!“ Ker se Nemci tako ponašajo ž njim, je pač vredno, da izvemo, kakšno mnenje je on sam imel o svojem narodu? Bil je francoski voltairjanec. Nekoč je rekel: „Die verfluchte Raçe, zu der wir gehören...“ — Dobo in delo Friderika II. popisuje ta zanimiva knjiga. Prav bi bilo, da bi se kar možno največ razširila, da bi postala ljudska čitanka, v kateri bi vsi češki politiki — in tudi drugi — vsak dan prebrali vsaj en oddelek.

Fr. Štingl.

Iz drugih književnosti.

Handbuch der Kunstpflege in Österreich. Herausgegeben vom k. k. Ministerium für Cultus und Unterricht. Redigiert von Wilhelm Freiherrn von Wechbecker. Wien. 1902. V platno vezana knjiga velja 8 K. — Zanimiva, 808 + XVIII strani obsegajoča knjiga nas seznaja z umetniškim teženjem in delovanjem naše državne polovice. Razdeljena je na tri dele. Prvi del govori o oblasti, ki načeluje umetniškim zavodom, drugi o umetniških in umetnoobrtnih šolah, in tretji popisuje društva in zbirke po posameznih kronovinah. Na koncu so pridejana razna kazala.

Ta pregledna zbirka nas mahoma pouči, da se je za slovenske pokrajine storilo v umetniškem oziru še prav malo, a kaže nam tudi, da se sami premalo menimo za natančnejše spoznavanje domačih umetnin. Z ubogo Kranjsko se bavi ta knjiga na celih šestih straneh! Površen pogled pa kaže, da bi se dalo še marsikaj omeniti. Zbirke nekaterih naših veljakov niti po imenu niso navedene, n. pr. Auerspergova, Wurzbachova itd. Isto velja o zbirkah raznih novcev. Želeti bi bilo, da se dotični lastniki sami oglasé in svoje zbirke na kratko popišejo.

Oddelek za Kranjsko (str. 446 — 452) omenja „Rudolfinum“, licejsko knjižnico, „Muzejsko društvo“, „Slovensko umetniško društvo“, „Društvo za krščansko umetnost“, kranjsko umetno tkalnico, zbirke in knjižnjice v Strahlovem gradu v Stari Loki, v župnem arhivu kranjskem, v kolegiatnem kapitolu in v frančiškanskem samostanu v Novem mestu, na Wagenspergu in v Boštajnu pri Žalini.

Upamo, da si pridobi Kranjska in sploh slovenska pokrajina častnejši popis v prihodnji izdaji te sicer lepe knjige

V. Steska.

Die Heimarbeit in Österreich. Bericht der k. k. Gewerbeinspectoren. Herausgegeben vom k. k. Handelsministerium. III. Band. Wien, 1901. Alfred Hölder. I., Rothenthurmstrasse 15. Druck der k. k. Hof- und Staatsdruckerei. 4° Str. 366. — To je celotno poročilo o domači obrti v naši državi. Sestavljeno je po natančnih uradnih podatkih. Nas zanimajo seveda pred vsem slovenske dežele. Jako obširno je popisana kranjska domača obrt: lončena, žeb-ljarska, lesena, slamnata, pletarska, sitarska, krtačarska, tkalska, čipkarska, krojaška, čevljarska in mesna domača obrt. Popisala sta jo gospoda dr. Valentin Pogatschnigg in J. Tauss. Koroško domačo obrt je popisal Leopold Dobersberger, spodnještajersko J. Tauss in doktor V. Pogatschnigg, Primorsko pa Dominik Coglievina. Posebno lepe so slike, ki nam kažejo kranjske

domače obrtnike pri raznih delih doma in v gozdu. Jako srečna in koristna je bila misel, da se sestavi natančen pregled vsega domačega obrtnega dela, s katerim si izkuša revno prebivalstvo prislužiti potrebnih dohodkov. Saj poljsko delo ne more več dati ljudstvu dovolj zaslužka, in tudi na kmetih je treba iskati stran-

skih dohodkov, da ž njimi poljedelec podpre svoje gospodarstvo. Kdor prouči to knjigo, pa tudi spozna, kake domače obrti bi se dale pri nas še vpeljati, da si ljudstvo opomore. Zato priporočamo to knjigo vsem, ki se bavijo z narodno-gospodarskimi študijami. L.

O. Hartmann in njegov oratorij „Sveti Frančišek“.

V novejšem času sta se pokazali na obnebu umetnosti dve svetli zvezdi, katerih se raduje ves izobraženi evropski svet. Sredi ljutih bojov, ki se bijejo na političnem, socialnem in verskem polju, prodirata dva umetnika s svojimi eminentno krščanskimi ideali in izkušata oblažiti duhove ter jih dvigniti kvišku, da bi jih ogenj krščanskega idealizma ponesel pred Boga samega, kjer najde duša edino in popolno tešilo. Ta dva moža sta katoliška svečenika Lorenzo Perosi in frančiškan o. Hartmann. Ker je Hartmann sedaj na Dunaju izvajal svoj oratorij „St. Franciscus“, in ker se ves muzikalni svet zanima za to skladbo, hočemo tudi mi slavnemu umetniku postaviti majhen spomenik.

O. Hartmann, potomec stare, plemenite rodbine, je rojen dne 21. decembra 1863. v Salurn-u v južnih Tirolah. Pri sv. krstu je prejel imena Pavel, Evgen, Jožef; rodbinsko ime pa mu je „von an der Lan-Hochbrunn“. Hartmann je obiskoval gimnazijo v Bozen-u. Ondi delujejo kot profesorji oo. frančiškani. Vodja gimnazije je bil takrat o. Vincencij Gredler, mož temeljite vednosti, ki je bil profesor celih 50 let in ravnatelj nad 25 let, a je šel lani v pokoj. Sredi teh učenjakov se je izobraževal mladi Pavel in z otroško vdanostjo spoštoval svoje profesorje. Obiskoval je tudi glasbeno šolo, v kateri mu je bil Zipperle prvi učitelj. Dne 25. avgusta 1879. je vstopil v frančiškanski red in delal noviciat v Solnogradu. Ondi je bil učitelj novincev slavni o. Peter Singer, ki je iznašel „pansimfonikon“, krasen godbeni stroj, katerega so občudovali vsi tujci, ki

so prihajali v Solnograd. O. Singer je poučeval Hartmanna v glasbi, ga uvel v harmonijo, kompozicijo in v igro na orglah. Filozofske študije je dovršil v Schwaz-u in tam že začel skladati. V prvih skladbah je pokazal živo fantazijo, a njegove bujne misli še niso mogle najti prave oblike. Dne 30. maja 1886. je bil o. Hartmann posvečen, in po končanih bogoslovnih študijah so ga poslali zapored v Lienz in v Reute kot orgljarca. V tej dobi se je seznanil z ravnateljem konservatorija v Inomostu, z Jožefom Pembauerjem, in od njega prejel krasna navodila za kompozicijo in instrumentacijo. Odslej so njegove skladbe že imele določnejšo obliko; zasnavljal jih je vedno obširneje in temeljiteje. Hartmann je obiskoval razne glasbene ustave in se v Lipskem seznanil s slovečim profesorjem tamošnjega konservatorija, Pavlom Homajerjem, s katerim je ostal do današnjega dne v najtesnejši prijateljski zvezi. Dne 11. julija 1893. najdemo o. Hartmanna v Jeruzalemu, kjer je bil najprej v cerkvi Božjega Izveličarja in od 15. oktobra 1894. v cerkvi Božjega groba organist in vodja cerkvene glasbe. L. 1895. se vrne v Evropo in postane 25. junija organist v staroslavni in krasni frančiškanski baziliki Aracoeli v Rimu, kjer je neumorno deloval in deluje še dandanes.

V Jeruzalemu in v Rimu ga je obiskal profesor Homayer, in Hartmann sam pravi, da ga je občevanje s tem možem zelo blažilo.

Hartmann je v mladeniških letih uglasbil več maš, koračnic in drugih komadov za klavir in orgle. V Jeruzalemu in zlasti v Rimu se je nagnil njegov izborni talent k cerkveni glasbi. V tej dobi je zložil mnogo motetov, litanij, maš in sonat za orgle. Njegove velike zmož-

nosti so se kazale vedno določneje in krasneje, zbuja leso pozornost rimskih glasbenih krogov in našle splošno priznanje. Dne 23. janu-

Dne 1. maja 1901 je postal o. Hartmann vodja konservatorija „Scuola musicale cooperativa“. Dne 29. maja 1901 je postal član

Niagara v ledu.

arija 1898 ga je imenovala rimska akademija „Santa Cecilia“, 16. januarija 1900 pa kraljeva akademija „Arkadijev“ za pravega člana.

„Družbe odvetnikov“ pri Sv. Petru. Meseca junija mu podeli sv. Oče srebrni častni križ „Pro ecclesia et pontifice“ z diplomom. Slikala

sta ga slavni Aleks. Schröter iz New Yorka in Evgenija Pigneth; modeliral ga je dunajski podobar Rihard Jakič in ga izpostavil v secesijski razstavi.

Zunanje slavlje pa ni mikalo preprostega sinu sv. Frančiška. O. Hartmann je živel nadalje vzvišenemu umetniškemu poklicu, delal na tihem in naenkrat dal na svetlo prvo veliko delo, oratorij „Petrus“, kateremu je spisal besedilo kardinal Parocchi. Dne 8. januarija 1900 so to delo prvič izvajali v Rimu v cerkvi sv. Karola. Bili so navzoči kardinali, prelati, gospôda, umetniki in kar je še duševne aristokracije v Rimu. Dirigiral je maestro B o s s i, organist pri svetem Marku v Benetkah. Oratorij je naredil tak vtisk, da je strmela vsa kritika; tudi nasprotniki so morali pripoznati umetniško delo katoliškega genija, in celo najbolj liberalni listi, ki nimajo za redovnike nikdar prijaznih besedi, so napisali cele strani hvale in priznanja. Ugajala je zlasti samostojnost dela, tehnika, simfonično gibanje, elegantna in moderna instrumentacija in klasična resnoba v dovtetu poedinih ulog. Ugajali so zbori, solisti, ugajala cela arhitektura, edinstvenost in blagi značaj umetniškega dela. Ni preveč, ako rečem, da o. Hartmann dela veliko čast serafskemu redu, in da se sme meriti z največjimi umetniki sedanje dôbe. Kraljicavdova Margerita je poslušala oratorij, čestitala umetniku in mu izrekla svoje neomejeno občudovanje. Pa Hartmann ni zaslovel širom sveta po teh zunanjih časteh, marveč slava njegova izhaja iz umetniške vrednosti njegovega dela samega, ki je gledé umetniške inspiracije in tehnične vrednosti delo prve vrste. Dva momenta mu dajeta toliko vrednost; prvi je glasbenega, drugi verskega značaja. Hartmannova mati je Italijanka, oče Nemec; in zdi se, da sta se v o. Hartmannu spojila oba glasbena zistema, italijanski in nemški. Že v oratoriju „Petrus“ opazujemo teženje po resni Wagnerjevi šoli, hkrati pa tudi italijansko živahnost. Hartmann ima oni fini okus in bistro inspiracijo, s katero je prodril Perosi, a je čisto neodvisen od tega, tako da se držita oba sicer ene moderne metode, vendar gresta vsak svojo pot.

Znamenit je tudi drugi moment. Dostikrat je glasba gola zabava, ker se s harmonijami odeva in vžiga le strastnost. Don Perosijeva zasluga pa je, da je glasba jela zopet služiti svoji vzvišeni nalogi; začela je zopet proslavljati apostolsko dobo, uvaja nas v duha svetega evangelija in seznanja blazirani in materialistični svet s svetimi skrivnostmi in resnicami. Oče Hartmann je sledil Perosiju na to polje in obdeluje versko snov še popolnejše. Oba svečenika sta kakor dva žarka, ki izhajata iz istega sre-

dišča večne svetlobe; oba sta podelila glasbi peroti, da se na njih dvigne v višine krščanske estetike, k harmonijam naše sv. vere. Zgodovina nam pravi, da sta katoličanstvo in umetnost od pamtiveka bila sklenjena s tesno zvezo in sta ustvarjala čudovite umotvore.

Uspeh oratorija je bil tako velikanski, da je celo liberalna „Tribuna“ pela Hartmannu glasno slavo, le tega ni mogla umeti, kako morejo iz pustih samostanskih zidov prihajati take harmonije.

Ne dolgo po tem nastopu pozove o. Hartmanna k sebi ruski poslanec v Rimu ter mu razodene željo ruskega dvora v Peterburgu, da bi prišel sam v Peterburg in osebno vodil oratorij „Petrus“. Redovni general mu to dovoli, a Hartmann izjavi, da zлага nov oratorij „Sveti Frančišek“, in s tem da hoče priti v rusko prestolnico. Hartmann je izpolnil obljubo in meseca februarija 1901 ga najdemo v Peterburgu, kjer sam vodi oratorij, ki ga je izvajalo orkestrsko ruske dvorne kapele. Oratorij se je izvajal trikrat in obiskovavcev je bilo skupaj 10.500: člani carske rodbine, skoro vsa aristokracija, državniki, ministri, generali itd. Hartmanna so odlikovali vsi krogi, ga vabili k raznim konzulatom, mu dajali raznih dragocenih daril. Dasi frančiškanski habit na Ruskem ni dovoljen, ga je vendar smel nositi o. Hartmann; celo policija in uradništvo mu je na vseh postajah ponujalo svojo službo, ker so bili iz Peterburga brzojavno obveščeni o njegovem potovanju. Tako je Ruska počastila slavnega umetnika.

Oratorij „Sv. Frančišek“ je o. Hartmann posvetil Nj. Vel. cesarju Francu Jožefu, ki nosi ime sv. Frančiška Serafskega (4. okt). Cesar je milostno sprejel posvetitev in o. Hartmannu podelil veliko zlato svetinjo. Sedaj so mero-dajni krogi sklenili tudi na Dunaju izvajati ta oratorij in so o. Hartmanna povabili, naj sam vodi priprave. Hartmann se odzove častnemu vabilu in pride na Dunaj, kjer ga sprejme na kolodvoru župan cesarskega mesta, dr. Karol Lueger. Cesar ga pozove k sebi in ga laskavo zahvali za dedikacijo lepega dela. Oratorij se je izvajal 17., 19. in 24. februarija v veliki dvorani glasbenega zavoda (Musikvereinssaal). Zbor, sestavljen v ta namen, je brojl 400 pevcev, orkester nad 100 mož.

Čas je, da sedaj izpregovorimo še o oratoriju samem. Oratorij se deli v tri glavne dele. Prvi del opeva nalogo sv. Frančiška na zemlji: ustanovitev treh redov, namreč prvega za moške (frančiškani), drugega za ženske (klarise) in tretjega za svetne ljudi obojega spola. Oratorij se prične s preludijem, ki muzikalno predstavlja poklic k duhovnemu življenju. Za kratkim

uvodom, ki v disonancah kaže nezadovoljnost s svetom, se oglasi v preludiju sledeči glavni

tema, katerega povzemó pozneje moški in ženski zbori:

Tranquillo

4 celli *p*

pp *mf* *f*

Sedaj nastopi moški zbor s preprosto, a zelo cerkveno himno, popolnoma na podlagi gorenjega tema. V tej himni se opeva novo naziranje sv. Frančiška, ki kaže ljudem vrednost prostovoljnega uboštva in zatajevanja, kateremu

je obljubil Bog večne blagre. Posamezne kitice veže prenežen interludij, ki se ponavlja v raznih legah in tonovih načinih in v katerem že veje blagi Frančiškov duh Godala in pihala se menjuje v tej mili melodiji:

pp *poco riten.* *pp*

Frančišek, prej živahen in vesel, postane naenkrat zamišljen in resnoben. Tovariši ga vprašujejo: „Zakaj ne prihajaš več med nas? Morda si si izbral deklico v nevesto?“ — „Zadeli ste. Toda nevesto slajšo in blažjo, nego je katerakoli druga — evangelijsko ubožnost.“ Ti razgovori so krasno uglasbeni.

Sedaj nastopi Klara, ki umeva Frančiška, in ga prosi, naj ji bo on vodnik na potu krščanske popolnosti. Takoj za njo se navdušijo druge

device in z isto himno, le z drugim besedilom, slavijo čednost, zlasti sveto devišstvo, kateremu stoji na čelu sveta Devica Marija.

Komaj je Klara sprejeta, že se bližajo trume svetnih ljudi obojega spola in raznih stanov ter prosijo, da jih svetnik sprejme v red. Toda Frančišek jim obljubi navodilo, po katerem ostanejo med svetom, a so vendar redovniki, deležni milosti skupnega reda. Krasno je označen prihod ljudskih trum v koračnici:

pp *pp* *mp*

V njej se oglašča trobenta sklicatelja, vmes pa doné pomenljivi tihi akordi. Prvi izmed ljudskih trum stopi pred sv. Frančiška grof Lukezij in prosi s svojo soprogo Bonadono

sprejema. Navdušenost ljudstva, spokorni duh in hrepenenje po Bogu se izraža v veličastnem zboru s fugo. V bujnih harmoničnih izpremenih se razvijata temata:

Zbor. *ff*

Glej, kak hi - ti - jo, Glej, kak hi - ti - jo in se o - bra - ča - jo k Bo - gu!

Fuga

f

Drugi del nas pelje v duhu na goro Alvernijo in nam kaže sv. Frančiška, ki tukaj občuje s Kristusom v neizrekljivi ljubezni, za katero prejme rane Kristusove, pečat in znamenje popolne spojitve Frančiškove duše s Kristusom. Ta del se pričenja z ljubeznivo idilo, v kateri

okušamo vso zemeljsko čarobnost visoke Alvernije, tiho šepetanje lahnih vetričev in šumenje grozovitih viharjev ter ihtenje z milostimi oblagodarjene gore. Tukaj jenja zemeljski čut in svetno mišljenje ter se umakne življenju, spojenemu z Bogom:

Andantino.

„Kristus bodi poveljčan v mojem telesu, v življenju in smrti; Kristus mi je življenje, smrt mi je dobiček. S Kristusom sem pribit na križ, nosim namreč njegove rane na svojem telesu.“ To je skrivnost gore Alvernije, katero v prekrasnem duetu (kanonu) opevata Klara in Lukezij, in v katerem občudujemo živahnost in nepretrgani tok dosledne glasbene ilustracije.

Tretji del opisuje blaženo smrt svetnikovo, katere spomin se vsako leto obhaja po posebnem obredu v frančiškanskih cerkvah na

večer četrtega oktobra. Umirajoči oče Frančišek govori le še malo; v kratkih a pomenljivih besedah opominja svoje brate k ljubezni do Boga in jih blagoslavlja. Veli jim, naj zapojó še enkrat njegovo solčno pesem, ki pozdravlja tudi sestro smrt, kateri nihče izmed rojenih ne uide. Z zadnjimi močmi zapoje: „S svojim glasom kličem Gospoda“; dalje ne more, zato njegovi sobratje nadaljujejo psalm, med katerim izdihne Frančišek sveto, Bogu tolikanj neizmerno vdano dušo:

Adagio. *pp*

Vo - ce me - a ad Do - mi - num da - ma - vi

Krasno slika glasbenik vhod svetega Frančiška v sveti raj z arpedžiranimi harfinimi akordi, težečimi navzgor, in z nenadnim pre-

hodom iz f-dura v h-dur. Mešani zbor pa slavi blaženo dušo z ljubeznivim spevom „O sanctissima anima! O sveta duša, kateri prihajajo

Andantino

O sanc-tis-si - ma a - ni - ma o sanc - tis-si - ma a - ni - ma

naproti nebeščani, katere se radujejo angelski kori in kateri kliče sama presveta Trojica: Ostani pri nas vekomaj! Mane nobiscum in aeternum!“ — Pri teh zadnjih besedah se zdru-

žijo vsi solisti in zbori in jih ponavljajo v prekrasnih sekvencah in fugetah, gibajoč se navzgor in navzdol. V krasnih modalacijah se razvija napev:

Mane no - biscum in ae - ter - num

In zopet Ma-ne no - bis-cum

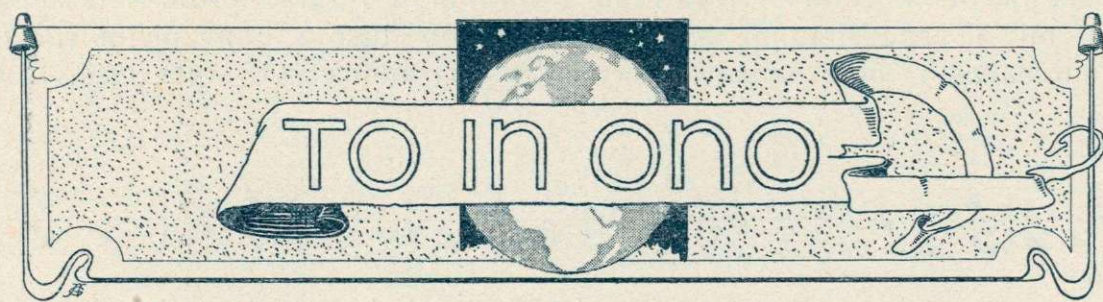
To je kratek opis veličastnega oratorija, v katerem je ustvaril o. Hartmann v resnici misionsko delo, ker je predstavil mrzlemu svetu sv. Frančiška, onega ljubezni koprnečega in globoko čutečega moža, ki je s svojimi tremi redovi preobrazil malone celo lice zemeljsko, moža polnega poezije, katerega zgled more zopet ogreti srca, v materialističnem teženju za Boga oledenela, ne zmeneča se za ljubezen Kristusovo. Vsa poezija in gorkota Frančiškovega srca dije iz te globoko premišljene, popolnoma izvirne skladbe, katera, dasi vse-skozi umetna, se dá izvajati lažje, nego marsikatera druga. Kaj takega je mogel zložiti le zvest sin sv. Frančiška, ki se je sam vtopil v skrivnostno ljubezen svojega očaka ali ustanovnika. Lepo bi bilo, ko bi nam „Glasbena Matica“ proizvajala v koncertu ta oratorij, kateri tako blažilno vpliva na srca. Dobro pa je tudi, da prijatelji glasbe proučujejo to delo in se izobrazujejo ob njem. Oratorij se dobi v Lipskem pri Breitkopfu in Härtelnu za 6 K, naroča ga vsaka bukvarna. Daj Bog, da nam

Hartmannov genij ustvari še mnogo taci pro-izvodov, ki delajo čast njegovemu redu in poučujejo svet, da se tudi pod preprosto redovno obleko skriva dostikrat pravi velmož.

P. H. Sattner.

Mladinski glasi. Uglasbil p. Angelik Hribar. (Ponatis iz „Angelčka.“) — Pod tem naslovom izdaja društvo „Pripravniki dom“ prijetne skladbe za slovensko mladino. „Angelček“ je list za najnežnejšo mladino, zato so tudi te pesmice kar moči preproste in lahke. V prvem zvezku so „Mladinske pesmi Jos. Stritarja“. Iz knjige „Pod lipo“, ki jo je l. 1895. izdala „Družba svetega Mohorja“, je vzel gosp. skladatelj vseh trideset Stritarjevih pesmic po vrsti ter jih uglasbil. Tudi vse dotične slike je pustila družba natisniti v tej izdaji. Napevi so dvoglasni in četrterovrstični. Drugi zvezek so „Pesmi svetne in cerkvene“. Te so pa vse postavljene za mešani zbor. Cerkevne pesmi so namenjene za šolske maše. Ta zbirka je potrjena od učnega ministrstva.

L.

Naše slike. Dol pod Ljubljano (str. 129.) je prijazna vasica, ki leži 270 m nad morjem, blizu Save ob vznožju Ajdovščine. Župna cerkev ima ličen zvonik in lep veliki oltar, ki ga je izdelal Andrej Rovšek. Kip sv. Marjete je posebno lepo Rovškovo delo. Še večje umetniške vrednosti je oltarna slika, delo slikarja Kremser-Schmida. Dokler je cvetela mlinska obrt, je bilo ljudstvo tod premožno; zdaj si precej prislužijo s pletarstvom, za katero je savsko obrežje jako ugodno. Veliko poslopje za cerkvijo je grad; tega obdaja velik park, ki je včasih zelo slovel in so ga hodili celo Ljubljančani občudovat. Zadnji čas je večkrat menjal lastnika, pri čemer je, žal, izgubil svojo prejšnjo lepoto. Grad je sezidal Aleksander Gallenberg. Na drugi strani cerkve je Videm. — Van Dyckova slika „Ecce homo“ (str. 137.) nam kaže Jezusa pred sodiščem in ljudstvom. Pilat ga pokaže Judom, češ: Glejte, kak je! Ali se vam ne smili? — Anthonis van Dyck (izgovori: Dajk) je poleg Rubensa najznamenitejši nizozemski slikar. Rojen 1599. v Antwerpenu, je deloval v Italiji, v Parizu in doma ter umrl v Londonu l. 1641. Največ njegovih slik hrani Genova. Posebno slavni so njegovi portreti. — „Nevarna vrnitev“ (str. 152—153.) Veselo je bilo na ženitini. To so godli in piskali! Pa godba dela žejo — to je že od nekdaj bilo pri godcih. Za zvečer so jih najeli doma na predpustno veselico. Težko so se ločili. A vendar so se vzdignili izza mize in zdaj jo mahajo proti domu. Gorko jim je v srcu, in zato si piskajo še na potu. Pridejo do mostu. Tu se pa pokaže nevarnost. Basist spozna, da čez tako nevaren mostiček ne prenese svojega bremena. Žena vzame bas in ga spravi srečno na drugi breg. Pa še ne gre dobro. Dva prijatelja ga primeta pod pazduho, žena pomaga s svojim jezičkom in zadaj mu gode tovariš koračnico... Upajmo, da pride vsa „banda“ srečno domov! — Niagara (izgovori: Najägarä) (str. 185.) je reka, ki veže jezeri Erie in Ontario ter meji med angleško Kanado in državo New York. Pod mestom Niagara Falls pada reka čez skalovje v dveh velikanskih slopovih, katerih eden je visok 50 m, drugi pa 48 m. Vsako minuto pade 554.000 m³ vode z groznim šumom v globino. Bele pene in megle se dvigajo iz prepada ter se vidijo na več milj daleč. Od obeh strani je mogoče med skalami priti za slap, kateri je s svojo silo izdolbel v skalo 57 m globoko votlino. Naša podoba

nam kaže, kak je Niagara v zimskem ledu. Od vseh strani prihajajo ljudje občudovat krasni prizor, ko se solnčni žarki v divnih barvah lomijo ob ledenih kristalih. — Sliki iz Rumunije na str. 169. in 170. sta narejeni po razglednicah tvrdke Maier & Stein v Bukarestu.

Petindvajsetletnica svetega očeta. Dne 20. februarja t. l. je nastopilo petindvajseto leto, odkar vlada katoliško cerkev Leon XIII. To je pač redke dogodek. Saj sta doslej samo dva papeža vladala toliko časa: prvi sv. Peter (42—67) in drugi Leonov prednik Pij IX. (1846—1878). Zato bo vsa katoliška cerkev slovesno praznovala ta veseli jubilej. V Ljubljani se priredi velika evharistična slavnost.

Kraljeva srbska akademija v Belgradu je imenovala g. prof. S. Rutarja v Ljubljani za dopisujočega člana.

Domača umetnost. V ljubljanskih izložbah je bilo prošli mesec razstavljenih nekaj proizvodov domače umetnosti. Gospodična pl. K a s t l je izlozila plastično podobo „Dobrodelnosti“, g. G r o h a r več pokrajinskih slik z Gorenjskega in gosp. R o v š e k fotografične slike, povečane na bromovem papirju in pastelno fotografijo.

Jan Kubelik v Ameriki. Slavni češki goslar Kubelik je bil to sezono v Ameriki, kjer je igral z velikanskim uspehom. Vse največje dvorane so bile razprodane pri njegovih koncertih, in prvi ameriški bogataši se niso branili nikakih žrtev, da bi ga pridobili za kako „soiréejo“. Milijonar Armour mu je plačal takoj 1500 dolarjev, da je zaigral pri njegovem domačem zabavnem večeru. Za prihodnjo sezono ga vabijo zopet v Severno Ameriko in v Avstralijo. Neki podjetnik mu ponuja za stoinpetdeset koncertov 450.000 dolarjev.

Zykmunt Ajdukiewicz je sedaj eden najboljših poljskih slikarjev. Sliko nadvojvoda Franca Ferdinanda, katere posnetek smo prinesli na str. 9. t. l., in ki je izvršena v nadnaravni velikosti, je dobil v dar cesar Franc Jožef I. V tej velikosti je naslikal tudi našega cesarja. Zdaj pa izdeluje po naročilu nekega nemškega mecenata ciklus iz življenja svetega Volbenka. Najrajši slika lovske in pokrajinske slike. Slavno ime si je pridobil l. 1898. s sliko „Hołd

myśliwych“, na kateri je z izredno živahno naravnostjo naslikal, kako se v Schoenbrunnu poklanjajo lovci cesarju ob njegovi petdesetletnici.

„**Zveza poljskih umetnikov**“ se je ustanovila v Krakovu. Vsako leto hoče prirejati razstavo raznih umetnin, ki so jih izvršili poljski umetniki doma in v tujini. Krakovski umetniki so stopili zato v dogovor s poljskimi slikarji na Dunaju, v Monakovem in v Parizu. Za boljša dela se bodo dajale pohvale in nagrade.

„**Harmonia**“ v Krakovu. Ljubiteljem glasbe v

Krakovu je ustanovil doktor Henryk Jordan glasbeno društvo „Harmonia“, katero se lepo razvija. „Harmonia“ je neka krakovska „Meščanska godba“. Njen veliki orkester prireja „ljudske koncerte“ za nizko vstopnino. Društvo ima 2139 udov. Predsednik mu je zdaj Edmund Klemensiewicz. „Harmonia“ se v sezoni deli na dva dela. Eden gre v Zakopane, kjer ga dirigira Stanisław Czyżowski, drugi ostaja v Krakovu, kjer ga vodi poljski skladatelj

A. Langer. Zdaj ima „Harmonia“ svoje prostore v starem gledališču, a si želi sezidati kmalu svoj lastni dom.

Spomenik Chopinu, slavnemu skladatelju poljskemu, bodo postavili v Varšavi. Predsednik odbora je grof Dienheim-Brochocki.

„**Towarzystwo oświaty ludowej**“ v Krakovu je nastopilo letos svoj devetnajsti letnik. Društvo ima ta namen, da razširja poljske knjige med preprostim ljudstvom. Zdaj ima v zahodni Galiciji 648 čitalnic, v vzhodni Galiciji 85 in dve v Šleziji. V osemnajstih letih je „Towarzystwo“ razširilo med ljudstvom 117.000 knjig, ki so vredne 116.000 K.

„**Przewodnik bibliograficzny**“. Kdor se bavi s poljsko književnostjo, dobives njen sodobni pregled v „Przewodniku bibliograficznym“. Izhajal je doslej s podporo „Znanstvene akademije“, zdaj ga je pa prevzela knjižgarna Gebethner i. dr. v Varšavi.

Marcel Nencki. V Peterburgu je umrl prošli mesec kemik svetovne slave, Marcel Nencki. Rojen v Božyskah v kielevski guberniji iz poljske rodbine, je študiral najprej modroslovje na „Jagelonskem vseučilišču“ v Krakovu, pozneje v Jeni in Berlinu. Ker je hotel spoznati natanko fiziološko kemijo in njeno zvezo z biologijo, se je učil tudi zdra-

Portretna študija.

Slikal Fr. Hrovat.

vilstva in l. 1870. s tem namenom dovršil medicinske nauke v Berlinu. Čez dve leti je postal asistent kemije na patološkem zavodu v Bernu in začel predavati kot docent na tamošnjem vseučilišču. Odslej je neprenehoma preiskoval prirodne tajnosti. Težko je najti kako vprašanje v biologiji, patologiji, bakteriolo-

giji ali fiziologiji, s katerim se ne bi bil bavil v svojih spisih. Posebno pozornost je zbudila njegova razprava o zvezi rastlinskega zelenila (filoporfirina) z barvilom živalske krvi (hematoporfirina). Prav klasiško pa imenujejo strokovnjaki njegovo razpravo „O sestavah beljakovine“. L. 1892. je prevzel Nencki vodstvo bakteriološkega in kemičnega oddelka na peterburškem vseučilišču. Vlada ga je poslala večkrat, zlasti ob epidemijah, da je s sanitarnimi komisijami preiskoval bolezni in omejeval epidemije. V tem poslu je bil v srednji Aziji in na Kavkazu.

Domenico Morelli. Dne 19. januarja so se zbrali v Neapolu umetniki in razni mestni dostojanstveniki, da proslavé spomin zamrlega slikarja Domenika Morellija. Paskal Vilari, osebni prijatelj umrlega, je poročal o njem. Morellija so kot malega dečka odločili za kovača. Obiskoval je pa risarsko šolo in tu se je navdušil za slikarstvo. Učitelji so mu obetali lepo bodočnost; zato je pustil misel na kovaško obrt in se nadalje uril v svoji stroki. Kot mlad mož se je zaročil s sestro omenjenega Vilarija, Virginijo, ki je bila ženska izredno plemenitega značaja in čudne vztrajnosti. Živela sta v bornih razmerah; pa žena ga je navduševala, da je vztrajal. Živela sta srečno. Poročevavec trdi, da se zlasti zadnje čase umetnikovega življenja čitata v njegovih delih dve jasni potezi: krščanski heroizem Virginije in pa krepka poezija Domenika samega. Njegove verske slike imajo visoko vrednost.

„Balzacova nagrada“. Pariška „Société des Gens de lettres“ je razdelila nedavno trem pisateljem takozvano „Balzacovo nagrado“ v znesku 2000 fr. Zanimivo je, kako je nastala ta nagrada. Ta zaklad ni od pisatelja Balzaca; zakaj njemu je, kakor menda vsem umetnikom, manjkalo pred vsem — denarja... Za to nagrado gre hvala Ameriki. Ko so bili razprodani vsi spisi Balzacovi, je neki ameriški založnik v Čikagi začel misliti, kako bi založil Balzacova dela na novo in jih kolikor možno veliko razprodal. Imenovanemu francoskemu društvu je stavil ponudbo, da mu bo poslal 100 frankov za vsako lastnoročno pismo, s katerim bo kak član tega društva priporočil novo izdanje Balzacovih del. Ponudbo so sprejeli in sklenili, da iz teh denarjev napravijo „Balzacovo nagrado“. Delo se je razprodajalo neverjetno hitro, in založnik je v kratkem času za 20 priporočil poslal društvu znatno svotico 2000 frankov. S temi je letos „Société des Gens de lettres“ počastila tri francoske romanopisce.

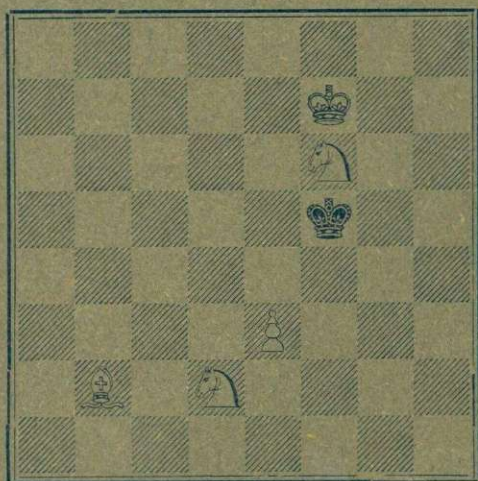
Don Ramon Campoamor, eden izmed najvplivnejših španskih pisateljev, je lani umrl. Ramon Maria de las Mercedes de Campoamor y Campoosorio je bil rojen l. 1817. Učil se je najprej zdravilstva, a to ni ugajalo njegovemu pesniškemu duhu. Najprej se je vrgel v politične boje v smislu liberalnih idej,

a slednjič je pustil politično delovanje in pisal leposlovne, modroslovne in estetične sestavke. Iz pozitivističnih in panteističnih modroslovnih zistemov si je sestavil nekak aristokratično-liberalen sestav. Višje vrednosti pa so njegova pesniška dela, zlasti njegove nove pesniške oblike „doloras“, „humoradas“ in „cantares“, ki se pa dajo težko strogo ločiti druga od druge. V „dolori“ je stara španska romanca združena z ono melanholično ironijo, ki jo poznata Heine in Byron, le da Campoamor v „doloro“ rad zavija globočje, filozofične ideje, in da jo včasih razširi v baladno obliko. Ako je v pesmi več ironije, postane „humorada“, ki ima po navadi epigramatsko obliko; „cantara“ pa je zložena v navadnih trohejskih verzih kastilske narodne pesmi, kakor so nam znani iz Herderjevega „Cida“. Vse mišljenje in čuvstvovanje španskega ljudstva izraža Campoamor v teh lahkih pesmicah, zdaj šaljivo, zdaj otožno, in po pravici slove nekatere kot biseri novejših španske romantike. Ravno tako slavne so tudi njegove „Drobne pesmi“, (Pequeños poemas). Jako radi beró Španci njegov pesmotvor „El licenciado Toralba“. Toralba je čarobnik in šaljivec, podoben nemškemu „Faustu“ ali poljskemu „Twardowskemu“. Kot globoko dušeslovno sliko hvalijo „Los amores de una santa (Ljubezni svetnice). Manj sreče je imel z gledališkimi igrami, od katerih so se ohranile na odru samo „Cuerdos y locos“. Iz raznih estetično-modroslovnih spisov je sestavil „Poetiko“.

Georges Brandes. O tem znanem estetiku in slovstvenem zgodovinarju so razni listi mnogo pisali ob šestdesetletnici njegovega rojstva, katero je praznoval nedavno. Rojen je bil l. 1842. v Kodanju. Ker je Brandes najslavnejši danski pisatelj, katerega ime je znano po celi Evropi, so Danci ta njegov jubilej praznovali jako slovesno, in državni zbor je sklenil, da naj dobiva od države dosmrtno častno plačo. Veliko je potoval, prebral vse važnejše književne pojave, mnogo pisal in predaval doma in po svetu. Njegovo najznamenitejše delo so „Glavne književne struje v 19. stoletju“. Iz njegovih del smo si o njem naredili sledečo sodbo: V verskih nazorih ne stoji na krščanskem stališču, ker sledi odpadniku Rénanu. Književna načela je zajel od Francozov Sainte-Beuva in H. Taina. V socialnem oziru združuje liberalizem z modernim demokratizmom. Kot modroslovec je pozitivist in darvinist, njegova estetika pa je v prvi vrsti zgodovinska in dušeslovna. Po teh slednjih spisih se je proslavil. Za predmet si vzame gotovo književno osebnost, zamisli se v vse njene kulturne in dušeslovne okoliščine ter iz tega studija podaja žive, krepko očrtane, duhovito popisane slovstvene portrete. Ker ima izredno gibčen in fin slog, očaruje duhove bolj z eleganco in briljantno fineso svojih misli, kakor pa z globokostjo svojih načel. Sovražen je Rusom, a jako naklonjen Poljakom, o katerih je napisal večjo knjigo „Polen“.

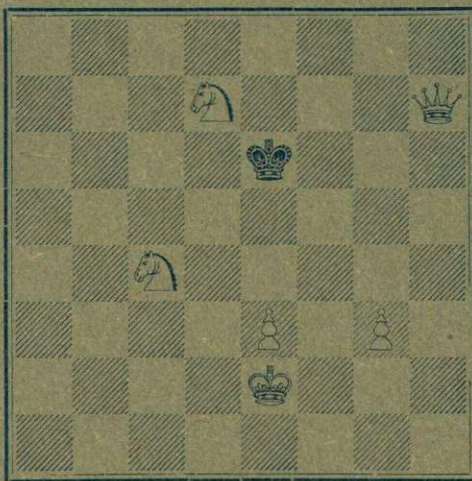
Šah.

Naloga št. 11.

Janko Mulaček. Ljubljana.
Original.

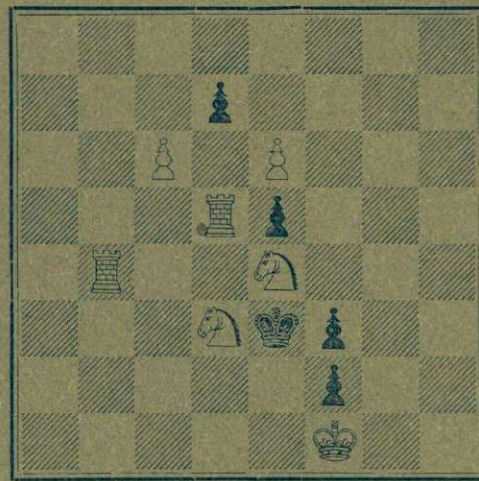
Mat v treh potezah. — (5+1 = 6.)

Naloga št. 12.

Janko Mulaček. Ljubljana.
Original.

Mat v treh potezah. — (6+1 = 7.)

Naloga št. 13.

Robert Braune. Kočevje.
(I. Bl.)

Mat v treh potezah. — (7+5 = 12.)

Naloga št. 14. — Dr. Jaroslav Rott. — „Šachové Listy.“

B: Kg7, Dh7, Ta2, Lg8, Se3, pb5, f4, h5.

Č: Ke1, Sf7, pe4, f5.

Mat v treh potezah. — (8+4 = 12.)

Naloga št. 15. — P. Karol Traxler. — Prva nagrada turnirju „Tidsskrift for Skak“.

B: Kf8, Dg4, Td1, Sa4, c2, Ld7, pe5, g2, g3.
Č: Kd5, Sb3, e2, Lg8, pa6, c5, d3, f6, h4.

Mat v treh potezah. — (9+9 = 18.)

Naloga št. 16. — L. Collijn. — Druga nagrada v turnirju „Tidsskrift for Skak“.

B: Kc7, Dd8, Lb8, c8, Sh2, pd2, f2, f5.

Č: Kf4, Da2, Sa5, h6, Lh5, pb6, c2, c4, g7.

Mat v treh potezah. — (8+9 = 17.)

Naloga št. 17. — Stanislav Trčala. — „Šachové Listy.“

B: Kh5, Dh4, La7, f3, Sg7, pb4, e6, f2.

Č: Ke5, Tb6, ph6.

Mat v dveh potezah. — (8+3 = 11.)

Partija št. 3. — Igrana v letošnjem turnirju v Monte Carlu. — Francoska igra.

Beli: Janowski.

Črni: Gunsberg.

1. e2 — e4	e7 — e6	11. Lc1 — f4	b7 — b6
2. d2 — d4	d7 — d5	12. c2 — c3	Lc8 — b7
3. Sb1 — c3	d5 : e4	13. Ta1 — d1	Dd8 — d5
4. Sc3 : e4	Sb8 — d7	14. Lf4 — e5	Ta8 — e8
5. Sg1 — f3	Lf8 — e7	15. Ld3 — b1	c6 — c5
6. Lf1 — d3	Sg8 — f6	16. Tf1 — e1	g7 — g6
7. 0 — 0	Sf6 : e4	17. h2 — h3	Dd5 — c6
8. Ld3 : e4	Sd7 — f6	18. De2 — e3	Sf6 — d5??
9. Le4 — d3	c7 — c6	19. De3 — h6!	f7 — f6
10. Dd1 — e2	0 — 0	20. Lb1 : g6 in črni se je vdal,	

ker po 20. ... h7 : g6, sledi

21. Dg6+, Kh8, 22. Sg5! itd.

Partija št. 4. — Igrana v Monte Carlu. — Ruska igra.

Beli: Maroczy.

Črni: Pillsbury.

1. e2 — e4	e7 — e5	10. c3 — c4!	0 — 0
2. Sg1 — f3	Sg8 — f6	11. c4 : d5	Dd8 : d5
3. Sf3 : e5	d7 — d6	12. Sb1 — c3	Se4 : c3
4. Se5 — f3	Sf6 : e4	13. b2 : c3	Lg4 : f3
5. d2 — d4	d6 — d5	14. Dd1 : f3	Dd5 : f3
6. Lf1 — d3	Lf8 — d7	15. g2 : f3	Le7 — d6
7. 0 — 0	Sb8 — c6	16. Ta1 — b1!	Ta8 — b8
8. Tf1 — e1	Lc8 — g4	17. Tb1 — b5!	f5 — f4?
9. c2 — c3	f7 — f5?	18. Ld3 — e4	a7 — a6

19. Tb5 — b1	Tf8 — e8	27. c3 — c4	Tb8 — b6
20. Lc1 — d2	Kg8 — f7	28. Ta6 : b6	c7 : b6
21. Le4 — d5+	Kf7 — f6	29. Ld2 — c3	Sf5 — h4
22. Te1 : e8	Tb8 : e8	30. h2 — h3	h7 — h5
23. Tb1 : b7	Sc6 — e7	31. c4 — c5	b6 : c5
24. Ld5 — e4	Se7 — f5	32. d4 : c5+!	Ld6 — e5
25. Tb7 — a7	Te8 — b8	33. c5 — c6	in dobi.
26. Ta7 — a6	g7 — g5		

Rešitev nalog v št. 1. in 2.

Nal. 1. — K. Kondelik. 1. Sh4. — Nal. 2. — B. Prikril. 1. Db5. — Nal. 3. — V. Košek (brez pa5 in g5.) 1. Kd2. — Druga rešitev je 1. Sc4+ ali Se4+. — Nal. 4. J. Smutný. — Nameravana rešitev je: 1. Df2. Druge rešitve: 1. Lg5 in 1. Lb1+. — Nal. 5. — A. Uršič (namesto belega pe3. naj bosta dva črna pb4, b5.) 1. Dd2, K: S4; 2. Dd4+, S: D; 3. Sc5 mat. — Nal. 6. — A. Uršič (ph6 in h7 sta črna!). 1. Sg1. Ke4. 2. Se2, K ~. 3. Seg3 ali Sgf2 mat. — Nal. 7. — A. Uršič. — 1. Dh8. — Nal. 8. V. Košek. Nameravana rešitev: 1. Kc8. Druga: 1. Da6. — Nal. 9. — B. Prikril (manjka črni pe5!) 1. Df8.

Razpisana darila so prejeli za popolne rešitve sledeči gg.: Ant. Grbec, vikar v Zapotoku (Gor.); Franjo Herrmann, bogoslovec v Djakovu; L. Ladiha, dijak; V. Ogrinc, dijak; M. Žerjav; vsi v Ljubljani.

Mejnarnodni turnir v Monte Carlu. Namestu oznanjenih mojstrov: Billicard, Blackburne, Lasker, Taubenhauš in Walbrodt, so se ga vdeležili sledeči šahovci: Eisenberg, Napier, Dr. Tarrasch, Mortimer, v. Popiel. Stanje turnirja 23. feb. t. l. je bilo sledeče: Maroczy 8 1/4, Pillsbury 8, Teichmann 7 1/2, Gunsberg, Marshall 7, Janowski 6 1/2, Tarrasch 6, Schlechter, Wolf 5 3/4, Mieses, Čigorin 5 1/2, Albin 5, Mason, Napier 4 3/4, Popiel 4 1/4, Marco 4, Eisenberg 3 1/2, Reggio, Scheve 1 1/2, Mortimer 1. — Turnir se je začel 3. febr. Razen četrtkov in nedelj se igra vsak dan od 9 do 12. ure dop. in od 3 do 7 pop. V četrtek in v nedeljo igrajo ponavljalne in nedokončane partije. Neodločena igra šteje najprej obema po 1/4, a se mora ponavljati. Zopetna „remis“ šteje 1/4, dobljena drugič pa 1/2. Za prvi dve uri je določenih 30 potez, za vsako daljšo uro po 15. — Darila v denarju so nekoliko izpremenili. Določili so za: 1. darilo 5000 fr., za drugo 3000 fr., za tretje 2000 fr., za četrto 1500 fr., za peto 1000, in za šesto 500 frankov. Nadaljna darila so še: Za najlepše partije 500 fr. kot dar kneza Mingrelskega, 500 fr. kot dar Mr. Naumanna, 500 fr. je daroval baron Alb. Rothschild, 250 fr. kapitan Beaumont in dvakrat po 250 fr. Mac Cutcheon za določeno varianto v francoski igri.

V drugem problemskem turnirju kodanjskega „Tidsskrift for Skak“ so bili odlikovani sledeči Čehi: P. Karel Traxler (prvo nagrado 120 frankov), Miroslav Havel in J. Chocholouš.

Slovenskim umetnikom.

Ker hoče „Dom in Svet“ podpirati domačo umetnost in zlasti posredovati med občinstvom in med umetniki, prosimo gg. umetnike raznih strok, da nam naznanjajo svoje umetniške proizvode. Beležili bomo v listu vsak napredek domače umetnosti in boljše proizvode objavljali v posnetku. Gg. slikarji, kiparji in drugi umetniki naj nam blagovolijo sporočiti tudi, kadar začno izdelovati kako večjo umetnino. Gospode obrtnike pa prosimo, da nam naznanijo takisto boljše domače umetnoobrtne izdelke.

Uredništvo „Dom in Sveta“.

(Naslov za ilustracije: dr. Evgen Lampe, stolni vikar v Ljubljani, Semeniške ulice 2.)

Nove knjige.

Der zehnte Bruder. Reise-Roman von Fr. Okič. I. Band. Wörishofen 1901. (Obširneje poročilo, kadar izide še II. zvezek.)

Povesti za mladino. Ljubljanski založnik J. Giontini je izdal več lepih knjižic, namenjenih slovenski mladini, namreč povest „**Mirko Poštenjakovič**“, že v drugi izdaji (cena 40 vin., po pošti 45 vin.), povest „**Eri**“, nemško spisal K. May (cena 40 vin., po pošti 45 vin.); dalje Dominicus: „**Pripovedke**“ (cena 48 vin., po pošti 53 vin.) in Cooperjevo povest „**Bumppo**“ v štirih snopičih (vsakemu je cena 48 vin.). Vsaka knjižica ima na naslovni strani barvano podobo.

„**Matica Hrvatska**“ je izdala za l. 1901. sledeče knjige:

1. Gjurašin: **Ptice.** Prirodopisne i kulturne crtice. Dio drugi. Sa sedamdeset i dvije slike. (Poučna knjižnica XXVI.) 368 str.;

2. Klaić: **Krčki knezovi Frankapani.** Knjiga prva. Sa 41 slikom. VII. i 352 str.; 3. Marulić: **Judita.** Uredio M. Kušar. Uvodom popratio P. Kasandrić. Sa osam slika u slogu i pet umjetničkih priloga. LXXI i 115 str.; 4. Turgenjev: **Izabrane pripoviesti.** Svezak četvrti. Preveli Jos. Miškatović i M. Divković. (Slavenske knjižnice knj. IX.) 355 str.; 5. Velikanović: **Otmica.** Pjesma. (Zabavna knj. 240—241.) 135 str.; 6. Novak: **Dva svijeta.** Pripovijest. (Zabavna knjižnica 242—244.) 260 str.; 7. Draženović: **Povjest jednoga vjenčanja.** Pripovijest. (Zabavna knjižnica 245—246.) 151 str.; 8. Kuzmanović: **Vitropir.** Slika iz bosan. života u tri čina. (Zabavna knjižnica 247—248.) 115 str., — 9. V. T. B.: **U malome svijetu.** Slike iz zagrebačkoga života. (Zabavna knjiž. 249—251.) 227 str.

Listnica uredništva. Gosp. Kajetan Orlov na D. Oprostite, da nismo priobčili Vaše ocene o Zofke Kvedrove „Ljubezni“. Vzrok: ker je mnogo preobširna — kakor tudi sami pravite — za vrednost tega literarnega proizvoda. Sicer pa Vi, dasi ostro, zrelo sodite o naših najnovejših slovstvenih pojavih in le prosimo Vas: pečajte se marljivo s kritiko! Potrebovali bi dandanes nekakega drugega Levstika, da bi semtertam malo zavzdignil bič! Pesmi (nekoč ste nam jih poslali par) pa pustite! — Gčna. Ljudmila. Lepa hvala! — F. M. Dolški. Z Vašimi pesmami je križ. Ena opeva Boženo, druga Lino, tretja Miciko... Če bi priobčili „Boženo“, bi bili hudi Lina in Micika; če „Lini“, zopet ostali dve oboževanki, itd. Menda bode tako najmanj zamere, da smo vse skupaj vrgli v koš. — Ivan Rastislav. Kar ste nam poslali, je še proza, dasi razodeva morda nekaj malo pesniškega čuta. — Jermino Aksentijev. No, čujte, to pa ne, to! Take „Srčne boli“, kot je Vaša, take pa še ne! „Kdo ve, kak' dolgo mesec bode — na nebo hodil gledat nas; — a dolgo, najbrž več ne bode, — ko srce počimi na glas.“ — Človek božji, saj srce ni — nabasan top!... Toda vemo, zakaj Vam mora počiti „na glas“. Zaradi uboge rime k „gledat nas“! Pa še ta je slaba, tako da se res ne izplača — recite srcu, naj ostane rajši celo! Vaša „Sreča“ je bila tudi opoteča — v koš. Zdravstvujte!